

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УНІВЕРСИТЕТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ПЕРЕЯСЛАВІ

кафедра іноземної філології, перекладу та методики навчання

МАТЕРІАЛИ

**ІХ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО:
ТОЧКИ ДОТИКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»
(8 травня 2026 р.)**

PROCEEDINGS

**OF THE 9-TH INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
«CROSS-CULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION STUDIES: COMMON
ISSUES AND DEVELOPMENT PROSPECTS»
(May 8, 2026)**

Переяслав / Pereiaslav – 2026

УДК 81'25:316.77

M58

*Рекомендовано до друку вченою радою Університеті Григорія Сковороди в Переяславі
(протокол № 9 від 15 квітня 2026 року)*

Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф., 8 трав. 2026 р., [Переяслав] : зб. тез : електронна кн. у 2 ч. / голов. ред. К. І. Мізін ; Переяслав (Київ. обл.): Університет Григорія Сковороди в Переяславі, 2026. Ч. 1. 174 с.

Редакційна колегія: *К.І. Мізін (гол. ред.), Л.П. Летюча і Є.В. Костик (відп. ред.), С.В. Дуброва, Н.В. Борисова, Т.В. Заболотна, Ю.О. Молоткіна, В.І. Савчук, Н.Ю. Сердюк, О.Б. Скляренко, Л.В. Сога, Н.С. Христич, А.О. Христюк, М.Г. Шемуда.*

До збірника тез увійшли матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку» у м. Переяслав 8 травня 2026 року.

Розраховано на наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів філологічних спеціальностей.

Crosscultural communication and translation studies: common issues and development prospects : the 9-th International scientific and practical conference, May 8, 2026, [Pereiaslav] : collection of abstracts : Digital book in 2 parts / Ed. by K.I. Mizin ; Pereiaslav (Kyiv region): Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, 2026. P.1. 174 p.

Organizing Board: *Kostiantyn Mizin (head), Liubov Letiucha & Yevheniia Kostyk (secretaries), Svitlana Dubrova, Nataliia Borysova, Tetiana Zabolotna, Yuliia Molotkina, Valery Savchuk, Nataliia Serdiuk, Olesia Skliarenko, Liudmyla Soga, Nina Khrystych, Anna Khrystiuk, Maryna Shemuda.*

This volume includes proceedings of the 9-th International scientific and practical conference «Crosscultural communication and translation studies: common issues and development prospects», which took place in Pereiaslav on the 8th of May 2026.

This book is presented for scholars, lecturers, post-graduate students and Philology students.

Відповідальність за достовірність викладених у публікаціях фактів, а також за можливі огріхи щодо технічного оформлення цих публікацій несуть їхні автори.

УДК 81'25:316.77

M58

© Університет Григорія Сковороди в Переяславі, 2026

© Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, 2026

ЗМІСТ

Світлана Алексенко	<i>Вірування як компонент культурної та міжкультурної компетентності та перекладацька проблема.....</i>	11
Monika Bielska Adrian Giersz	<i>Semiotic Landscapes in DaF Teaching: Digital Technologies as a Bridge Between Space, Language and Meaning / Semiotische Landschaften im DaF-Unterricht: Digitale Technologien als Brücke zwischen Raum, Sprache und Bedeutung.....</i>	14
Яків Бистров	<i>Поетика саспенсу в літературному наративі: емоційні обертони чи тригери жаху?.....</i>	17
Олена Білецька	<i>Функційний потенціал стилістичних фігур у повісті Джерома К. Джерома «Трое у човні, якщо не рахувати собаки»: перекладацькі трансформації та міжмовна репрезентація (на матеріалі німецької та української мов).....</i>	19
Олексій Борисов	<i>Параметризація діалогової практики: когнітивно-дискурсивний підхід.....</i>	22
Анжеліка Буравенко	<i>Окопна поезія як документ травматичної реконцептуалізації мовної картини світу в контексті міжкультурної комунікації.....</i>	26
Василь Бялик	<i>Семантична деривація як механізм творення англомовної військової термінології.....</i>	28
Роланд Вагнер	<i>Sprachkontrastierung und signematische Ränge / Contrastive Linguistics and the Hierarchy of Significant Units in Language.....</i>	32
Олена Вдовіна Наталія Васюкова	<i>Проблеми та перспективи використання штучного інтелекту у перекладі військових текстів.....</i>	36
Алла Говорун	<i>Використання TED Talks для розвитку міжкультурної комунікативної компетентності в освіті у сфері дизайну та мистецтва.....</i>	40
Вікторія Громовенко	<i>Глобальний словник кризи: стратегії термінологічного домінування в американському медіаполі.....</i>	44
Jacek Gryczka	<i>Nach Synergien suchen, Sprachen effektiv lernen – Englisch auf dem Weg zum besseren Deutschverstehen. Transferbrücken und Elemente der Tertiärsprachendidaktik im DaF-Unterricht.....</i>	46

Олексій Дейкун Петро Дейкун	<i>Переклад англійськомовних простих заголовків мінітекстів українською на сайті BBC News.....</i>	48
Вікторія Джоган Олександра Кузнецова Наталя Стрюк	<i>Прагматика інтернет-мемів у репрезентації міжкультурних стереотипів (на матеріалі французького інтернет-дискурсу).....</i>	50
Інна Анастасія Дзюбановська	<i>Лінгвоетнічні особливості промови Марка Карні на Всесвітньому Економічному Форумі 2026 у Давосі та їх відтворення засобами української мови.....</i>	54
Оксана Дойчик	<i>Відтворення сатиричної пародії у перекладі: лінгвокогнітивний аспект.....</i>	57
Маргарита Дорофеева	<i>International Digital Network University as a hub for international degree programmes: Case Study.....</i>	61
Любов Заблоцька	<i>Етика міжкультурної комунікації в освіті у сфері туризму.....</i>	65
Анатолій Загнітко	<i>Темпоральність як відображення функційно-культурного сприйняття часу (на матеріалі української та німецької).....</i>	70
Іван Зимомря	<i>Übersetzung als Prozess linguokultureller Sinnkonstruktion: theoretische Grundlagen und deutsch ukrainische Implikationen.....</i>	75
Марина Зуєнко	<i>Застосування AI в українсько-англійському перекладі: основні виклики.....</i>	79
Неля Зуєнко	<i>Трансформація професійної перекладацької діяльності в епоху домінування систем автоматизованого перекладу.....</i>	82
Наталя Іваницька	<i>Постредагування в системі забезпечення якості машинного перекладу.....</i>	86
Анатолій Катериняк Микола Кебало	<i>Перекладацька діяльність Лесі Українки.....</i>	89
Оксана Ковтун	<i>Морфологічні механізми формування оцінності в дієслівних системах української та англійської мов у контрастивно-перекладознавчому вимірі.....</i>	92
Олександр Колесник	<i>Designations of JÖTNAR in Old Norse: a Cognitive Dimension.....</i>	96
Тетяна Космеда Олег Войтович	<i>Українсько-англійські терміни перекладознавства: ідеографійне моделювання терміносистеми.....</i>	97

Юлія Коцур	<i>Багатомовність у міжкультурному освітньому просторі: досвід країн Центрально-Східної Європи та його значення для перекладознавства.....</i>	104
Олег Кшановський	<i>Адаптованість одного арабського запозичення в перській фонологічній системі.....</i>	109
Павло Луценко	<i>Міжкультурна комунікація крізь призму паремій: лінгвокультурна інтерпретація образу цигана.....</i>	112
Юлія Молоткіна Богдан Безверхий	<i>Динаміка когнітивного навантаження при перекладі гібридних медіатекстів (на матеріалі репортажу The New York Times).....</i>	116
Дарина Мужель	<i>Перекладацькі трансформації як засіб досягнення адекватності в перекладі між українською, англійською та французькою мовами.....</i>	120
Людмила Ніжнік	<i>Лінгвокогнітивні та перекладацькі аспекти сучасного молодіжного кінодискурсу.....</i>	123
Леся Овсієнко	<i>Глобалізаційні зміни в лексиці німецької мови та їх перекладацькі виклики.....</i>	126
Олександра Пальчевська, Петро Губич	<i>Building Translational Competence and Terminological Infrastructure for Mine Action in Ukraine: A Corpus-Based Lexicographic Approach.....</i>	129
Сергій Панов	<i>Техніка читання іноземною мовою автентичного навчального тексту як розвиток комунікативного уміння.....</i>	131
Віталія Папіш	<i>Закарпаття як мультилінгвальний простір формування міжкультурної та перекладацької компетентностей.....</i>	134
Олександр Петров	<i>Лінгводидактична стратегія формування міжкультурної перекладацької компетентності в умовах цифровізації освіти.....</i>	137
Ірина Пініч	<i>Cross-Cultural Perspectives on Ukrainian «нерозділене кохання» (not shared love) and English Unrequited Love.....</i>	140
Ганна Приходько	<i>Взаємодія мови, культури та суспільства.....</i>	144
Максим Сідор	<i>Когнітивні механізми творення інтриги в художньому тексті: компаративний аналіз (на матеріалі роману Джеффри Арчера «Nothing Ventured»).....</i>	147

Віра Сліпецька	<i>Граматичні засоби вербалізації негативних емоцій під час сварки в художніх текстах української та англійської лінгвокультур (на матеріалі художніх творів І. Нечуй-Левицького «Кайдашева сім'я», Ч. Діккенса «The Pickwick Papers»).....</i>	150
Юхо Суокас Еса Пенттіля	<i>Multilingualism and translation in research work.....</i>	154
Михайло Тарапатов	<i>Когнітивний та прагматичний аспекти постредагування машинного перекладу на сучасному етапі.....</i>	155
Ірина Цар Тетяна Олендр	<i>Гейміфікація як інструмент розвитку міжкультурної комунікації в іншомовній підготовці студентів неспеціальних факультетів.....</i>	159
Тетяна Цепенюк Вікторія Налисник	<i>Античні реалії та міфологічні образи в українському перекладі роману М. Міллер «Пісня Ахілла».....</i>	163
Олександр Швець	<i>Парадигмальний підхід до формування компетентностей сучасного перекладача.....</i>	167
Світлана Щербина	<i>Соціолінгвістичні особливості американського сленгу в контексті сучасної комунікативної парадигми.....</i>	170

CONTENTS

Svitlana Aleksenko	<i>Beliefs as a Part of Cultural and Intercultural Competence and a Translation Issue.....</i>	11
Monika Bielska Adrian Giersz	<i>Semiotic Landscapes in DaF Teaching: Digital Technologies as a Bridge Between Space, Language and Meaning /Semiotische Landschaften im DaF-Unterricht: Digitale Technologien als Brücke zwischen Raum, Sprache und Bedeutung.....</i>	14
Yakiv Bystrov	<i>The Poetics of Suspense in Literary Narrative: Emotional Overtones or Triggers of Horror?.....</i>	17
Olena Biletska	<i>Functional Potential of Stylistic Figures in Jerome K. Jerome’s “Three Men in a Boat (To Say Nothing of the Dog)”: Translation Transformations and Interlingual Representation in German and Ukrainian.....</i>	19
Oleksii Borysov	<i>Parameterisation of a Dialogical Practice: Cognitive and Communicative Aspect.....</i>	22
Anzhelika Buravenko	<i>Trench Poetry as a Document of Traumatic Reconceptualisation of the Linguistic World-Image in the Context of Intercultural Communication.....</i>	26
Vasyl Bialyk	<i>Semantic Derivation as a Mechanism of English Military Terminology Formation.....</i>	28
Roland Wagner	<i>Sprachkontrastierung und signematische Ränge/ Contrastive Linguistics and the Hierarchy of Significant Units in Language.....</i>	32
Olena Vdovina Nataliia Vasiukova	<i>Challenges and Prospects of Using Artificial Intelligence in Translating Military Texts.....</i>	36
Alla Hovorun	<i>Employing TED Talks to Foster Intercultural Communicative Competence in Design and Arts Education.....</i>	40
Viktoriia Hromovenko	<i>The Global Vocabulary of Crisis: Strategies of Terminological Dominance in the American Media Field.....</i>	44
Jacek Gryczka	<i>Nach Synergien suchen, Sprachen effektiv lernen – Englisch auf dem Weg zum besseren Deutschverstehen. Transferbrücken und Elemente der Tertiärsprachendidaktik im DaF-Unterricht.....</i>	46
Oleksii Deikun Petro Deikun	<i>Translation of English Headlines-Minitexts into Ukrainian: a case of BBC News site.....</i>	48

Viktoriiia Dzhohan	<i>Pragmatics of Internet Memes in the Representation of</i>	
Oleksandra Kuznietsova	<i>Intercultural Stereotypes (Based on French Internet</i>	
Natalia Striuk	<i>Discourse).....</i>	50
Inna Anastasiia	<i>Linguistic and Ethnic Features of Mark Carney’s Speech at</i>	
Dziubanovska	<i>the World Economic Forum 2026 in Davos and Their</i>	
	<i>Reproduction by Means of the Ukrainian Language.....</i>	54
Oksana Doichyk	<i>Translating Satirical Parody: a Cognitive Linguistic</i>	
	<i>Perspective.....</i>	57
Marharyta Dorofeieva	<i>Internationale digitale Netzwerkuniversität als Hub für</i>	
	<i>internationale Studiengänge: Case Study.....</i>	61
Lyubov Zabotska	<i>Ethics of Intercultural Communication in Tourism</i>	
	<i>Education.....</i>	65
Anatolii Zahnitko	<i>Temporality as a Reflection of Functional-Cultural Time</i>	
	<i>Perception (A Case Study of Ukrainian and</i>	
	<i>German).....</i>	70
Ivan Zymomrya	<i>Übersetzung als Prozess linguokultureller</i>	
	<i>Sinnkonstruktion: theoretische Grundlagen und deutsch-</i>	
	<i>ukrainische Implikationen.....</i>	75
Maryna Zuyenko	<i>Application of AI in Ukrainian-English Translation: Main</i>	
	<i>Challenges.....</i>	79
Nelia Zuienko	<i>The Transformation of Professional Translation Activity in</i>	
	<i>the Era of Automated Translation Systems</i>	
	<i>Dominance.....</i>	80
Natalia Ivanytska	<i>Post-editing in the Machine Translation Quality Assurance</i>	
	<i>System.....</i>	86
Anatolii Kateryniak	<i>Translation Activities of Lesia Ukrainka.....</i>	89
Mykola Kebalo		
Oksana Kovtun	<i>Morphological Mechanisms of Evaluative Meaning</i>	
	<i>Formation in the Verbal Systems of Ukrainian and</i>	
	<i>English: A Contrastive Perspective.....</i>	92
Oleksandr Kolesnyk	<i>Designations of JÖTNAR in Old Norse: a Cognitive</i>	
	<i>Dimension.....</i>	96
Tetiana Kosmeda	<i>Ukrainian-English Terms in Translation Studies:</i>	
Oleh Voitovych	<i>Ideographic Modeling of the Terminology System.....</i>	97
Yuliia Kotsur	<i>Multilingualism in the Intercultural Educational Space:</i>	
	<i>The Experience of Central and Eastern European Countries</i>	
	<i>and Significance for Translation Studies.....</i>	104

Oleh Kshanovsky	<i>Adaptability of One Arabic Loan Element in the Persian Phonological System.....</i>	109
Pavlo Lutsenko	<i>Intercultural Communication Through the Prism of Proverbs: A Linguocultural Interpretation of the Image of the Roma.....</i>	112
Yuliia Molotkina Bohdan Bezverkhyi	<i>Dynamics of Cognitive Friction in the Translation of Hybrid Media Texts (Based on The New York Times Report).....</i>	116
Daryna Mougel	<i>Translation Transformations as a Means of Achieving Adequacy in Translation Between Ukrainian, English, and French.....</i>	120
Liudmyla Nizhnik	<i>Linguocognitive and Translational Aspects of Contemporary Youth Film Discourse.....</i>	123
Lesia Ovsiienko	<i>Globalization-Driven Changes in the German Lexicon and Their Translation Challenges.....</i>	126
Oleksandra Palchevska Petro Hubych	<i>Building Translational Competence and Terminological Infrastructure for Mine Action in Ukraine: A Corpus-Based Lexicographic Approach.....</i>	129
Serhii Panov	<i>Die Technik des Lesens authentischer fremdsprachiger Bildungstexte zur Entwicklung kommunikativer Kompetenzen.....</i>	131
Vitaliia Papish	<i>Transcarpathia as a Multilingual Space for the Formation of Intercultural and Translation Competences.....</i>	134
Oleksandr Petrov	<i>A Linguistic-Didactic Strategy for Developing Translation Competence in the Context of the Digitalisation of Education.....</i>	137
Iryna Pinich	<i>Cross-Cultural Perspectives on Ukrainian «нерозділене кохання» (not shared love) and English Unrequited Love.....</i>	140
Anna Prihodko	<i>The Interaction Between Language, Culture, and Society.....</i>	144
Maksym Sidor	<i>Cognitive Mechanisms of Creating Intrigue in a Fiction Text: A Comparative Analysis (Based on the Material of Jeffrey Archer’s Novel “Nothing Ventured”).....</i>	147
Vira Slipetska	<i>Grammatical Means of Verbalizing Negative Emotions during Quarrel in Fiction Texts of Ukrainian and English Linguocultures (based on the fiction texts by I. Nechuy-Levytsky “The Kaidash Family”, Ch. Dickens “The Pickwick Papers”).....</i>	150

Juho Suokas Esa Penttilä	<i>Multilingualism and translation in research work.....</i>	154
Mykhailo Tarapatov	<i>Cognitive and Pragmatic Aspects of Post-Editing Machine Translation at the Modern Stage.....</i>	155
Iryna Tsar Tetiana Olendr	<i>Gamification as a Tool for Developing Intercultural Communication in Foreign Language Training for Students of Non-Language Departments.....</i>	159
TetianaTsepeniuk Viktoriiia Nalysnyk	<i>Antique Realia and Mythological Images in the Ukrainian Translation of M. Miller's Novel "The Song of Achilles".....</i>	163
Oleksandr Shvets	<i>A Paradigmatic Approach to the Professional Competency Formation of a Contemporary Translator.....</i>	167
Svitlana Shcherbyna	<i>The Sociolinguistic Peculiarities of American Slang in the Context of Modern Communicative Paradigm.....</i>	170

Svitlana Aleksenko

Ph.D. in Philology

Associate Professor at the Department of English Philology

and Language Didactics

Sumy State Pedagogical University

Sumy, Ukraine

BELIEFS AS A PART OF CULTURAL AND INTERCULTURAL COMPETENCE AND A TRANSLATION ISSUE

Beliefs, being deeply rooted in any ethnocultural domain, come across as emotionally charged, often irrational abstract convictions, what makes them exceptionally resistant to historical change. They are systematically encoded and transmitted through language and distinctly visible in fixed linguistic forms. Language functions as the primary semiotic mechanism for preserving and reproducing beliefs across generations, turning these mental constructs into concrete linguistic units. Being materialized in language primarily through phraseological units, idioms, paremias, metaphors, various cultural concepts, lacunae and ritual formulas, beliefs act as compressed carriers of cultural memory.

Since beliefs belong to the collective rather than the individual psyche, they constitute what Selivanova calls “linguocultural dominants” – recurrent motifs that define the uniqueness of a given linguoculture (Селіванова, 2008: 275-276). The study of beliefs through language means therefore allows scholars to reconstruct the “naïve” or folk picture of the world and certain national mentality far more reliably than through sociological surveys alone.

Every linguoculture has a rich array of expressions built around such conceptual oppositions as, for instance, “good – evil”, “honesty – deceit”, “mercy – cruelty”, but the content, emotional coloring and preferred imagery are culturally specific (Sharifian, 2016). English phraseology stresses individual reliability and contractual honesty (“*as good as one’s word*”, “*good faith*”, “*straight shooter*”), reflecting the historical influence of Protestant ethics and legal culture. Biblical archetypes travel across Christian linguocultures but acquire local flavor:

the “*Good Samaritan*” parable is used far more frequently in English than in its French equivalents, indicating differing degrees of store set by spontaneous charity in the two respective cultures. Negative moral concepts are universally marked by animalization or demonization (for instance, “*black sheep*” in English, “*das Schwarze Schaf*” in German, “*наришва вівиця*” in Ukrainian), illustrating a cross-cultural tendency to exclude moral deviants from the community through dehumanizing metaphors.

Superstitious beliefs provide the clearest evidence of the interdependence of linguistic form and cultural content, often showing direct linguistic determinism. Superstitions function as psychological and social mechanisms to cope with uncertainty, with language regimenting them into obligatory verbal and behavioral rituals (Mandal, 2018). Superstitious, magical and paranormal beliefs are defined as “category mistakes where the core attributes of mental, physical, and biological entities and processes are confused with each other” (Lindeman & Aarnio, 2007:734). Hence, grammatical gender in Indo-European languages directly shapes omen interpretation (confer: in Ukrainian the concept (and the lexeme) “ніж” whose grammatical, formal gender is masculine, is unconsciously associated with “male” qualities – strength, sharpness, danger, while the concept “ложка”, with the lexeme denoting it being of feminine formal gender, is seen as gentle, nurturing or soft). In its turn, English, lacking gender, develops completely different associations based on object pragmatics, e.g., knife = gentleman (“sharp, precise, strong, elegant”), spoon = baby (“soft, gentle, nurturing”). Phonetic resemblance is the most common source of numerical taboos, for instance, Chinese avoids number “four” because the articulation of this number sounds like a word “death” in this language, with the exception of the tone involved; Italians fear “seventeen” because it forms, albeit in a reversed order, the Latin anagram VIXI (“I have lived” = “I am dead”); English-speaking and French-speaking cultures fixate on “thirteen” because of Judas Iscariot at the Last Supper being the 13th guest, who later betrayed Jesus. The belief in the performative power of words gives rise to reverse-wishing formulas across cultures: Ukrainian “*ні пуху ні пера → до біца!*”, English “*break a leg*”, German “*Hals- und Beinbruch*” – all deliberately say the opposite of what is desired to deceive malevolent forces. Protective rituals

accompanied by fixed phrases (“*knock on wood*” / “*touch wood*” / “*тьфу-тьфу-тьфу, щоб не наврочити*”) demonstrate that the verbal act itself is considered part of the magic.

Decoding the belief layer of language is essential for genuine intercultural competence and successful translation, while its neglect leads to systematic pragmatic failures. Native speakers unconsciously assume that their interlocutors share the same belief background encoded in idioms and proverbs, as a result creating hidden presuppositions that foreigners regularly violate. Teaching or translating a language without linguocultural commentary leaves learners unable to recognize evaluative connotations, irony, taboo topics or ritual speech acts (e.g., why theatre people never wish “good luck” directly). Literal translation of belief-laden phraseological units destroys the cultural image, whereas excessive domestication erases national specificity – both strategies prove inadequate according to classical translation theories.

Awareness of belief-coded expressions dramatically reduces ethnocentric misunderstandings and stereotyping. In the globalized world, new hybrid beliefs emerge in digital communication and memes, but traditional belief-infused expressions remain the strongest markers of cultural authenticity and identity.

REFERENCES

Селіванова, О.О. (2008). *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми*. Полтава: Довкілля-К.

Lindeman, M. & Aarnio, K. (2007). Superstitious, magical, and paranormal beliefs: an integrative model. *J Res Pers*, 41, 731-744.

Mandal, F. B. (2018). Superstitions: A Culturally Transmitted Human Behavior. *International Journal of Psychology and Behavioral Sciences*, 8(4), 65-69.

Sharifian, F. (2016). *Cultural Linguistics*. John Benjamins Publishing Company.

Monika Bielska

Doctor of Philology (Ph.D.)

Assistant Professor at the Department of German Philology

Adrian Giersz

Magister, Teaching Assistant at the Department of German Philology

Institute of Philology

Pomeranian University in Słupsk

Słupsk, Poland

SEMIOTISCHE LANDSCHAFTEN IM DAF-UNTERRICHT: DIGITALE TECHNOLOGIEN ALS BRÜCKE ZWISCHEN RAUM, SPRACHE UND BEDEUTUNG

Im Zeitalter von Globalisierung und Digitalisierung ist Sprache längst nicht mehr nur an klassische Texte gebunden. Sie begegnet uns in vielfältigen Formen, die Sprache, Bilder, Raum und digitale Medien miteinander verbinden. Besonders sichtbar wird dies im öffentlichen Raum: auf Schildern, Werbeplakaten, Hausfassaden, Graffiti, Displays oder interaktiven Informationssystemen. Solche Erscheinungen gehören zu den sogenannten semiotischen Landschaften.

Der Begriff erweitert das Konzept der linguistischen Landschaft, das sich vor allem mit sichtbarer Schriftsprache im öffentlichen Raum beschäftigt. Semiotische Landschaften beziehen zusätzlich Bilder, Farben, Typografie, Symbole, Architektur, räumliche Anordnung und digitale Medien ein. Bedeutung entsteht also nicht nur durch Wörter, sondern durch das Zusammenspiel verschiedener Zeichen. Öffentliche Räume werden so zu Orten sozialer, kultureller und politischer Kommunikation (Reershemius & Ziegler, 2021: 287).

Für den Unterricht Deutsch als Fremdsprache ist diese Perspektive besonders relevant. Lernende begegnen Sprache nicht in isolierten Lehrbuchsätzen, sondern in authentischen Situationen. Sprache erscheint nicht nur als grammatisches System, sondern als Mittel gesellschaftlicher Kommunikation. Dadurch lassen sich sprachliche Strukturen, kommunikative Funktionen und kulturelle Bedeutungen gleichzeitig erfassen.

Didaktisch bietet dieser Ansatz viele Chancen. Wer sprachliche Zeichen im öffentlichen Raum untersucht, arbeitet mit authentischem Material und lernt, Sprache bewusst zu beobachten und kritisch zu hinterfragen. Fragen wie „Warum wird hier diese Sprache verwendet?“ oder „Welche Zielgruppen sollen angesprochen werden?“ fördern Sprachkompetenz, Reflexionsfähigkeit und interkulturelles Lernen.

Mit der Entwicklung digitaler Technologien hat sich dieses Feld deutlich erweitert. Neben physischen Orten rücken virtuelle Räume in den Fokus. Werkzeuge wie Google Maps, Google Street View, virtuelle Stadtrundgänge oder interaktive Karten ermöglichen es, sprachliche Zeichen unabhängig vom eigenen Standort zu erkunden. Lernende können Straßen in Berlin, Wien oder Zürich virtuell besuchen, Beschilderungen analysieren oder mehrsprachige Kommunikationssituationen beobachten.

Digitale Medien fungieren dabei als Brücke zwischen Raum, Sprache und Bedeutung. Sie ermöglichen es, reale Orte in den Unterricht einzubeziehen und sprachlich zu erschließen. Lernende können Zeichen dokumentieren, vergleichen, interpretieren und präsentieren. Sprache wird dadurch nicht abstrakt vermittelt, sondern in ihrem natürlichen Kontext erfahrbar.

Ein Beispiel ist die Arbeit mit Google Street View im DaF-Unterricht. Lernende suchen in deutschsprachigen Städten mehrsprachige Beschilderungen und analysieren, welche Sprachen verwendet werden, welche Informationen vermittelt werden und welche gesellschaftlichen Funktionen diese Zeichen erfüllen. Auch Werbeanzeigen, Graffiti oder digitale Informationsflächen lassen sich auf diese Weise untersuchen (Yusuf, 2022: 1–3).

Darüber hinaus stärken digitale Werkzeuge die Selbstständigkeit der Lernenden. Sie wählen Orte, Beispiele und Schwerpunkte eigenständig aus. Die Rolle der Lehrkraft verschiebt sich dabei von der Wissensvermittlung hin zur Lernbegleitung. Unterricht wird dynamischer, motivierender und stärker an Interessen orientiert. Besonders in heterogenen Lerngruppen bietet dieser Ansatz vielfältige Differenzierungsmöglichkeiten.

Zugleich fördern semiotische Landschaften interkulturelles Lernen und Medienkompetenz. Mehrsprachige Beschilderungen oder kulturelle

Symbole machen gesellschaftliche Vielfalt sichtbar. Lernende entwickeln Sensibilität für sprachliche Diversität, prüfen digitale Quellen kritisch und präsentieren Ergebnisse mit geeigneten Werkzeugen.

Auch im Bereich der interkulturellen Bildung bietet die Arbeit mit semiotischen Landschaften große Chancen. Öffentliche Räume spiegeln gesellschaftliche Vielfalt wider. Mehrsprachige Beschilderungen, kulturelle Symbole oder lokale Kommunikationsformen machen sichtbar, wie unterschiedliche Gruppen in einer Stadt präsent sind. Lernende erkennen dadurch, dass Sprache immer mit Identität, Zugehörigkeit und sozialem Kontext verbunden ist. Sie entwickeln Sensibilität für sprachliche Diversität und für die kulturelle Prägung öffentlicher Kommunikation.

Obwohl dieser Forschungs- und Praxisansatz noch vergleichsweise jung ist, gewinnt er international zunehmend an Bedeutung (Góral, 2011: 41; Szczyk, 2018: 151). Für den DaF-Unterricht eröffnet sich damit ein innovatives Potenzial, das weitere wissenschaftliche und didaktische Aufmerksamkeit verdient.

LITERATUR

Góral, B. (2011). Czym jest pejzaż językowy (*linguistic landscape*)? *Investigationes Linguisticae*, 24, 41–60. <https://doi.org/10.14746/il.2011.24.3>

Reershemius, G. & Ziegler, E. (2021). Soziolinguistische Perspektiven auf Praktiken des *Semiotic Landscaping* in Zeiten der Coronavirus-Pandemie: Ein Stadt-Land-Vergleich. *Linguistik Online*, 110(5). <https://bop.unibe.ch/linguistik-online/article/view/8146>

Schmitz, U. (2020). Fremde Sprachen lernen durch die Lektüre öffentlicher Räume. *Journal of Linguistics and Language Teaching (JLLT)*.

Szczyk, J. (2018). „Der Raum spricht“. Zu den Ansätzen der Landscape Linguistic-Forschung (am Beispiel des deutschen und polnischen akademischen Raums). *Linguistische Treffen in Wrocław*, 14.

Yusuf, K. (2022). Managing Google Maps for linguistic landscaping of pollution and health signage. *AIP Conference Proceedings*, 2573. <https://doi.org/10.1063/5.0104239>

Yakiv Bystrov

Doctor of Science (Philology), Professor

Vasyl Stefanyk Carpathian National University

Ivano-Frankivsk, Ukraine

THE POETICS OF SUSPENSE IN LITERARY NARRATIVE: EMOTIONAL OVERTONES OR TRIGGERS OF HORROR?

The relationship between suspense and horror in literary narrative has long occupied scholars of Gothic fiction, yet the precise mechanisms by which authors calibrate emotional tension remain insufficiently theorized. This paper examines the poetics of suspense in Susan Hill's *The Mist in the Mirror* (1992), arguing that Hill employs a distinctive dual strategy wherein suspense functions simultaneously as an emotional atmosphere and as a triggering mechanism for horrific revelation. Through close textual analysis informed by narrative theory and Gothic criticism, this study demonstrates how Hill's novel illuminates the productive tension between what may be termed "ambient dread" and "punctual terror" within the ghost story tradition. As Sudharsini (2023) notes, the novel depicts "the haunting past memories in the present and the terrible experiences of the protagonist," with recurring motifs – such as "a mysterious, miserable young man, elderly person in the background, chilling shout and the frantic sobbing" – functioning as what this paper identifies as "suspense nodes": points of intensified anticipation that accumulate meaning through repetition while deferring final explanation.

Hill's technique challenges simplistic binaries between psychological and supernatural horror. As Quema (2006) claims, the horror emerging from Hill's suspense mechanisms carries ideological weight beyond mere aesthetic effect. In this formulation, horror requires the groundwork of suspense to achieve its full impact, while suspense, in turn, derives its power from the anticipated possibility of horror.

From the perspective of cognitive poetics, the atmosphere of suspense can be embodied in three types of tension-marked contexts:

(1) **propositional context**, where a single sentence captures a character's physiological and psychological state. In the excerpt below, the state of anxiety and despair experienced by the protagonist, James

Monmouth, occurs after he sees a woman who is supposedly following him:

"I break out in a sweat as I re-live the scene, and yet to see the picture of her there beyond the bread curtain in that dark, glowing room, took only seconds, but in those seconds it impressed itself upon my inner eye and my imagination and memory forever, and awoke some deep, fearful response within me" (Hill, 1992: 26).

(2) **compositional context**, where multiple sentences describe a single situation that builds narrative tension. The protagonist hears a terrible, unidentifiable scream that accelerates his heart and awakens formless terrors:

"And then, without warning, there came a sudden terrible cry – a screech or scream, like the cackle of a crone, or the caterwaul of some creature in its death throes. It came once, ripping into the quiet building, and then twice more, a dreadful noise that made me start forward, and set my heart racing, as I looked wildly about me. A great fear rose from somewhere deep inside me. The noise had awakened terrors, and dim formless memories, though I neither recognized nor recalled the sound" (Hill, 1992: 16).

Such a description reflects the horrifying sounds heard by the protagonist, without him understanding to whom they belong. The terrible cry makes his heart beat faster. The character's great fear arises from the unknown and from a lack of understanding of the situation, as the frightening sounds are a sign that something truly terrible is about to happen. This context exemplifies the verbalization of fear of something incomprehensible and unknown, related to a supernatural phenomenon – the shriek of an unidentified creature.

and (3) **discursive context**, where several propositional contexts form a microtext around a single event, often involving natural phenomena (e.g., the fading light, chill wind, and dismal urban soundscape that envelop the protagonist):

"It was early afternoon but already the light was fading and darkness drawing in. A chill wind sneaked down alleyways and passages off the river. The houses were grimy, shiny and black-roofed with rain, mean and poor and ugly, and regularly interspersed with more, looming, sheds. The air was filled with the hooting of tugs and a plaintive siren,

and there was the constant thump of boxes onto the wharves" (Hill, 1992: 178).

Ultimately, the poetics of suspense should be understood neither as mere emotional seasoning nor as a simple anticipatory mechanism, but as a complex rhetorical and affective system wherein emotional overtones and horror triggers exist in a dialectical relationship. **Hill's *The Mist in the Mirror* reveals suspense as both the medium through which horror travels and the atmosphere that gives horror its meaning – a duality that reframes suspense not as a prelude to terror, but as its conceptual and affective equal.**

REFERENCES

Hill, S. (1992). *The Mist in the Mirror*. Sinclair-Stevenson.

Quema, A. (2006). Family and symbolic violence in *The Mist in the Mirror*. *Gothic Studies*, 8(2), 49–60.

Sudharsini, K. (2023). An analysis of the themes in the select novels of Susan Hill's *The Woman in Black* and *The Mist in the Mirror* (Master's thesis). Avinashilingam Institute for Home Science and Higher Education for Women. Coimbatore.

Олена Білецька

кандидат філологічних наук

доцент кафедри романо-германської філології

та зарубіжної літератури,

декан факультету іноземної та слов'янської філології

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Вінниця, Україна

ФУНКЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СТИЛІСТИЧНИХ ФІГУР У ПОВІСТІ ДЖЕРОМА К. ДЖЕРОМА «ТРОЄ У ЧОВНІ, ЯКЩО НЕ РАХУВАТИ СОБАКИ»: ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА МІЖМОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)

Комічний стиль Джерома К. Джерома є одним із найяскравіших явищ англійської літератури кінця ХІХ століття. Його повість «Троє у

човні, якщо не рахувати собаки» демонструє, що гумор формується не лише на рівні сюжетних ситуацій, а передусім через систему мовних засобів, серед яких провідну роль відіграють стилістичні фігури.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю аналізу перекладу гумористичних текстів із позицій функційно-прагматичного підходу, відповідно до якого переклад має відтворювати не лише зміст, а й комічний ефект.

Метою дослідження є аналіз функцій стилістичних фігур у повісті Джерома К. Джерома «Трое у човні, якщо не рахувати собаки», визначення специфіки їхнього відтворення в українському й німецькому перекладах, а також оцінки ступеня збереження комічного та прагматичного ефекту.

Теоретичну основу дослідження становлять праці провідних учених у галузі перекладознавства, зокрема Д. Робінсона, С. Баснетт, М. Бейкер та ін. У межах сучасного підходу Д. Робінсон (1997) акцентує на ролі перекладача як активного суб'єкта міжкультурної комунікації, що є особливо важливим для адекватного відтворення гумористичних текстів. У монографії С. Баснетт «Перекладознавство» (2014) переклад розглядається як міждисциплінарне явище, що функціонує як форма міжкультурної взаємодії та інтерпретації культурних моделей. Праця М. Бейкер «Іншими словами» (2018) пропонує системний опис перекладацьких рішень на різних рівнях – від лексичного і граматичного до текстового та прагматичного – з урахуванням культурних і дискурсивних чинників, релевантних для передачі гумору.

Під стилістичною фігурою розуміємо повторюваний мовний прийом, який відхиляється від нейтральної норми з метою увиразнення висловлення. У художньому тексті вони виконують комічну, експресивну, ритмоорганізувальну та когнітивно-прагматичну функції.

Матеріалом дослідження слугує корпус із 84 контекстів, відібраних методом суцільної вибірки з англomовного оригіналу, та їхній український й німецький переклади.

Кількісний аналіз корпусу засвідчив домінування таких стилістичних фігур: гіпербола становить 27,4%, іронія – 25,0%, метафора – 16,7%, порівняння – 13,1%. Синтаксичні фігури (анафора,

парцеляція, антитеза) представлені меншою мірою, проте виконують важливу роль у створенні ритму й інтонації.

Гіпербола є ключовим засобом формування комічного ефекту через перебільшення повсякденних ситуацій, напр.: *I never saw such a thing*. Український переклад *ніколи в житті не бачив* підсилює експресію за рахунок інтенсифікатора *в житті*, тоді як німецький варіант *ich habe noch nie etwas gesehen* частково нейтралізує емоційність за рахунок додавання частки *noch* 'ще'.

Іронія реалізується через контраст між очікуванням і результатом, напр.: *I always think... and I never do*. Український переклад експлікує цей контраст *завжди думаю ..., а насправді ніколи не маю* через додавання прислівника *насправді*, тоді як німецький варіант тяжіє до більш прямого відтворення *ich denke immer ... und ich habe sie nie*.

Персоніфікація реалізується через антропоморфізацію природних явищ, напр.: *the river... seemed to smile at us*. Український переклад *начебто всміхалася* зберігає персоніфікацію, посилюючи суб'єктивність сприйняття через додавання модального компонента *начебто*, тоді як німецький варіант *schien zuzulächeln* відтворює образ, повністю зберігаючи формалізовану синтаксичну структуру.

Порівняння реалізує комічний ефект через контраст між ситуаціями, напр.: *we were dressed as if for the North Pole*. Український переклад *наче збиралися на Північний полюс* підсилює абсурдність за рахунок дієслівної динаміки *збиралися*, тоді як німецький варіант *als wollten wir zum Nordpol* демонструє більш пряме відтворення зі зниженням розмовної експресії.

Оцінка прагматичного ефекту засвідчує відмінності у перекладацьких підходах. В українському перекладі засвідчений високий ступінь збереження комічного ефекту: 69,0% контекстів – повністю збережено, 23,8% – часткове збережено, 7,1% – втрачено. Німецький переклад демонструє нижчий показник збереження комічного ефекту з тенденцією до його послаблення: 36,9% випадків повного збереження, 45,2% – часткового, 17,9% – втрати. Це свідчить про те, що український переклад орієнтований на збереження комічного ефекту через компенсацію та експлікацію, тоді як

німецький тяжіє до семантичної точності й нейтралізації, що знижує експресивність тексту.

ЛІТЕРАТУРА

Baker, M. (2018). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. 3rd ed. Abingdon; New York: Routledge.

Bassnett, S. (2014). *Translation Studies*. 4th ed. London: Routledge.

Robinson, D. (1997). *What Is Translation? Centifugal Theories, Critical Interventions*. Kent State University Press.

Олексій Борисов

*доктор філологічних наук
професор кафедри іноземних мов
Пенітенціарна академія України
Чернігів, Україна*

ПАРАМЕТРИЗАЦІЯ ДІАЛОГОВОЇ ПРАКТИКИ: КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНИЙ ПІДХІД

Когнітивно-дискурсивний підхід дозволяє розглядати діалог у двох іпостасях. З одного боку, діалог – опосередкована знаковою системою національної чи інтернаціональної мови *форма комунікативної взаємодії*, яка відбиває необхідність обов'язкового залучення особою іншої людини (людей) для задоволення власних потреб (Kent, 2022; Slyusar et al., 2023). З іншого боку, діалог є інваріантною, генетично зумовленою, *когнітивною моделлю свідомості людини*, яка набуває вербальної актуалізації та подальшого розвитку за власною траєкторією в межах соціокультурного простору етносу під час численних інтеракцій, в яких бере участь індивід (Borysov & Vasylieva, 2022). Її реалізація відбувається й під час міжкультурної комунікації засобами інтернаціональної мови чи *lingua franca*. Варіативність моделі, через її експлікацію засобами конкретної мови та культурними нашаруваннями конкретної ситуації інституціональної або

повсякденної взаємодії, фіксується відповідними діалогічними практиками.

Одним із методів опису та дослідження комунікативних взаємодій є *параметризація* (Alexandrov, 2006; Faber & León-Araúz, 2016). Первинно параметризація є *ментальним процесом конструювання явища або об'єкта* у свідомості (Borysov, 2018). У цьому сенсі вона співзвучна процесам категоризації та концептуалізації, під час яких відбувається формування концептів абстрактних або конкретних сутностей у межах деякої мисленнєвої категорії. Відповідно, можна констатувати існування *внутрішнього* параметра самоідентичності концепту та *зовнішнього* параметра його належності собі подібним.

Подальша параметризація передбачає виділення ознак об'єкта, процесу, явища, події, оцінка їх як ключових або неключових, виявлення структури відносин між ними, встановлення форм їхнього втілення (фонетико-просодичних, морфологічних, лексичних, синтаксичних, невербальних), визначення меж їхнього існування чи неіснування. Діапазон існування / неіснування ознаки пояснюємо так: перехід параметрів у стан *анти-* призводить до руйнації сутності, наприклад, відсутність другої (реальної чи уявної) системи, з якою можна обмінюватися інформацією унеможливорює комунікацію. Так само відсутність інформації, відсутність порозуміння, відсутність бажання комунікувати, наявність зайвої монологічності, авторитарності тощо призводить до того самого результату.

У всіх вищенаведених випадках також можна встановити градацію ознаки, наприклад,

1) друга реальна інформаційна система (партнери по комунікації) :: друга уявна інформаційна система (людина розмовляє сама з собою, уявною істотою, тотемом) :: відсутність інформаційної системи;

2) наявність інформації :: деякий наявний запас інформації :: відсутність інформації;

3) вияв повного порозуміння :: вияв часткового порозуміння :: відсутність порозуміння;

4) існування бажання комунікувати :: існування часткового бажання комунікувати :: відсутність бажання комунікувати.

Деякі параметри не мають градаційних властивостей, наприклад, фізичний контакт у діалоговій практиці або наявний, або відсутній, відповідно діалогова практика існує, чи не існує.

Отже, розглянемо випадок, коли аналізована подія за сукупністю ключових ознак кваліфікується як *діалогова практика* (інакше кажучи, перевіряється критерієм цілого класу “діалогова практика”), або “діалог”. Конститутивними ознаками діалогової практики є низка параметрів. По-перше, автономні та інтелектуальні системи “різної якості” під назвою “**адресат**” та “**адресант**” (зі своїми мотивами, настановами, цінностями, знаннями, поглядами); по-друге, **інформація** (предметна, оцінна, емоційна, прагматична (інтенційна (на атомарному та глобальному рівнях), стратегічно-тактична)), або, точніше, її наявність в одній системі та можлива відсутність в іншій; по-третє, **спільний** (національно-культурний) **код** (одиниці та граматичні правила їхнього поєднання); по-четверте, **продукований текст**, який залежно від загального контексту змінюється і пристосовується до динамічної ситуації взаємодії; по-п’яте, **хронотоп** (фізичне середовище та медіум трансляції повідомлення, включно з шумом); по-шосте, **соціо-культурне середовище** взаємодії (низка типових ситуацій, які варіюються від культури до культури, етикет, сфера (буттєва чи інституціональна)); по-сьоме, **стильовий та жанровий реєстри**, що діють як когнітивні фільтри появи одних мовних і мовленнєвих одиниць та відсутності інших у цій інтеракції. Ці шари, у яких ознаки розташовуються у горизонтальній площині функціонування, сукупно вибудовують вертикальну структуру концепта *ДІАЛОГОВА ПРАКТИКА*.

Параметрична модель діалогової практики, на наш погляд, у своєму ядрі відтворює прикладну модель комунікації Шеннона-Уївера. Відмінність при цьому суттєва, адже діалогова практика як когнітивно-комунікативний феномен не передбачає ані лінійності, ані однобічності. Комуніканти занурені в спільний ментальний простір – взаємодія відбувається в межах їхньої свідомості. Це означає, що вони самі, фізична ситуація, знаки, які вони отримують для інтерпретації тощо є інтеріоризованими сутностями. Глибина, або якість інтерпретації, впливає на кожен наступний крок, внесок комунікантів,

наближаючи або віддаляючи їх від успішності завершення розпочатої комунікативної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

Alexandrov, M., Blanco, X., Ponomareva, N. & Rosso, P. (2007). Constructing Empirical Models for Automatic Dialog Parameterization. *Text, Speech and Dialogue*, 455–463. https://doi.org/10.1007/978-3-540-74628-7_59

Borysov, O. O. (2018). Contrastive Parameterisation of the Interview as a Genre of British and Ukrainian Media Spaces. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 9. Current Trends in Language Development*, 18, 33–45. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series9.2018.18.03>

Borysov, O. & Vasylieva, O. (2022). Communicative Analysis of Dialogical Interaction: Methodology of Research. *Central European Journal of Communication*, 15(31), 286–303. [https://doi.org/10.51480/1899-5101.15.2\(31\).6](https://doi.org/10.51480/1899-5101.15.2(31).6)

Faber, P. & León-Araúz, P. (2016). Specialized Knowledge Representation and the Parameterization of Context. *Front Psychology*, 7(196). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.00196>

Kent, M. (2022). Dialogue As a Tool of Strategic Communication? In J. Falkheimer (ed.), *Research Handbook on Strategic Communication* (pp. 83–98). Cheltenham : Edward Elgar Publishing Ltd.

Slyusar, V. M., Khrystokin, G. V. & Yastrebova, A. O. (2023). Is Dialogue Possible in The Post-Truth Era? (Media Philosophy and Social and Communication Studies) *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*.

Філософські науки, 1(93), 29–40. [https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.1\(93\).2023.29-40](https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.1(93).2023.29-40).

Анжеліка Буравенко

старша викладачка кафедри англійської мови та комунікації
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Київ, Україна

ОКОПНА ПОЕЗІЯ ЯК ДОКУМЕНТ ТРАВМАТИЧНОЇ РЕКОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ В КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Корпус окопної поезії Першої світової війни є унікальним документом тотального злому культурної мовної матриці, у якому фіксується колективна неспроможність мови обслуговувати травматичний досвід. Ця розвідка розглядає твори Оуена, Сассуна, Розенберга та Томаса на перетині травматичної концептуалізації, мовної картини світу (МКС) та поетики реконцептуалізації як виклику міжкультурній комунікації.

Концепт *shattered assumptions* (Яноф-Булман, 1992) описує руйнування трьох базових припущень психологічної стабільності: про доброзичливість і передбачуваність світу, про його смисловий порядок, про власну цінність і здатність контролювати своє життя. Травматична концептуалізація деформує когнітивні схеми суб'єкта, унеможлиблюючи вбудовування несумісного досвіду в існуючу картину світу.

Концепція МКС (Лакофф & Джонсон, 1980) стверджує: мова не описує реальність, а констатує її. До 1914 року британська, французька та німецька культури поділяли вербальну матрицю війни як благородної справи: *glory, honour, dulce et decorum, Heimat, la patrie*, подвиг, жертва. Спільність цих матриць забезпечувала відносну передбачуваність міжкультурної комунікації щодо війни. Аналіз здійснюється на лексико-семантичному, образно-метафоричному та синтаксично-дискурсивному рівнях з фокусом на семантичні поля *glory, honour, sacrifice*.

Траншейна війна атакувала мовну картину світу на всіх рівнях одночасно: тіло перестало бути носієм гідності; ландшафт перетворився на *no man's land* - простір без імені і смислу; час втратив лінійність і став беззмістовним повторенням. Ці зміни відповідають

тому, що в психотравматології описується як пошкодження когнітивних, афективних, соматичних та нарративних схем. Для міжкультурної комунікації це означало розрив між тими, хто пережив окопи, і тими, хто продовжував мислити війною у довоєнних категоріях честі й слави.

Окопні поети виробили три стратегії роботи з пошкодженою МКС – лексико-семантичну, тілесно-образну та синтаксично-дискурсивну, що функціонально відповідають терапевтичним механізмам реконцептуалізації травми.

1. Руйнування сакральної лексики через контекстуальний шок. У *Dulce et Decorum Est* Оуена латинська цитата Горация слугує цитатним маркером культурного сценарію *noble death*, однак у оточенні лексики фізичного руйнування і задушення її героїчне значення інвертується - МКС деконструюється засобами її власних слів. Слова, що раніше правили за маркери героїзму, починають сигналізувати обман і зраду, ускладнюючи порозуміння між носіями довоєнної та поствоєнної МКС.

2. Тілесна конкретизація як нова онтологія. Семантичний зсув від абстрактних номінацій (нація, честь, подвиг) до конкретно-чуттєвих референтів тіла й фізичного болю відповідає тому, що в психотравматології зветься *somatic grounding*. Розенберг у *Break of Day in the Trenches* руйнує концептуальну ієрархію людина / тварина / ворог через образ пацюка, якому доступна свобода переміщення між окопами. Тілесна конкретизація провокує культурні конфлікти щодо допустимого в публічному дискурсі про війну.

3. Поетика мовчання і розриву. Еліпсис, парцеляція, синтаксична незавершеність - не технічна недбалість, а лінгвістичне кодування досвіду, що опирається символізації. Сассун у *The General* демонструє спрощення граматичних структур як мовну смерть, те, що П. Фасселл назвав *the failure of language*. Синтаксичні розриви роблять фронтний досвід принципово неперекладним у цивільні коди оповіді.

Поєднання травматичної концептуалізації, МКС і лінгвістичного аналізу окопної поезії створює аналітичну рамку, що дозволяє простежити зсув семантичних полів, появу нових концептуальних метафор війни і синтаксичні патерни травматичного розриву. Окопна

поезія одночасно документує руйнування МКС і сама є актом її реконцептуалізації, індивідуальним і колективним. Аналіз корпусу описує конфігурацію мовних бар'єрів і ціннісних розривів, що й досі визначають способи вербалізації травматичного досвіду війни в європейських культурах.

ЛІТЕРАТУРА

Janoff-Bulman, R. (1992). *Shattered Assumptions: Towards a New Psychology of Trauma*. New York : Free Press.

Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago : University of Chicago Press.

Fussell, P. (1975). *The Great War and Modern Memory*. Oxford : Oxford University Press.

Василь Бялик

доктор філологічних наук

*професор кафедри лінгвістики та перекладу Чернівецького
національного університету імені Юрія Федьковича*

Чернівці, Україна.

СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У сучасній лінгвістиці проблема дослідження семантики терміна виходить за межі простого опису його значення та охоплює аналіз механізмів його формування і функціонування (Вакуленко, 2015). Необхідність такого підходу зумовлена динамічним характером термінологічних систем, які постійно поповнюються новими одиницями.

Одним із ключових способів творення термінів є семантична деривація, що передбачає виникнення нових значень без формальної трансформації мовного знака. Як відомо, сам термін «деривація» було введено в науковий обіг польським лінгвістом Є. Куриловичем у 30-х роках ХХ століття для опису словотворчих процесів (Lexical Semantics, 2020 : 132).

У статті досліджено семантичні механізми формування англомовної військової термінології з урахуванням процесів семантичної деривації. Розглянуто ключові способи термінотворення, зокрема термінологізацію, ретермінологізацію та детермінологізацію. Особливу увагу приділено ролі метафори та метонімії як основних когнітивно-семантичних механізмів формування нових термінів. Проаналізовано типологію метафоричних і метонімічних моделей у військовій термінології англійської мови. Доведено, що семантична деривація забезпечує ефективну номінацію нових понять без формальної зміни мовного знака.

Семантична деривація розглядається в сучасних лінгвістичних дослідженнях як процес утворення нових номінативних одиниць шляхом переосмислення вже наявних лексем (Lexical Semantics, 2020 : 93; Saeed, 2023 : 54). У межах термінознавства особливу увагу приділяють таким її різновидам, як термінологізація та ретермінологізація (Lexical Semantics, 2020 : 38).

Термінологізація визначається як процес набуття загальноживаним словом спеціалізованого значення в певній галузі знань (Вакуленко, 2015; Кочан, 2011; Українська термінологія, 2013). Ретермінологізація, своєю чергою, передбачає перенесення терміна з однієї сфери в іншу з його частковим або повним переосмисленням (Вакуленко, 2015; Кочан, 2011; Українська термінологія, 2013).

У дослідженнях також наголошується на ролі когнітивних механізмів, зокрема метафори та метонімії, які забезпечують ефективну концептуалізацію нових явищ (Вакуленко, 2015; Кочан, 2011; Українська термінологія, 2013; Lexical Semantics, 2020 : 93; Saeed, 2023).

Метою статті є аналіз семантичних механізмів творення англомовної військової термінології з урахуванням ролі метафори, метонімії та процесів термінологізації, ретермінологізації й детермінологізації.

Семантична деривація визначається як процес формування нових значень або термінологічних одиниць без зміни їхньої зовнішньої форми. Вона ґрунтується на переосмисленні вже наявних лексем і є одним із найекономніших способів поповнення термінологічного фонду.

У межах військової термінології цей процес забезпечує швидке реагування мовної системи на нові реалії військової практики.

Метафора є одним із найпродуктивніших способів семантичної деривації. Вона базується на перенесенні значення за принципом подібності між об'єктами чи явищами (Saeed, 2023 : 76).

У військовій термінології метафоричні одиниці широко представлені, наприклад: *bloodbath* – масове вбивство; *dogfight* – повітряний бій; *dragon's teeth* – протитанкові загородження; *pillbox* – оборонна споруда, *drone* – дрон (Снісаренко, 2024).

Аналіз матеріалу дозволяє виділити кілька типів метафор:

- за формою (*dish-radar, dragon's teeth*);
- за функцією (*choke-point, armor-piercing*);
- за формою і функцією (*carpet bombing*);
- за структурою (*foxhole, chamber*);
- за зовнішнім виглядом (*barrel, turret*);
- за асоціативними зв'язками (*booby-trap, drop zone*).

Окрему групу становлять метафори, пов'язані з сенсорним досвідом (тактильні, слухові тощо), що підкреслює їх когнітивну природу.

Особливим різновидом метафори є колороніми, що ґрунтуються на символічному значенні кольорів.

Так, червоний колір асоціюється з небезпекою та ворожими силами (*red alert, red fire*) (Снісаренко, 2024), тоді як синій символізує союзників (*blue forces, blue beret*) (Снісаренко, 2024).

Інші приклади включають: *black friar, yellow zone, white wash* (Снісаренко, 2024). Такі одиниці відображають культурно зумовлену систему символічних значень.

За сферою-джерелом метафори поділяються на:

- **антропоморфні** (*soft target, blind, Patriot, friendly fire*) (Снісаренко, 2024), що базуються на характеристиках людини;
- **неантропоморфні** (*war bird, foxhole, blast wave, drone*) (Снісаренко, 2024), що апелюють до природних або технічних об'єктів.

Такий поділ демонструє різноманітність когнітивних моделей, задіяних у термінотворенні.

Метонімія є менш продуктивною, ніж метафора, проте також відіграє важливу роль. Вона ґрунтується на суміжності понять (Saeed, 2023 : 84).

Приклади: *staff* – особовий склад; *Pentagon* – Міністерство оборони США; *Hiroshima* – застосування ядерної зброї.

Основні моделі метонімії:

- «частина – ціле» (*one striper*);
- «процес – результат» (*shooting*);
- «власна назва – загальне значення» (*Dunkirk*).

Ретермінологізація полягає у перенесенні терміна між галузями знань, наприклад: *anthrax* (медичний термін → військовий) (Кочан, 2011; Українська термінологія, 2013).

Детермінологізація, навпаки, означає перехід терміна до загальноживаної мови (*war, bomb, explosion*) (Кочан, 2011; Українська термінологія, 2013).

Ці процеси зумовлені як лінгвістичними, так і екстралінгвістичними чинниками, зокрема розвитком науки та медіа.

Семантична деривація є ключовим механізмом формування англійської військової термінології, що забезпечує створення нових термінів без формальної зміни мовного знака.

Основними її різновидами виступають термінологізація та ретермінологізація, а метафора і метонімія функціонують як провідні когнітивні механізми номінації.

Метафоричні моделі домінують у військовій термінології, що пояснюється їхньою здатністю ефективно структурувати новий досвід через уже відомі концепти.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом когнітивних і культурних чинників формування термінологічних систем.

ЛІТЕРАТУРА

Вакуленко, М. О. (2015). *Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз: монографія*. Івано-Франківськ : Фоліант.

Кочан, І. (2011). *Українська термінологія: історія і сучасність*. Львів : ЛНУ.

Снісаренко, І.Є. (2024). Англійсько-український словник мілітарної лексики (за стандартом НАТО). Кропивницький : ДонДУВС.

Українська термінологія і сучасність (2013). (за ред. Л. Симоненко). Київ : Наукова думка.

Lexical Semantics for Terminology: An Introduction. (2020). (ed.M.-C. L'Homme). Amsterdam : John Benjamins.

Saeed, J. *Semantics.* (2023). Oxford : Wiley-Blackwell.

Roland Wagner

Doctor of Philosophy (Ph.D.)

Assistant Professor at the Department of Other Foreign Languages

Masaryk University

Brno, Czech Republic

SPRACHKONTRASTIERUNG UND SIGNEMATISCHE RÄNGE

Die kontrastive Linguistik wird vielfach als Hilfswissenschaft für die Translatologie oder den Fremdsprachenunterricht gesehen. Aus dieser Perspektive betrachtet hat sie die Aufgabe, durch das Aufdecken systematischer Abweichungen zwischen zwei Sprachen Hinweise zur Erstellung von optimalen Übersetzungstexten bzw. zur Fehlervermeidung bei Äußerungen in der Zielsprache zu geben (Haberzettl, 2021). Daneben sind rein auf den linguistischen Erkenntnisgewinn gerichtete Fragestellungen denkbar (König & Nekula, 2013). In allen Fällen sollte ein übereinzelsprachliches *tertium comparationis* (z. B. Heger, 1990) definiert werden, das als Vergleichsmaßstab dient.

Entgegen einer sich in den letzten Jahren verbreitenden Ansicht, nach der kontrastive Untersuchungen über die verschiedenen Ebenen des Sprachsystems hinweg erfolgen sollten (so etwa Tekin, 2012: 110–115), möchte ich an dieser Stelle die These vertreten, dass eine Kontrastierung nur in Bezug auf Spracheinheiten derselben Systemebene sinnvoll durchgeführt werden kann. Dabei stütze ich mich auf die klassische strukturalistische Modellvorstellung von der Sprache als einem aszendente

organisierten System aus hierarchisch geordneten «signematischen Rängen» (Heger, 1976), in dem aus Einheiten niedrigerer Systemstufen größere Einheiten auf jeweils höheren Systemstufen konstruiert werden. Da auf unterschiedlichen signematischen Rängen verschiedene Regularitäten gelten können (z. B. Realisierungszwang im Bereich der grammatischen Kategorien vs. Fakultativität im Bereich der lexikalischen Auswahl, Plungjan, 2003: 109) bzw. mit Re-Paradigmatisierung (z. B. Idiomatisierungen) von syntagmatischen Verbindungen des jeweils tieferen Ranges gerechnet werden muss (Heger, 1976: 19–21), ergibt eine rangübergreifende Kontrastierung oftmals inkohärente Ergebnisse, die nicht nur im Sinne einer rein linguistischen Fragestellung zu Verzerrungen in der Darstellung des Sprachsystems führen können, sondern unter Umständen auch im Fremdsprachenunterricht falschen Generalisierungen Vorschub leisten. Diese These möchte ich an zwei Fallbeispielen erörtern.

a) Tekin (2012: 113) behauptet im Anschluss an James (1983), dass konative Bedeutungskomponenten im Englischen lexikalisch, d. h. durch die Wahl des Verbs *try* anstelle des Verbs *want*, im Französischen dagegen grammatisch, durch die Wahl des Tempus (*passé composé* anstelle von *imparfait*), ausgedrückt werden. Dies zeige das Minimalpaar aus einem nicht-konativ und einem konativ interpretierten Beispiel unter (1) und (2):

(1) a. He *wanted* to escape.

b. Il *voulait* s'échapper.

‘Er hatte die Absicht zu entkommen’ (dt. Paraphrase R. W.)

(2) a. He *tried* to escape.

b. Il *a voulu* s'échapper.

‘Er machte *einen Versuch* zu entkommen’ (dt. Paraphrase R. W.)

Obwohl sich bei (2b) auf dem signematischen Rang der Assertion (vermutlich durch die reliefbildende Eigenschaft des *passé composé*, vgl. Weinrich, 2001) offenbar tatsächlich eine konative Bedeutung einstellt, wäre es irreführend, diese semantische Komponente auf dem Rang der Flexionsform dem Tempus zuschreiben zu wollen: Es lassen sich problemlos Verwendungen von *vouloir* ‘wollen’ im *passé composé* finden, bei denen eine Übersetzung durch ‘machte den Versuch, versuchte’, die

eine konative Bedeutungskomponente im Deutschen versprachlichen würde, merkwürdig bis unangemessen wäre (InterCorp; 23.03.2026):

(3) Il m'a demandé si je n'étais pas trop fatigué et il *a voulu* savoir aussi l'âge de maman. (Albert Camus, L'Étranger)

[...] und er wollte auch das Alter von Maman wissen.

[...] und er *versuchte* auch, das Alter von Maman zu erfahren.

b) Im Deutschen gibt es eine Modal- bzw. Abtönungspartikel *mal*, die etymologisch auf das temporale bzw. quantifizierende Adverb *einmal* zurückgeht (Thurmair, 1989: 184–186; Engel, 2009: 132; Duden-Grammatik, 2009: 590–591, § 875; Topczewska & Fijalkiewicz, 2025). Das Tschechische kennt zwar Temporaladverbien bzw. Zahlwörter mit der entsprechenden Bedeutung (*někdy, jednou*), verwendet diese aber nicht konsistent als Abtönungspartikeln. Daher ergeben sich Schwierigkeiten, will man bei Übersetzungsparallelen wie der in (4) eine Wort-für-Wort-Zuordnung vornehmen.

(4) a. Bleibst du hier, wenn der Krieg *mal* aus ist?

b. Zůstaneš v této škole, až válka skončí?

(InterCorp; 16.03.2026)

Eine kontrastive Analyse, die auf die Einhaltung des signematischen Ranges der beteiligten Einheiten verzichtet, könnte zu folgenden Schlussfolgerungen kommen:

(a) *mal* ist ein Lexem und hat im Tschechischen das Äquivalent *někdy*;

(b) *mal* drückt zusammen mit der Verbform das Futur aus und ist daher als Äquivalent des tschechischen periphrastischen Futurs bzw. des perfektiven Präsens anzusehen;

(c) *mal* legt die temporale Perspektive des Nebensatzes fest und muss daher als Äquivalent der tschechischen Konjunktion *až* aufgefasst werden.

Meines Erachtens greifen all diese Aussagen zu kurz und lassen sich, sofern sie mit dem Anspruch auf Allgemeingültigkeit formuliert werden, durch Gegenbeispiele falsifizieren.

LITERATURE

Duden-Grammatik (2009). *Duden. Band 4: Die Grammatik. Unentbehrlich für richtiges Deutsch*. Hrsg. M. Wermke, K. Kunkel-

Razum & W. Scholze-Stubenrecht. 8. Aufl. Mannheim, Wien, Zürich: Dudenverlag.

Engel, U. (2009). *Deutsche Grammatik*. Neubearbeitung.

Haberzettl, S. (2021). Kontrastive Linguistik, in C. Altmayer, K. Biebighäuser, S. Haberzettl & A. Heine (Hrsg.), *Handbuch Deutsch als Fremd- und Zweitsprache. Kontexte – Themen – Methoden* (pp. 148–162). Heidelberg: Metzler.

James, C. (1983). *Contrastive Analysis*. 3. Aufl. London etc.: Longman.

König, E. & Nekula, M. (2013). Zum Verhältnis von Kontrastiver Linguistik und Sprachtypologie: Präpositionen im Vergleich, in M. Nekula, K. Šichová, & J. Valdová (Hrsg.), *Bilingualer Sprachvergleich und Typologie: Deutsch – Tschechisch* (pp. 15–46). Tübingen: Groos.

Heger, K. (1976). *Monem, Wort, Satz und Text*. 2. Aufl. Tübingen : Niemeyer.

Tekin, Ö. (2012). *Grundlagen der Kontrastiven Linguistik in Theorie und Praxis*. Tübingen: Stauffenburg.

Thurmair, M. (1989). *Modalpartikeln und ihre Kombinationen*. Tübingen: Niemeyer.

Topczewska, U. & Fijałkiewicz, M. (2025). Modal- oder Abtönungspartikeln? Zur pragmatischen Wende in der deutschen Partikelforschung. *Slovo a slovesnost*, 86 (3), 236–262.

Weinrich, H. (2001). *Tempus. Besprochene und erzählte Welt*. 6. Aufl. München: Beck.

[InterCorp]: Český národní korpus. Korpus InterCorp. Retrieved March, 2026, from <https://www.korpus.cz/kontext/query?>

Олена Вдовіна

*кандидат наук з соціальних комунікацій, доцент
провідний науковий співробітник науково-методичного центру
організації та провадження освітньої діяльності*

Наталія Васюкова

*кандидат філологічних наук,
начальник навчально-наукового центру іноземних мов*

Національний університет оборони України

Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПЕРЕКЛАДІ ВІЙСЬКОВИХ ТЕКСТІВ

Збройна агресія проти України загострила потребу в оперативному й точному перекладі військових текстів, де ціна помилки виходить за межі комунікативної невдачі. Водночас технології штучного інтелекту (ШІ) активно інтегруються у перекладацьку практику, відкриваючи нові можливості й водночас порушуючи питання їхньої придатності для роботи зі спеціалізованими текстами. У цих умовах особливої ваги набуває осмислення військового тексту як об'єкта перекладу, адже його лінгвостилістичні та прагматичні характеристики визначають як потенціал, так і ризики застосування ШІ. Це, зокрема, виявляється у специфічних особливостях військового дискурсу, який вирізняється жанровою гетерогенністю, поєднуючи стандартизовані документи (накази, інструкції) з аналітичними та оперативними повідомленнями, що суттєво ускладнює уніфікований підхід до перекладу. Водночас він характеризується високою термінологічною насиченістю, де значна частина одиниць є контекстуально залежною, що вимагає від перекладача високої фахової компетентності.

Особливу роль відіграє прагматичний вимір військового тексту: його функція полягає не лише в інформуванні, а й у регулюванні дій, координації процесів і забезпеченні безпеки. Відтак переклад у цій сфері має бути максимально однозначним, точним і функціонально

адекватним, оскільки навіть незначне зміщення смислу може призвести до суттєвих наслідків.

Багатовимірність військового тексту формує складне поле для перекладацької діяльності і зумовлює необхідність критичного осмислення можливостей систем машинного перекладу у цій царині.

У зазначених умовах ШІ виявляє насамперед прикладний потенціал у роботі з термінологічно стандартизованими сегментами тексту. Сучасні системи машинного перекладу здатні забезпечувати швидке відтворення лексичних відповідників за умови опори на уніфіковані термінологічні бази та глосарії, що є принципово важливим для військової сфери, де точність номінації має критичне значення.

Ілюстративним прикладом слугує Словник військових термінів та скорочень, розроблений Воєнно-науковим управлінням Генерального штабу ЗС України, що має на меті стандартизацію поняттєвого апарату та забезпечення сумісності з термінологією держав – членів НАТО (Воєнно-наукове управління Генерального штабу ЗС України, 2020 : 4). Використання подібних джерел як навчальної бази або довідкового інструмента дозволяє підвищити якість автоматизованого перекладу, мінімізуючи варіативність у відтворенні ключових термінів і аббревіатур. Зазначимо також, що системи ШІ досить ефективні у виконанні допоміжних операцій: попередньої обробки тексту, сегментації, узгодження термінології та формування чернеткових перекладів. Утім окреслений потенціал реалізується переважно на рівні формалізованих мовних структур і не повною мірою охоплює прагматичну та контекстуальну складність військових текстів. Це, своєю чергою, зумовлює наявність низки суттєвих обмежень у застосуванні систем машинного перекладу.

Дослідники зазначають, що сучасні моделі ШІ залишаються вразливими до помилок та обмежень у процесі обробки даних (Vasankari & Koski, 2025). У військовій сфері така властивість набуває критичного значення, оскільки навіть мінімальне семантичне викривлення може призвести до неправильної інтерпретації наказу чи аналітичного повідомлення. На думку науковців, ключова проблема полягає в тому, що алгоритми орієнтуються передусім на статистичні

відповідності, тоді як прагматичний компонент та інтенція мовця залишаються недостатньо врахованими.

Додатковим обмеженням є також залежність якості машинного перекладу від навчальних даних, які у військовій сфері є обмеженими через режим доступу до інформації. За таких умов принципового значення набуває постредагування як обов'язковий етап роботи з результатами машинного перекладу. Як зазначає К. Ріко, постредагування слід розглядати не як допоміжну, а як центральну ланку перекладацького процесу, що передбачає інтерпретацію, перевірку та функціональну адаптацію тексту до комунікативної ситуації (Rico, 2022). Відтак перекладач у сучасних умовах виконує не лише трансляційну, а й аналітичну функцію, забезпечуючи відповідність перекладу прагматичним і професійним стандартам. Таким чином, ефективність використання ШІ у перекладі військових текстів безпосередньо залежить від поєднання автоматизованих рішень із фаховим людським контролем, що забезпечує перевірку, інтерпретацію та функціональну адаптацію перекладу.

У цьому контексті подальший розвиток систем ШІ у сфері військового перекладу потребуватиме цілеспрямованого вдосконалення функціональних можливостей. Зокрема, розширення навчальних даних та цілеспрямованого формування термінологічно верифікованих баз даних. Водночас ключовим напрямом є подальше розроблення систем контекстуально чутливого перекладу, здатних враховувати прагматичні параметри повідомлення, зокрема його функцію, адресата та комунікативну ситуацію. У цьому аспекті перспективним є поєднання машинного перекладу з інструментами семантичного аналізу та моделювання контексту, що дозволить зменшити ризик інтерпретаційних викривлень.

Не менш важливою є інтеграція перекладацьких систем із платформами оперативного аналізу інформації, що функціонують у військовому середовищі. Як засвідчують сучасні дослідження, ШІ здатен ефективно обробляти великі обсяги даних і підтримувати процеси прийняття рішень у режимі реального часу, що відкриває можливості для створення комплексних систем обробки багатомовної інформації.

Проведений аналіз засвідчує, що використання ШІ у перекладі військових текстів має амбівалентний характер: поєднуючи високу оперативність і здатність працювати з великими обсягами термінологічно структурованої інформації, ці системи залишаються обмеженими у відтворенні контекстуально та прагматично зумовлених смислів. Встановлено, що основні ризики застосування машинного перекладу у військовій сфері пов'язані не лише з технічними недоліками моделей, а й із специфікою самого дискурсу, який вимагає максимальної точності. У зв'язку з цим визначальним чинником якості залишається людський контроль. Постредагування слід розглядати не як допоміжну, а як центральну ланку перекладацького процесу, що передбачає аналіз, перевірку та функціональну адаптацію тексту до комунікативної ситуації. Таким чином, ефективність використання ШІ полягає не в його автономності, а в інтеграції з професійною діяльністю перекладача. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розвиток спеціалізованих моделей, здатних до глибшого врахування контексту, а також на міждисциплінарне поєднання лінгвістичних і технологічних підходів у межах безпекових студій.

ЛІТЕРАТУРА

Военно-наукове управління Генерального штабу Збройних Сил України. (2020). *Словник військових термінів та скорочень (аббревіатур)* (ВКП-1-0001.01).

Vasankari, L., & Koski, A. (2025). GenAI in the military: Trends and opportunities. *Scandinavian Journal of Military Studies*, 8(1), 416–434. <https://doi.org/10.31374/sjms.415>

Rico, C. (2022). Mind the gap: The nature of machine translation post-editing. *Babel*, 68(5), 697–722. <https://doi.org/10.1075/babel.00288.ric>

Алла Говорун
кандидат педагогічних наук
доцент кафедри міжкультурної
комунікації в креативних індустріях
Харківська державна академія дизайну і мистецтв
Харків, Україна

EMPLOYING TED TALKS TO FOSTER INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE IN DESIGN AND ARTS EDUCATION

The primary obstacles in cross-cultural communication, which stem from cultural, linguistic, and social differences, have been detailed in previous research. The various categories of barriers encountered in intercultural communication were identified, and a set of tasks was proposed to help students improve their communication skills in international contexts. Furthermore, the urgent need to integrate cross-cultural competence into the curricula of Ukrainian higher education institutions was emphasized. (Петухова & Говорун, 2024).

The Department of Cross-cultural Communication in Creative Industries at Kharkiv State Academy of Design and Arts has developed and piloted the program for the academic discipline “Culture of Language Communication for Professional Purposes (in English)” for the Bachelor's Degree. The curriculum addresses key challenges in cross-cultural communication, including cultural sensitivity, workforce diversity, stereotypes and prejudices, ethnocentrism, code of conduct, values, etc. These components are integrated to foster students' English-language communicative competence necessary for effective professional, intercultural, and creative activity in the fields of design, fine arts, audiovisual arts, and media technologies.

TED Talks were incorporated as a teaching tool for several reasons, as outlined below.

1. TED Talks are readily accessible and user-friendly.

Student tasks can be assigned as homework or classwork at any time and location.

2. TED Talks are suitable for classes with varying levels of student ability.

Students with advanced proficiency can focus on listening skills, while those requiring additional support may utilize subtitles during viewing or transcripts for post-viewing activities.

2. TED Talks enable instructors to integrate the development of language.

Skills (listening, speaking, and writing) with the cultivation of soft skills. In this context, intercultural communication skills are emphasized.

3. TED Talks are effective for fostering critical thinking skills and encouraging student engagement in discussions during the post-viewing stage.

4. TED Talks assist instructors in developing students' soft skills, such as intercultural communication, in conjunction with language skills, including listening, speaking, and writing.

5. TED Talks are concise, with most lasting no longer than twenty minutes, which helps maintain student engagement with the content.

6. TED Talks exemplify both communicative and presentational skills, as well as contemporary, authentic language use.

7. TED Talks can be supplemented with a variety of pre-viewing, while-viewing, and post-viewing tasks. Suggested activities for study are provided below.

I. Pre-viewing tasks.

1. Warm-up discussion.

- 1) What makes communication “intercultural”?
- 2) Is speaking the same language enough for understanding?
- 3) Have you ever experienced a cultural misunderstanding? What happened?

2. Prediction Task.

- 1) What could the paradox be?
- 2) Why might communication become more difficult in a globalized world?

Write 3 hypotheses.

II. While-viewing tasks.

1. Watch and choose the best summary.

A. Cultural differences disappear in global society.

B. The more similar we think we are, the more misunderstandings may occur.

C. Language barriers are the main problem in intercultural communication.

D. Technology solves most intercultural conflicts.

2. Watch for details. Answer the following questions:

1) What example does the speaker give to illustrate misunderstanding?

2) Why do people often overestimate their intercultural competence?

3) What role do assumptions play in communication breakdown?

4) What does the speaker suggest as a solution?

3. Read the statements and decide which of them are True / False.

1) Cultural misunderstandings happen only between very different cultures.

2) Similar cultures may experience more subtle misunderstandings.

3) Being fluent in English guarantees effective communication.

4) Curiosity is presented as a key strategy for better interaction.

5) The speaker argues that cultural stereotypes are always harmful.

III. Post-viewing tasks.

1. Concept analysis. Explain the notion “paradox” in your own words.

2. Case study discussion.

1) You are working in an international design team. A colleague from another country reacts very directly to feedback, which feels rude to you.

Discuss:

– Is this a personality issue or a cultural difference?

– How should you respond professionally?

– How does the TEDx talk help interpret this situation?

2) Imagine you are presenting your portfolio to an international jury.

– What intercultural risks might appear?

– How can you avoid misinterpretation?

– What communication strategies would you apply?

4. Reflective Writing.

“How can awareness of intercultural paradox improve my future professional communication?”

IV. Critical thinking. Think and decide. Justify your answer.

- 1) Does globalization reduce or increase intercultural tension?
- 2) Is “cultural neutrality” possible?
- 3) Can professional identity override cultural differences?
- 4) Can you think of a design (a logo, an ad, a product) that might have failed or caused confusion because of an “invisible” cultural misunderstanding?
- 5) How can a designer test their assumptions when designing for a culture they don't belong to?
- 6) In what ways can learning about intercultural communication make you a better and more ethical designer?

In conclusion, using TED Talks to develop communicative skills addresses multiple instructional objectives simultaneously. This educational tool facilitates the presentation of engaging content and supports the development of diverse tasks designed to enhance students' intercultural communication competence.

REFERENCES

Кащук, М. Г., & Липченко, Т. С. (2022). Використання відеоматеріалів TED Talks у навчанні англійської мови майбутніх спеціалістів у сфері ІТ. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених*, 55(2), 179–182.

Корнюш, Г. В. (2019). Можливості використання відеоматеріалів TED Talks у процесі викладання англійської мови у вищій школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 66 (2), 24–29.

Петухова, О. І., & Говорун, А. В. (2024). Крос-культурні комунікативні бар'єри та їх подолання в англійськомовному середовищі. *Закарпатські філологічні студії*, 36, 182–186.

Merschdorf, H. (2019, November). *The surprising paradox of intercultural communication* [Video]. TEDxNelson. <https://www.youtube.com/watch?v=JzJNA-3b6NA>

Вікторія Громошенко

доктор філософії

доцент кафедри іноземних мов професійного спілкування

Міжнародний університет

Одеса, Україна

ГЛОБАЛЬНИЙ СЛОВНИК КРИЗИ: СТРАТЕГІЇ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ДОМІНУВАННЯ В АМЕРИКАНСЬКОМУ МЕДІАПОЛІ

Дослідження присвячено визначенню термінологічного домінування в американському медіадискурсі. Формування «глобального словника кризи» сприятиме визначенню уніфікованих термінів для опису конфліктів у різних регіонах, що вплине на специфіку перебігу міжкультурної комунікації. Під поняттям «глобальний словник кризи» маємо на увазі мовну модель, яка формує сприйняття кризових подій.

Дослідники кризового дискурсу звертають увагу на розмежування «гострих» та «тривалих» кризових подій (Takas et.al., 2023). Такий підхід дозволяє типологізувати лексеми американського медіадискурсу залежно від темпоральних характеристик відповідної катастрофи.

Концепт «криза» детально представлений у розвідці Коляси. Він функціонує в сучасному медіадискурсі не лише як описова одиниця, а й як витончений риторичний механізм встановлення невідкладності глобальних викликів (Коляса, 2024). Мова кризи формує ефект терміновості, що вказує на необхідність залучення міжнародної підтримки.

Наше дослідження представляє кількісні показники щодо домінування конкретних термінів (за допомогою інструментів AntConc). Для цього спочатку був сформований корпус текстів з американських медіа платформ, до якого увійшли 17 статей із Washington Post, AP, NY Post у період з 2023-2026 рр. За допомогою інструментів AntConc проведено лематизацію, підрахунок частотності й колокацій.

Найбільш вживані значущі слова формують основу повідомлення. Можна зробити висновок про домінування базових термінів.

Таблиця 1

Частотність вживання ключових лексем «глобального словника кризи» в американському медіа просторі (2023-2026рр.)

№	Лексема	Кількість
1.	conflict/war	142
2.	Civilian	98
3.	Crisis	86
4.	Sanctions	74
5.	Humanitarian	68
6.	violence	54
7.	Drone	45
8.	Ceasefire	42
9.	strike/attack	39

Лексема *crisis* (86) сигналізує про тривожну глобальну ситуацію, яка об'єднує конфлікти та війни в різних країнах.

Однією з центральних при описі потенційних загроз є лексема *drone* (45). Вона витісняє такі терміни, які були звичні для нас в недалекому минулому (*artillery, infantry* тощо). Маємо справу з новим образом цифрової війни.

Аналіз колокацій, зокрема для лексеми *humanitarian*, демонструє такі результати. Зазначена одиниця найчастіше вживається з *crisis, catastrophe, disaster, emergency; aid, assistance, relief, support; law, space, corridors, organizations; dire, widespread, urgent, ongoing*.

«Глобальний словник кризи» функціонує як мовна модель, де рівень напруження вимірюється частотністю вживання відповідних лексем. У нашому випадку це були лексеми *conflict/war* (142), *civilian* (98), *crisis* (86) і т.д. Ці ключові одиниці маркують тривожну картину світу. Мова медіа спонукає суспільство, організації різного рівня до швидкого реагування. Зазначений словник відображає вплив кризових подій на суспільство та демонструє їхню рецепцію різними лінгвосоціумами.

ЛІТЕРАТУРА

Коляса, О. В. (2024). Концепт «криза» в сучасному масмедійному дискурсі катастроф. *Закарпатські філологічні студії*, (38), 170–174. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.38.32>.

Takas, E., Iordanidou, S., & Jebril, N. (2023). Introduction. In *Political Discourse and Media in Times of Crisis* (pp. 1–8). Anthem Press.

Jacek Gryczka

Doctor of Philology (Ph.D.)

Department of Philology

Pomeranian University in Słupsk

Słupsk, Poland

NACH SYNERGIEN SUCHEN, SPRACHEN EFFEKTIV LERNEN – ENGLISCH AUF DEM WEG ZUM BESSEREN DEUTSCHVERSTEHEN. TRANSFERBRÜCKEN UND ELEMENTE DER TERTIÄRSPRACHENDIDAKTIK IM DAF-UNTERRICHT

Vor dem Hintergrund zunehmender Mehrsprachigkeit in europäischen Bildungssystemen, in denen Englisch in der Regel als erste Fremdsprache dominiert, gewinnt die Frage an Bedeutung, wie bereits erworbene Sprachkenntnisse gezielt für das Erlernen weiterer Sprachen (Folgesprachen) genutzt werden können (vgl. European Commission/EACEA/Eurydice 2023: 83). Der Beitrag setzt sich mit der Rolle des Englischen als Brückensprache beim Erlernen des Deutschen als Fremdsprache auseinander und verortet diese im Rahmen der Tertiärsprachendidaktik.

Ausgehend von der Annahme, dass Sprachen im mentalen Lexikon nicht isoliert gespeichert, sondern in einem dynamischen Wechselverhältnis verarbeitet werden, wird der interlinguale Transfer als zentrales Prinzip des Tertiärsprachenlernens diskutiert (vgl. u. a. Meißner 2004: 39). Besonderes Augenmerk gilt dabei lexikalischen Transferprozessen, insbesondere im Bereich von Internationalismen und Anglizismen, die als potenzielle Transferbrücken zwischen Englisch und Deutsch fungieren.

Der Beitrag analysiert zentrale Prinzipien der Tertiärsprachendidaktik – wie kognitives, vergleichendes Lernen, Verstehensorientierung sowie die Aktivierung von Vorwissen – und zeigt auf, wie diese im DaF-Unterricht konkret umgesetzt werden können (vgl. Neuner 2009: 41–44). Anhand ausgewählter Beispiele werden Möglichkeiten aufgezeigt, Englischkenntnisse systematisch zur Förderung des Deutschverstehens zu nutzen. Für die Konstellation «Deutsch als Fremdsprache nach Englisch» sprechen insbesondere folgende Aspekte (Chłopek 2015: 34–35):

- «die typologische Verwandtschaft der erworbenen und der zu erwerbenden Sprachen – entweder tatsächliche oder perzipierte (Psychotypologie),
- das Kompetenzniveau jeder im Kopf gespeicherten Sprache,
- das Niveau der Aktivierung jeder Sprache,
- die Reihenfolge des Spracherwerbs (*der sog. last language effect*, Shanon 1991)».

Abschließend lässt sich feststellen, dass die gezielte Integration tertiärsprachendidaktischer Ansätze nicht nur zu einer Effizienzsteigerung im Fremdsprachenlernen beitragen kann, sondern auch das Potenzial besitzt, die intrinsische Motivation der Lernenden zu erhöhen. Gleichzeitig muss auf bestehende Desiderate hingewiesen werden, insbesondere im Bereich der Lehrmaterialien sowie der Ausbildung von Lehrkräften.

LITERATURVERZEICHNIS

Chłopek, Z. (2015). Der zwischensprachliche Transfer beim Drittsprachenerwerb – Einstellungen der DeutschlehrerInnen zum Transfer aus dem Englischen ins Deutsche, *GLOTTODIDACTICA*, XLII/1, 33–48.

European Commission/EACEA/Eurydice (2023). *Key data on teaching languages at school in Europe – 2023 edition, Eurydice report (Kluczowe dane o nauczaniu języków w szkołach w Europie – 2023. Raport Eurydice)*. Luxemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej.

Meißner, F.-J. (2004). Transfer und Transferieren. Anleitungen zum Interkomprehensionsunterricht, In H. Klein, D. Rutke (Hrsg.), *Neure*

Forschungen zu europäischen Interkomprehension. 39–66. Aachen: Shaker.

Neuner, G., Hufeisen, B., Kursiša, A., Marx, N., Koithan, U. & Erlenwein, S. (2009). *Deutsch als zweite Fremdsprache*. Berlin/München: Langenscheidt.

Shanon, B. (1991). Faulty Language Selection in Polyglots. *Language und Cognitive Processes*, 6/4, 339–350.

Олексій Дейкун

доктор філософії в галузі філології

асистент катедри теорії і практики перекладу з англійської мови

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Київ, Україна

Петро Дейкун

викладач-методист іноземної мови

Ніжинський фаховий коледж НУБіП України

Ніжин, Україна

ПЕРЕКЛАД АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ПРОСТИХ ЗАГОЛОВКІВ-МІНІТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКОЮ НА САЙТІ BBC NEWS

Українськомовні переклади заголовків із BBC News не лише уточнюють чи узагальнюють інформацію, а й вдаються до модифікації синтаксису задля увідповіднення відтвореної назви новинного тексту до потреб читачів. Синтаксис сучасних англійсько- та українськомовних заголовків онлайн новин прирівнюється до мінітексту (речення). Водночас **мінітексти** мають власні граматичні правила й характеристики тексту, а також завжди подають інформацію доволі стисло (Halliday, 1990; Salih & Abdulla, 2012).

Простий заголовок-мінітекст розуміємо як назву новинного повідомлення, що синтаксично схожа на просте речення, тобто має одну граматичну основу й закінчену думку. Простий заголовок-мінітекст оригіналу відповідно складається з одного розповідного або питального речення, яке в перекладі зазвичай відтворено п'ятьма способами: простим заголовком-мінітекстом, простим заголовком-

мінітекстом у формі цитати, двома простими заголовками-мінітекстами, складносурядним та різними видами складнопідрядних заголовків-мінітекстів.

Простий заголовок-мінітекст найчастіше в перекладі відтворюють також простим заголовком-мінітекстом пор.: *Hardliners get key posts in new Taliban government* (07 Sept 2021) – «Талібан» оголосив склад свого уряду (07 Sept 2021). Водночас простий заголовок-мінітекст оригіналу може також бути відтворено простим мінітекстом у формі цитати, що почасти починається з питальних слів, наприклад, *чому* або *як*, пор.: *A Ukrainian father's terrifying journey to a Russian prison and back* (29 Apr 2022) – «Як я повернувся з російської в'язниці без пальців на ногах» (29 Apr 2022).

Простий заголовок-мінітекст оригіналу витлумачено двома простими заголовками-мінітекстами, що збігаються за структурою з реченнями в перекладі, у яких можливе висунення питання на початок для зацікавлення читацької аудиторії, пор.: *New York Governor Andrew Cuomo resigns in wake of harassment report* (10 Aug 2021) – Він теж? Губернатор Куомо подав у відставку через звинувачення у домаганнях (10 Aug 2021).

Простий заголовок-мінітекст оригіналу перекладено складносурядним заголовком-мінітекстом, де друга частина може вводиться через питальне слово «як», пор.: *Prince Harry and Meghan navigate a tricky return to duty* (03 June 2022) – Повернення в родину: як зустріли Гаррі та Меган на ювілеї королеви (04 June 2022).

Простий заголовок-мінітекст оригіналу також відтворюють різними видами складнопідрядних заголовків-мінітекстів, як-от означальними, пор.: *Australian researchers uncover fossil of new eagle species* (28 Sept 2022) – Вчені знайшли рештки древнього орла, який полював на коал (29 Sept 2022); часу в межах цитати очевидців, пор.: *Nigerian student shocked to see friend's body in anatomy class* (02 Aug 2021) – «Я був шокований, коли побачив труп друга на занятті з анатомії» (08 Aug 2021); способу дії тощо, пор.: *How finger counting gives away your nationality* (03 Sept 2021) – Те, як ви рахуєте на пальцях, видає ваше походження (12 Sept 2021).

Отже, уживані на новинному сайті BBC News англійськомовні прості заголовки-мінітексти зазвичай відтворюють українською вищезгаданими п'ятьма способами.

ЛІТЕРАТУРА

Halliday, M. (1990). *An Introduction to Functional Grammar*. Melbourne: Hodder & Stoughton. 384 p.

Salih, Y. M., & Abdulla, Q. A. M. (2012). Linguistic features of newspaper headlines. *Journal of Al-Anbar University for Language and Literature*, 7, 192–213.

Вікторія Джоган

асистент кафедри теорії і практики перекладу

Олександра Кузнєцова

асистент кафедри теорії і практики перекладу

Наталя Стрюк

доктор філософії з філології

старший викладач кафедри англійської філології

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Вінниця, Україна

ПРАГМАТИКА ІНТЕРНЕТ-МЕМІВ У РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ МІЖКУЛЬТУРНИХ СТЕРЕОТИПІВ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОГО ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСУ)

Сучасна інтернет-комунікація постає не просто одним із каналів обміну інформацією, а фундаментальною основою формування смислів, ідентичностей та культурних уявлень у глобалізованому світі. Саме в цифровому середовищі відбувається інтенсивне продукування та трансляція соціокультурних наративів, де особливу роль відіграють мультимодальні форми взаємодії: поєднання тексту, зображення, звуку та інших семіотичних ресурсів.

На початку ХХІ століття меми набули статусу повноцінного об'єкта міждисциплінарних досліджень, зокрема в межах лінгвістики, культурології та медіазнавства. Актуальні лінгвістичні розвідки

зосереджуються на аналізі мемів як засобу комунікації та елемента культури у сучасному світі. Особливу увагу приділено мультимодальній репрезентації стереотипів про американців у французьких інтернет-мемах, а також їхньому прагматичному потенціалу, що реалізується через взаємодію вербальних і візуальних компонентів (Гавриленко, 2024).

Інтернет-меми в сучасному медійному просторі виходять далеко за межі суто розважального явища, перетворюючись на дієвий інструмент комунікації. У цьому сенсі меми розглядають як специфічні знакові утворення, що здатні концентрувати складні смисли у стислих формах (Соколова, 2012). Семіотично насичені меми візуалізують складні соціокультурні явища, ефективно репрезентуючи політичні процеси та міжкультурні взаємини. Таким чином, інтернет-меми функціонують як своєрідні медіатори між індивідуальним сприйняттям і колективною свідомістю, де конструюються образи інших культур у контексті політичних і соціальних відносин.

Сполучені Штати Америки, як одна з провідних світових держав, перебувають у центрі постійної уваги глобального медіапростору, що зумовлює продукування значної кількості мемів, пов'язаних із їхнім образом. У таких інтернет-жартах відображаються численні стереотипи та упередження, що формуються в масовій свідомості.

Після завершення біполярного протистояння США опинилися в центрі глобальної уваги як провідна світова сила, що спричинило активні дискусії щодо їхньої ролі у формуванні міжнародного порядку. Висока політична та військова активність держави, особливо наприкінці ХХ, на початку ХХІ століття, посилила як інтерес до неї, так і хвилю критики, що зумовило зростання антиамериканських настроїв у різних країнах (Бессонова, 2019).

Особливо виразно це простежується у французькому інтернет-дискурсі, де за допомогою іронії, сарказму та гіперболізації репрезентуються елементи антиамериканізму. Саме це зумовлює актуальність аналізу відповідних мемів як інструменту для виявлення та інтерпретації сучасних культурних уявлень..

Мем *Si les superhéros étaient vraiment américains: 'Якби супергерої справді були американцями:'* (Рис. 1). Прагматичні функції мему включають розважальну, критичну, соціальну та культурну.

Розважальна функція є домінантною, оскільки мем побудований на гумористичному контрасті між образом супергероя, який вже існує в медіакulturі та його зміненим виглядом. Критична та соціальна функції полягають у іронічній оцінці харчових звичок, й поширенні стереотипів, зокрема тих, що активно циркулюють у європейському дискурсі, про культуру шкідливої їжі в Америці.

Рис. 1. Стереотипний мем.

Крім того, мем містить інтертекстуальний вимір, адже спирається на впізнавані образи супергероїв із популярних фільмів, що дозволяє реципієнту швидко зчитати жарт: якби ці персонажі «справді жили в Америці», їхній спосіб життя нібито призвів би до змін зовнішності. Таким чином, мем функціонує як інструмент іронічної репрезентації культурних стереотипів через поєднання гумору, візуального перебільшення та інтертексту.

Мем *Les candidats à la maison-blanche / memes internet / la communication politique* 'Кандидати в Білий дім / Інтернет-меми / Політична комунікація' (Рис. 2). Прагматично мем виконує розважальну, критичну та соціальну функції. Розважальна функція очевидна через використання популярного візуального шаблону та легко впізнаваного гумористичного сценарію. Критична функція полягає у висміюванні трансформації політики у медіашоу, де замість змістовних програм і раціональних рішень акцент зміщується на вірусний контент, відповідно, меми. Зокрема, у контексті виборчого протистояння між Камалою Гарріс і Дональдом Трампом в 2024 році, де ця тенденція набувала гіперболізованого, подекуди абсурдного

характеру. Соціальна функція проявляється у відображенні колективного сприйняття цієї ситуації, зокрема у французькому медіадискурсі, де подібні явища часто оцінюються критично й іронічно.

Рис. 2. Політичний мем.

Окремої уваги заслуговує візуальна основа мему. Він побудований на одному з популярних інтернет-шаблонів, так званому «Distracted Boyfriend», який широко використовується для репрезентації ситуації вибору або зміни пріоритетів. Важливо, що першоджерелом цього зображення є звичайна стокова фотографія, створена для комерційного використання в різних проектах.

Отже, мультимодальні інтернет-меми у французькому медіадискурсі постають як важливе соціокультурне явище, що відображає сучасні способи осмислення дійсності та міжкультурної взаємодії. Вони слугують не лише засобом гумору, а й інструментом колективної рефлексії, через який у іронічній формі репрезентуються уявлення про інші культури, зокрема американську, актуалізуючи їхній комунікативний і прагматичний потенціал.

Перспективи подальших досліджень полягають у розширенні матеріалу за рахунок інших мовних і культурних контекстів для здійснення зіставного аналізу та вивчення впливу на формування громадської думки та соціокультурних установок.

ЛІТЕРАТУРА

Бессонова, М. М. (2019). Основні риси сучасного антиамериканізму: регіональний вимір. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти, (4), 16–29. <https://doi.org/10.31866/2616-745x.4.2019.177615>

Гавриленко, К. М., Чугай, О. Ю. (2024). Лексичні особливості інтернет-мемів. Наукові записки. Серія: Філологічні науки, (208), 99–104. <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-13>

Соколова, К. В. (2012). Меми як засіб комунікації в інтернет середовищі. *Гуманітарний часопис*. (1). 118–123. http://nbuv.gov.ua/UJRN/gumc_2012_1_17

Інна Анастасія Дзюбановська
здобувачка третього (освітньо-наукового рівня) вищої освіти
кафедри теорії і практики перекладу
Науковий керівник: канд. філол. наук, доц. Цепенюк Т. О.
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна

ЛІНГВОЕТНІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОМОВИ МАРКА КАРНІ НА ВСЕСВІТНЬОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ФОРУМІ 2026 У ДАВОСІ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Цьогорічний 56-ий Всесвітній економічний форум (ВЕФ) був чи не найбільш резонансним в кількості важливих промов від лідерів десятків впливових країн. Зібравши рекордну кількість учасників та делегатів від різних держав (майже 3000 представників від більш як 130 країн), форум не міг не стати платформою проголошення епохальних дипломатичних звернень про глобальну економіку, міжнародну взаємодію та становлення нового світового порядку, особливо на тлі тривалої російсько-української війни та територіальних зазіхань Америки на Гренландію.

Найбільші лаври цьогоріч здобув прем'єр-міністр Канади Марк Карні, виголосивши промову про взаємодоповнюваність, силу середніх держав та переваги Канади на світовому рингу. В нашій розвідці пропонуємо коротко оглянути ключові лінгвоетнічні особливості та культурні маркери цієї промови, аби чітко визначити її відкриті та приховані послання до цільової аудиторії та зрозуміти, чому газета

«Нью-Йорк Таймс» назвала її демонстрацією сили задля власного порятунку (переклад наш – І. А. Д.) (The New Your Times, 2026).

Сучасні мовознавці визначають «мову як обов'язковий складник поведінки й діяльності людини, вона не лише вплетена в певний вид діяльності, а й утворює її мовленнєво-мисленнєву основу, об'єктивуючи замисел, настанови й компоненти діяльності» (Демченко, Чала & Твердохліб, 2022: 13). Говорячи про лінгвоетнічні особливості текстів дипломатичного дискурсу маємо на увазі перш за все особливості використання специфічних мовних одиниць, зворотів, структур, а також специфіку композиції та викладу тексту і використання культурно-маркованих елементів, властивої певному етносу, як унікальний природній спосіб висловлення ідей та думок представників народу чи держави. Виходячи з цього, першою і найважливішою особливістю промови Карні є те, що вона була двомовною. Прем'єр-міністр почав свою промову французькою (одна з офіційних мов Канади), а тоді продовжив англійською. Він зробив це ввічливо, попередивши про свій намір використати дві мови, таким чином учасники, які не володіють французькою мали час одягнути навушники та скористатися послугами усного перекладача. Це значущий знак демонстрації сили для канадійців, а також дипломатичний хід трансляції двомовності та етнічної різноманітності Канади. Прагматичний вплив цього повідомлення при перекладі значно нівелюється, хоч і виділяється тим, що з французької мови переклад озвучений жіночим голосом, а з англійської – чоловічим.

Текст також пронизаний протиставними поняттями «*middle powers*» – «*great powers*» (World Economic Forum, 2026) , за аналогією протиставлення «*ми*» – «*вони*», де без прямих вказівок, проте доволі чітко простежується посилення на США в першу чергу. В українському перекладі чуємо «*великі держави*» – «*середні держави*» (You Tube, 2026). Такий переклад вважаємо адекватним, адже, хоч слово *держава* не є прямим перекладом слова *powers*, в контексті ВЕФ та конкретно цієї промови є вдалим вибором, який також дає доволі очевидний натяк на Америку.

Це протиставлення сильних та середніх держав дуже вдало корелює із референцією до есе Вацлава Гавела «Сила безсилах», згадка про яке підкреслює те, що хоч Карні і відносить Канаду до

середніх держав, це абсолютно не ототожнює її зі слабкістю. В межах цієї згадки для української цільової аудиторії цікавим є переклад слова «*greengrocer*» (World Economic Forum, 2026), яке в українському варіанті звучить як «зеленик» (You Tube, 2026). Такий, на перший погляд, незначний огріх може нести дуже вагомий вплив на українських слухачів, зокрема через співзвучність слова «зеленик» і прізвища теперішнього президента України Зеленського. Подібні помилки можуть викривляти зміст сказаного промовцем, який не мав наміру робити аудіальні алюзії на жодну політичну фігуру. Більш вдалим перекладом вважаємо узагальнений варіант *продавець* або *крамар*.

Завершальним в нашій розвідці, проте не менш цікавим, є аналіз використання метафори «*a world of fortress*» (World Economic Forum, 2026), яку адекватно перекладено як «*світ фортець*» (You Tube, 2026), що плавно перейшла чи не в найвпізнаванішу цитату ВЕФ «*if we're not at the table, we're on the menu*» (World Economic Forum, 2026), яку в перекладі чуємо як «якщо нас немає за столом – ми в меню» (You Tube, 2026). Хоч вони не є складними для перекладу, проте несуть вагоме значення для позначення готовності Канади до якісно нової міжнародної діяльності, відповідального партнерства та потреби в спільній діяльності на міжнародній арені. Канада відносить себе до країн західного стилю здійснення політики, проте визнає свою слабкість супроти тієї ж Америки. Разом з тим Марк Карні перелічив здобутки канадців, розвиток всередині країни та рішучу позицію в питаннях України та Гренландії, що і визначає значимість цієї країни на міжнародній дипломатичній арені, а також важливу роль розуміння української аудиторії, її наративів, як одного з ключових партнерів.

ЛІТЕРАТУРА

Демченко, Н. Д., Чала, А. Г. & Твердохліб, В. А. (2022). Етнокультурні концепти українського діалектного дискурсу. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Том 33 (72)*, 12–17.

You Tube. ПОВНИЙ ВИСТУП МАРК КАРНІ у Давосі Українською «Щодо України ми є ключовим партнером коаліції».

Retrieved January 25, 2026 from YouTube
<https://www.youtube.com/watch?v=3g3HTMVWagM>

The New York Times. Canada Flexes on Global Stage with an Eye to Its Own Survival. Retrieved January 25, 2026 from
<https://www.nytimes.com/2026/01/20/world/canada/carney-speech-davos-trump.html>

World Economic Forum. Davos 2026: Special address by Mark Carney, Prime Minister of Canada. Retrieved January 25, 2026 from
<https://www.weforum.org/stories/2026/01/davos-2026-special-address-by-mark-carney-prime-minister-of-canada/>

Оксана Дойчик
*кандидат філологічних наук
доцент кафедри англійської філології
Карпатський національний університет ім. В. Стефаника
Івано-Франківськ, Україна*

ВІДТВОРЕННЯ САТИРИЧНОЇ ПАРОДІЇ У ПЕРЕКЛАДІ: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ

Переклад сатиричної пародії є одним із найбільш когнітивно складних завдань для перекладача літературного твору, оскільки сатиричні контексти рідко передають авторські смисли прямо. З позицій когнітивно-лінгвістичного підходу, смисл розглядається не як фіксований лексично зміст, а як процес концептуалізації. Переклад сатири не може базуватися суто на перекладі слів, речень, тощо, оскільки метою перекладача має бути реконструкція тих когнітивних операцій, за допомогою яких читач інтерпретує текст як сатиричний.

У постмодерністській літературі сатира часто створюється за допомогою пародії, оскільки пародія забезпечує «присутність» минулого у сучасному тексті. У жанрі історіографічної метафікції (термін Лінди Гатчен), у фокусі пародії є те минуле, яке відоме нам лише з інших текстів, художніх чи історичних (Hutcheon, 2004: 125). Пародія як «повторення з критичною дистанцією» дозволяє автору імплікувати відмінності між поверхнево подібними контекстами

(Hutcheon, 2004: 26). Так званим постмодерним парадоксом пародіювання минулого є те, що пародія одночасно і зберігає минуле, і ставить його під сумнів (Hutcheon, 2004: 126). У постмодерністському тексті пародія є «зброєю» сатири, а сатирична мета автора, у свою чергу, робить пародію більш ідеологічно орієнтованою (Hutcheon, 2004: 129).

Одним із найяскравіших зразків постмодерністського жанру історіографічної метафікції є роман сучасного британського письменника Джуліана Барнса *A History of the World in 10 ½ Chapters* (1989). Сам по собі, роман *уже* є пародією на історіографію, оскільки ключовою ідеєю автора є поставити під сумнів достовірність історії як джерела знань про минуле. Фрагментарність текстової організації роману відображає ідею письменника про те, що історія є лише «ехо голосів у темряві» (Barnes, 1989: 240), набір фрагментів подій, які колись здалися комусь важливими.

Лінгвокогнітивні аспекти вивчення перекладу сатиричної пародії базуються, передусім, на з'ясуванні лінгвокогнітивних аспектів створення і декодування оригінального сатиричного тексту. Дослідники когнітивних аспектів сатири доводять, що розуміння сатири базується на розпізнаванні невідповідності між вихідним та цільовим контекстом, яка маркується автором використанням лексико-стилістичних засобів, не притаманних стилю, мовленню, тощо вихідного контексту (Maslo, 2019; Simpson, 2003; Skalicky, 2019; Doichuk et al, 2026). На відміну від іронії, яка є прихованою, сатира є завжди очевидною і підкресленою автором. Розуміння сатири передбачає, що автор і читач перебувають в одній площині соціокультурного контексту, розділяють фонові знання. Створюючи пародію, автор, перш за все, очікує, що читач розпізнає джерело (вихідний контекст) пародіювання. Фонові знання активуються одразу, коли читач розпізнає сатиричну пародію, оскільки автор так чи інакше вказує на джерело пародіювання, застосовуючи тригери-вербалізатори, щоб зробити об'єкт сатири максимально впізнаваним для цільової аудиторії. Так, у розділі *Project Ararat* роману *A History...* об'єктом сатиричної пародії є пошуки Ковчега, котрі провадилися у минулому столітті, а тригерами, які вказують на конкретні прототипи вигаданих у романі персонажів – астронавта Спайка Тігглера та його

дружини Бетті – є, наприклад, референції до космічної місії APOLO 15 (1972 рік). Зіставлення фактичного матеріалу, згаданого у романі з фактами історії пошуку Ковчега, робить очевидним для читача, що прототипом головного героя є астронавт Джеймс Ірвін, котрий після польоту на Місяць став проповідником та у 1973 році організував пошуки Ковчега, які не мали успіху.

З позицій лінгвокогнітивного підходу, сатиричне пародіювання базується на когнітивній операції блендингу (Fauconnier & Turner, 1998). Як зазначає Шона Коулсон, розпізнавання певної концептуальної структури саме як *бленду* відбувається у висхідному напрямку (від результату концептуальної інтеграції до вхідних просторів, на яких ця інтеграція базується), а когнітивні процеси декодування запускаються внаслідок висновку читача про те, що в авторському тексті присутня нова емерджентна структура, яка відрізняється від структури вхідних просторів, на котрих базується концептуалізація сатиричного контексту (Coulson & Oakley, 2000). Тобто на етапі розпізнавання невідповідності читач ідентифікує створену автором концептуальну структуру як бленд між фреймами, котрі структурують вихідний та цільовий контексти сатиричної пародії.

Сатира є цілеспрямованою авторською дією, метою якої є критика та привернення уваги читача до певних соціальних проблем. Можливими варіантами сатиричного впливу є (див. докладніше Doichuk et al, 2026):

– читач звертає увагу на словесні тригери і розуміє контекст. Йому або цікаво, або ні, тобто реакцією може бути або байдужість, або зацікавленість.

– читач вловлює гумористичність ситуації. Далі, залежно від особистого ставлення до цільового об'єкта, читач або просто посміється, або посміється і задумається, і далі або погодиться, а бо не погодиться з автором. Найбільшим когнітивним впливом можна вважати зміну поглядів читача завдяки тому, що сатира «відкрила йому очі» на деякі аспекти.

Базовими когнітивними операціями декодування сатиричної пародії є (Doichuk et al, 2022): встановлення інтертекстуальних зв'язків та ментальне доповнення опущених автором елементів

вихідного та цільового контекстів, висхідна проєкція від бленду (продукту) до вхідних просторів, інтегрування фонових знань про об'єкт сатири, вихідний та цільовий контексти пародії, реінтерпретація авторського смислу.

Завданням перекладача, котрий працює з сатирою та сатиричною пародією є врахувати всі ці стадії когнітивної обробки інформації автором та читачем, з метою адекватного відтворення у перекладі саме сатиричного смислу понад буквальний зміст. І гумористичний, і критичний, і провокативний аспекти когнітивної обробки читачем сатиричного тексту повинні бути враховані при перекладі, оскільки втрата котрогось із цих елементів може призвести до втрати розуміння авторського смислу в перекладі.

ЛІТЕРАТУРА

Barnes, J. (1989). *A History of the World in 10 ½ Chapter*. New York : Vintage Books.

Doichyk, O., Yurchyshyn, V., Velykoroda, Yu. (2026). Intertextual satire in media discourse. Conceptual blends. *Review of Cognitive Linguistics*, Vol. 24, Issue 1, 99–133. <https://doi.org/10.1075/rcl.00183.doi>

Coulson, S., & Oakley, T. (2005). Blending and coded meaning: Literal and figurative meaning in cognitive semantics. *Journal of Pragmatics*, 37(10), 1510-1536. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2004.09.010>

Fauconnier, G., & Turner, M. (1998). Conceptual integration networks. *Cognitive Science*, 22(2), 133–187.

Hutcheon, L. (2004). *A Poetics of Postmodernism: History, Theory and Fiction*. Taylor & Francis e-Library. URL: <http://82.194.16.162:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/921>

Maslo, A. N. (2019). Parsing satirical humor: A model of cognitive-linguistic satire analysis. *Književni jezik*, 231–253. <https://doi.org/10.33669/KJ2019-30-08>

Simpson, P. (2003). *On the discourse of satire: Toward a stylistic model of satirical humor*. John Benjamins Publishing Company.

Skalicky, S. (2019). Investigating satirical discourse processing and comprehension: the role of cognitive, demographic, and pragmatic

features. *Language and Cognition*, 11(3), 499–525.
<https://doi:10.1017/langcog.2019.30>

Marharyta Dorofeieva

*Dr. habil. (Translationswissenschaft), Professor
Lehrstuhl für germanische Philologie und Translation
Lehr- und Wissenschaftsinstitut für Philologie
Nationale Taras-Schewtschenko-Universität Kyjiw
Kyjiw, Ukraine*

INTERNATIONALE DIGITALE NETZWERKUNIVERSITÄT ALS HUB FÜR INTERNATIONALE STUDIENGÄNGE

Im vorliegenden Beitrag wird die Internationale Digitale Netzwerkuniversität (INU) als eine global vernetzte Kooperationsplattform mit Lehr-/Lernangeboten ausgewählter Universitäten aus Europa, Asien und Nordamerika präsentiert. Es wird dabei zum Ziel gesetzt, die Sichtbarkeit der INU in der ukrainischen Hochschulbildungslandschaft zu erhöhen und somit neue Mitglieder zu gewinnen.

Die INU wurde ursprünglich als internationales Bildungsprojekt 2017 unter der Federführung vom Goethe-Institut ins Leben gerufen und 2018 in Berlin mit Unterstützung des Auswärtigen Amtes feierlich eingeweiht. Das Projekt entstand im Geiste der Förderung von Demokratie, interkulturellem Dialog und Nachhaltigkeit. Vorerst wurden Akzente auf die Internationalisierung und friedenssichernde Kraft der Bildung gesetzt. Ziel des Projektes war, die internationale Kultur- und Bildungspolitik voranzutreiben sowie globale Konflikte zu meistern, insbesondere Klimawandel, Nachhaltigkeitsdefizite und ungenügende Demokratisierungsprozesse.

Inzwischen ist das Projekt zu einer transnationalen Kooperationsplattform von zwanzig Hochschulen in sieben Ländern gewachsen, die Studierende, Lehrende, Universitäten und Kulturinstitutionen über Ländergrenzen hinweg verbindet (<https://www.goethe.de/ins/tr/de/sta/izm/inu.html>).

Das Wesen der INU lässt sich folgenderweise definieren: das ist ein langfristig angelegter Zusammenschluss führender Hochschulen aus drei Kontinenten mit dem Ziel, hybride Optionen für transnationale Zusammenarbeit zu schaffen und somit globalen Herausforderungen unserer Zeit gerecht zu werden. Unter diesen Herausforderungen sind u.a. weit gefasste Nachhaltigkeit, Demokratie und Digitalisierung in der Hochschullehre zu nennen (Lingenau 2025: 54).

Alles begann in Bremen 2017, wo die wichtigsten Prinzipien der INU während der II. Winterakademie „Bildung mit Europa“ im Bremer Protokoll verankert wurden (Bremer Protokoll, 2017). Internationalität, Transkulturalität und ein an humanistischen Idealen orientiertes Bildungsverständnis zeichnen bis heute das Vorhaben aus. Gemeinsam wurde Entwicklung von Lehr- und Lernangeboten in Bereichen Bildung für nachhaltige Entwicklung (BNE), Inter- / transkulturelles Lernen, Konfliktprävention und Friedensforschung, DaF angestrebt.

Heute haben sich die Ziele der INU als eines global vernetzten universitären Modells erweitert: kulturelle Sensibilisierung, Bildung von Schlüsselkompetenzen für den Berufseinstieg, u.a. Sprach- und Translationskompetenz, Team- und Medienkompetenz, Konfliktlösungskompetenz. Zu den Zielgruppen der INU gehören v.a. internationale Studierende an den Mitgliedsuniversitäten der INU aus sieben Ländern, Lehrkräfte DaF und DaZ an den lokalen Goethe-Instituten und in den Mitgliedsländern der INU (Dorofeieva & Schönhagen 2026: 44-45).

Das übergreifende Ziel der INU ist und bleibt Bildung als Schlüssel zum friedenssichernden Dialog, Konfliktbewältigung und Völkerverständigung. Dabei stützt sich die INU nach wie vor auf die 17 Nachhaltigkeitsziele der Vereinten Nationen, insbesondere hochwertige Bildung, Frieden, Gerechtigkeit und starke Institutionen, Partnerschaften zur Erreichung der Ziele (<https://unric.org/de/17ziele/>). Der inhaltliche Rahmen der INU umfasst vier Kernbereiche (KB). Dazu gehören: KB1 – BNE, KB2- Inter-/ transkulturelle Verständigung, KB3 – Konfliktprävention und Konfliktbearbeitung, KB4- Sprachkompetenz und Interaktionsfähigkeit mit DaF für GermanistInnen und TranslatorInnen (ExpertInnen im Bereich Übersetzen und Dolmetschen).

Der BNE-Bereich (KB1) wird im digitalen Lehr- und Lernangebot durch die Vermittlung von Nachhaltigkeitskompetenzen umgesetzt. Diese umfassen einerseits zentrale Aspekte des Klimawandels, zum anderen auch überfachliche Kompetenzen wie Kooperation, Umgang mit Komplexität und Partizipation. Zurzeit wird der BNE-Kurs „Zukünfte gestalten“ von der Uni Bremen, der Hochschule für Agrar- und Umweltpädagogik Wien sowie der Fachhochschule Potsdam im Kontext geänderter Prioritäten überarbeitet.

KB2 vertreten traditionell zwei INU-Mitglieder: die Ruhr-Universität Bochum (RUB) und die Ilia-Universität Tiflis. Dabei handelt es sich um Angebote „Einführung in die Inter- und Transkulturalitätsforschung“ von RUB, „Inter- Transkulturalität in Literatur und neuen Medien“ von der Ilia-Universität.

KB3 wird ebenfalls durch die Ilia-Universität Tiflis umgesetzt, wobei der Kurs «*Conflict Prevention and Peace Studies*» in Englisch angeboten wird.

Der KB4 «*Sprachkompetenz und Interaktionsfähigkeit mit DaF für GermanistInnen und TranslatorInnen*» richtet sich primär an internationale (nichtdeutschsprachige) Studierende, die Studiengänge Germanistik, Lehramt DaF / DaZ und/oder Übersetzen und Dolmetschen aus dem Deutschen belegen. Dieser Bereich widmet sich der DaF-Ausbildung in Form von kuratierten fachsprachlichen Vorbereitungskursen zu den bestehenden Angeboten der Netzwerkuniversität. Dieser KB wird von der Nationalen Taras-Schewtschenko-Universität Kyjiw vertreten.

Der gesamte Prozess der Zusammenarbeit innerhalb der INU sieht so aus. Die beteiligten Bildungsinstitutionen tragen ihre jeweiligen Forschungs- und Lehrschwerpunkte zu dem Netzwerk bei, indem sie Lehrveranstaltungen für den Netzwerkpool entwickeln und anbieten. Innerhalb der vier Kernbereiche der INU stimmen sich die Partner untereinander ab. Dies geschieht durch die Benennung von Steuerungskreisen. Alle beteiligten Partner stimmen das gegenseitige Anerkennungsverfahren, eine mögliche Anrechenbarkeit, Prüfungsmodalitäten und die verfolgten Lern- und Lehrziele miteinander ab. Es bestehen die Möglichkeiten der curricularen Verankerung der INU-Kurse an der jeweiligen Uni, der Anrechnung der CPs, oder

außercurricularen Fortbildung mit der Vergabe von Teilnahmebescheinigungen und Zertifikaten der INU und des Goethe-Instituts. Das Goethe-Institut übernimmt dabei die Gesamtkoordination. Es stellt die technischen Komponenten zur Verfügung, darunter insbesondere die Lernplattform Moodle.

Das in diesem Beitrag präsentierte Konzept der INU stellt ein global vernetztes universitäres Modell dar, das für neue Mitglieder (Universitäten) sowie Zielgruppen (Studierende, Lehrende, akademisches Personal) offen ist. Die Mitgliedschaft kann durch Ansprechpersonen auf der INU-Webseite beantragt und offiziell durch das Memorandum of Understanding zwischen der jeweiligen Universität und dem lokalen Goethe-Institut verankert werden.

LITERATUR

Internationale digitale Netzwerkuniversität (INU). Retrieved April 24, 2026, from <https://www.goethe.de/ins/tr/de/sta/izm/inu.html>

Lingenau, K. (2025). *From people affected to people involved: Universities as democratic learning spaces in global discourse*. Retrieved March 20, 2026, from https://www.hrk.de/fileadmin/redaktion/hrk/02-Dokumente/02-06-Hochschulsystem/2025-11-11_EmpowerESD_Conf_booklet_New_Horizons.pdf

Bremer Protokoll. II Winterakademie – Bildung mit Europa, 4-6. Dezember 2017. Handout.

Dorofeieva, M. & Schönhagen, A. (2026). *Internationale Lehre digital vernetzt. Internationale digitale Netzwerkuniversität (INU) als Praxisbeispiel*. Retrieved April 6, 2026, from <https://www.hs-schmalkalden.de/veranstaltungen/details/jahrestagung-daf-daz-2026-in-schmalkalden>

Vereinte Nationen. *Ziele für nachhaltige Entwicklung*. Retrieved April 24, 2026, from <https://unric.org/de/17ziele/>

Lyubov Zablotska
Candidate of Pedagogical Sciences
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
Ternopil, Ukraine

ETHICS OF INTERCULTURAL COMMUNICATION IN TOURISM EDUCATION

Globalization has intensified demands on tourism professionals, particularly in intercultural and language competence. English, as the lingua franca, mediates cultural values and norms, while failure to decode signals can cause conflict, reputational loss, and poor service (Piller, 2022).

According to data from the World Tourism Organization, more than 65% of conflict situations in the tourism sector are linked to cultural misunderstandings (UNWTO, 2023). Nguyen et al. (2023) show that tourism students primarily need stronger English-speaking and listening skills in intercultural settings, with common issues including accents, limited vocabulary, and inappropriate word choice. This highlights the urgent need for systematic language training that integrates intercultural competence.

Intercultural communication as an academic discipline emerged at the intersection of linguistics, anthropology, and social psychology. Classical theories of cultural dimensions (Hofstede et al., 2022) and models of intercultural sensitivity (Bennett, 2021) form the theoretical foundation for understanding the mechanisms of intercultural interaction. Deardorff (2020) defines intercultural competence as the ability to interact effectively and appropriately with people of different cultural backgrounds. In the context of tourism education, this concept takes on particular significance: a future professional must not only know the cultural features of others, but also be able to adapt their behavior accordingly.

An important aspect of intercultural ethics is non-verbal communication. Research by Gudykunst and Kim (2023) shows that up to 70% of a communicative message is conveyed non-verbally, and cultural

differences in non-verbal behavior are the most frequent source of misunderstandings in tourism interactions.

Contemporary research by Piller (2022) highlights the language rights of tourists and the need for culturally adapted translations in tourism documentation and service delivery. Matsumoto and Hwang (2022) emphasize the role of emotional intelligence in overcoming intercultural barriers. Sarwari et al. (2024), based on a systematic review of 45 publications, established that language competence is one of the key components of intercultural communicative competence, alongside empathy, flexibility, and intercultural sensitivity.

These theoretical insights are illustrated in Table 1, which summarizes the main components of intercultural competence essential to professionals in international tourism.

Table 1

Structure of Intercultural Competence for International Tourism Professionals [Source: Compiled by the author]

Competence	Content	Source / Example
Cognitive competence	Knowledge of cultural differences, traditions, and hospitality norms	Awareness of biases and stereotypes (Deardorff, 2020)
Affective competence	Empathy, tolerance, openness to otherness	Cultivating respect for cultural diversity (Bennett, 2021)
Behavioural competence	Adaptation of speech strategies and non-verbal behavior	Overcoming communicative barriers (Gudykunst & Kim, 2023)
Digital competence	Online interaction with foreign clients and partners	Digital etiquette in the tourism industry (Hofstede et al., 2022)

As the table demonstrates, intercultural competence is a multidimensional construct that integrates knowledge, attitudes, behaviors, and digital skills. Together, these elements provide a holistic framework for preparing tourism professionals to engage effectively in diverse cultural contexts.

Building intercultural ethics among tourism students poses several systemic problems. The foremost is stereotyping: students tend to perceive

tourists through the lens of simplified national images, which contradicts the principles of respect for the individual and complicates English-language communication through culturally inappropriate word use (Sarwari et al., 2024). Prejudice towards tourists from certain regions negatively affects service quality and fosters discriminatory practices.

The second problem is a lack of understanding of culture-specific norms of interaction: communication distance, eye contact, the acceptability of touch, volume of speech, and time standards. These norms vary substantially across cultures and are rarely the subject of deliberate instruction (Hofstede et al., 2022).

The third problem is the disregard for religious, dietary, and ritual taboos, which frequently leads to offense and conflict in accommodation and catering establishments. Insufficient training on these matters represents a significant limitation of current programs.

Table 2 outlines the most common intercultural barriers in tourism communication along with strategies for overcoming them.

Table 2

Intercultural Barriers in Tourism Communication and Strategies for Overcoming Them [Source: Compiled by the author]

Challenge / Barrier	Strategy for Overcoming It
Stereotyping tourists by nationality	Cultural sensitivity training; reflective practices; development of culturally appropriate vocabulary through ESP (Sarwari et al., 2024; Nguyen et al., 2023)
Violations of non-verbal norms (gestures, distance, eye contact)	Incorporation of a non-verbal code into tourism curricula
Language barriers and inaccurate translation	Use of culturally adapted translations and glossaries (Piller, 2022)
Disregarding religious and dietary taboos	Mandatory training for hotel and restaurant staff
Host – guest power imbalance	Development of a horizontal communication culture (Hofstede et al., 2022)

As the table indicates, effective solutions require not only theoretical knowledge but also practical training measures integrated into tourism education. By addressing these barriers systematically, institutions can better prepare future professionals to engage respectfully and competently with diverse cultural groups.

Developing intercultural competence in tourism students requires combining theory, reflection, and real-life simulations. Research by Bennett (2021) indicates that “immersive” teaching methods, such as case studies, role plays, and cultural simulators, are the most effective.

International academic mobility also plays an important role. Even a brief stay in a culturally different environment significantly increases students’ level of intercultural sensitivity (Matsumoto & Hwang, 2022). Research by Nguyen et al. (2023) confirms that tourism students have positive attitudes towards intercultural communication but require targeted development of discursive and behavioral competencies, primarily through an integrated English for Specific Purposes (ESP) course. Including courses on “Ethics of Intercultural Communication with International Partners”, with a mandatory foreign-language component, in curricula allows for the systematic preparation of future professionals for work in a multicultural tourism environment.

The use of digital technologies shows promise: online simulations of cross-cultural encounters, interaction with foreign students via video conferencing, and analysis of real communicative situations from tourism practice (UNWTO, 2023). This enables alignment of student preparation with the demands of the modern tourism market.

Building the ethics of intercultural communications is an inseparable part of training international tourism professionals. The key components of this process are the development of cognitive, affective, behavioral, and digital intercultural competencies. The systematic integration of relevant disciplines into tourism educational programs, the application of active pedagogical methods and digital tools, and the cultivation of a reflective approach to cultural differences will enable the preparation of competitive professionals capable of operating effectively in a multicultural environment.

LITERATURE

Bennett, M. J. (2021). *Developing intercultural sensitivity: An integrative approach to global and domestic diversity* (2nd ed.). Intercultural Development Research Institute.

Deardorff, D. K. (2020). *Manual for developing intercultural competencies: Story circles*. UNESCO Publishing.

Gudykunst, W. B., & Kim, Y. Y. (2023). *Communicating with strangers: An approach to intercultural communication* (5th ed.). McGraw-Hill.

Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2022). *Cultures and organizations: Software of the mind* (4th ed.). McGraw-Hill.

Matsumoto, D., & Hwang, H. C. (2022). Culture and emotion in intercultural encounters. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 53(2), 45–67. <https://doi.org/10.1177/002202212211082395>

Nguyen, T. T. H., Pham, T. T. N., & Le, T. T. H. (2023). Needs analysis about intercultural communicative competence among undergraduate tourism students. *Journal of Psycholinguistic Research*, 52(6), 2367–2391. <https://doi.org/10.1007/s10936-023-10012-1>

Piller, I. (2022). *Linguistic diversity and social justice: An introduction to applied sociolinguistics* (2nd ed.). Oxford University Press.

Sarwari, A. Q., Adnan, H. M., Rahamad, M. S., & Abdul Wahab, M. N. (2024). The requirements and importance of intercultural communication competence in the 21st century. *SAGE Open*, 14(2). <https://doi.org/10.1177/21582440241243119>

UNWTO. (2023). *Tourism and culture: A guide to local governance*. World Tourism Organization. <https://doi.org/10.18111/9789284424023>

Анатолій Загнітко

*доктор філологічних наук, член-кореспондент НАН України
професор кафедри загального та прикладного мовознавства і
слов'янської філології*

*Донецький національний університет імені Василя Стуса;
головний науковий співробітник відділу інформатики
Український мовно-інформаційний фонд НАН України
Вінниця, Україна*

ТЕМПОРАЛЬНІСТЬ ЯК ВИЯВ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО СПРИЙНЯТТЯ ЧАСУ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ)

У сучасній лінгвістиці темпоральність розглядають не лише як граматичну категорію (Вихованець, 1988), а як складник мовної репрезентації концепту часу (Загнітко, 2011: 145–157), що відображає специфіку культурного світосприйняття. Теоретичним підґрунтям дослідження слугують праці В. Русанівського, який кваліфікує взаємодію форм часу в межах відповідної системної дієслівності, І. Вихованця, який характеризує корелятивність і/чи некорелятивність часових і способових форм, Б. Комрі, який розмежовує категорії часу (*tense*) та аспекту (*aspect*) як різні способи темпоральної організації висловлення, а також Г. Райхенбаха, який запропонував модель співвідносності моменту мовлення, події та референційної точки. Зіставний аналіз української та німецької мов дає змогу виявити як універсальні, так і національно-специфічні способи концептуалізації часових відношень.

Метою дослідження є з'ясування особливостей граматичного вираження темпоральності в українській та німецькій мовах і встановлення її зв'язку з культурними моделями сприйняття часу.

У роботі застосовано методи контрастивного аналізу, описовий і функційно-семантичний підходи.

Встановлено, що в українській мові темпоральність реалізується переважно через три- і/чи чотирикомпонентну систему часів (минулий, теперішній, майбутній ↔ давно- і/чи передминулий), де визначальну роль відіграє категорія виду. У термінах Б. Комрі, граматична

організація української мови виявляє домінування аспекту (aspect) над часом (tense), оскільки саме вид (доконаний / недоконаний) є стрижневим засобом інтерпретації внутрішньої структури дії. Так, опозиція *писав / написав, йшов / підійшов* не лише локалізує дію в минулому, а й відображає її процесуальність, фазовість і результативність.

У німецькій мові, поряд із формально розвиненою системою часових форм (Präsens (*Die Erde **dreht** sich um die Sonne*), Präteritum (*Gestern **kam** er spät nach Hause*), Perfekt (*Er **hat** das Fenster **geöffnet**.*), Plusquamperfekt (*Als ich zum Bahnhof kam, **war der Zug schon abgefahren***), Futur I (*Es **wird** morgen **regnen***), Futur II (*Er **wird** angekommen **sein***)), спостерігається функційна гнучкість їх уживання, однак саме категорія часу (tense) виконує провідну роль у темпоральній організації висловлення. Зокрема, форма Präsens регулярно використовується для вираження майбутності: *Morgen fahre ich nach Berlin* (укр. *Завтра я їду до Берліна*), що свідчить про контекстуальну маркованість часових відношень. Форма Perfekt (*Ich habe den Brief geschrieben* 'Я написав листа') актуалізує завершену дію з її релевантністю для теперішнього моменту, а форма Imperfect (*Ich schrieb den Brief* 'Я писав листа') – тривалість станів або послідовність подій у минулому.

Особливий інтерес викликає форма Futur II, яка виражає завершеність дії в майбутньому щодо певної референційної точки: *Bis morgen werde ich den Bericht geschrieben haben* 'До завтра я вже напишу звіт'. У цьому випадку подія мислиться як завершена до визначеного моменту в майбутньому, що відповідає райхенбахівській моделі співвідносності часових планів (E < R < S).

Зіставлення засвідчує, що українська мовна картина часу тяжіє до процесуальної (аспектуальної) моделі, де стрижневим є спосіб перебігу дії з її внутрішньою динамікою та завершеністю. Німецька ж мовна система відображає більш лінійну модель часу, орієнтовану на чітке розташування подій на часовій осі та їх співвіднесення з моментом мовлення. Відповідно, українська мова кодує час через «внутрішній розвиток дії», тоді як німецька – через її «позицію на часовій шкалі».

Культурна специфіка виявлювана також у використанні темпоральних маркерів і синтаксичних засобів, що впливають на інтерпретацію тривалості, повторюваності та завершеності подій у міжкультурній комунікації.

У перекладознавчому аспекті асиметрія темпоральних систем часто вимагає аспектуальної компенсації. Так, у випадках футурального використання Präsens спостерігається функційний паралелізм, що дає змогу зберігати форму теперішнього часу в українському перекладі (*Ich fahre morgen* → *Завтра я їду*, де семантика майбутнього аналітична. Яскраво виражена опозиція лінійної послідовності та внутрішньої завершеності у формах Futur I, Futur II → недоконаний майбутній, доконаний майбутній або перифрастичні конструкції), де простежувана компенсації аспектуальних значень та контекстуального уточнення часових відношень: *Ich werde schreiben* 'Я буду писати (або писатиму)' ← процес, тривалість і *Ich werde schreiben* 'Я напишу' ← завершеність, цілісність. У Futur II (werden + Partizip II + haben/sein), що виражає дію, яка вже завершиться до певного моменту в майбутньому, в перекладознавчих моделях наявна асиметрія: *Bis morgen werde ich den Brief geschrieben haben* 'До завтра я (вже) напишу листа', де для передавання специфічного значення Futur II (випередження), додають лексичні маркери на зразок *вже, до того часу, на той момент, на завтра*. Не менш значущим постає також використання форм Futur II в неінституційних дискурсивних практиках для припущення про минуле (*Er wird wohl geschlafen haben* 'Він, мабуть, уже спав'), що в українській мові перекладається лише через вживання вставних слів на кшталт *мабуть, певне, ймовірно, очевидно*. У перекладі німецького Futur II українською мовою відбувається певне ущільнення морфологічного значення: складна часова конструкція замінюється простою формою доконаного виду, а втрачений зміст передування компенсований контекстом або відповідними прислівниками.

Актуальним у перекладі є врахування функційно-семантичних парадигм дієслівно-часових форм, що в окремих випадках постають неспіввідносними в силу вияву опозиції хронологічності та аспектуальної темпоральності. Так, наприклад, функційно-

семантична парадигма форм теперішнього в українській мові охоплює: 1) актуальну (Präsens aktuale: *Ich **schreibe** jetzt einen Brief* ‘Я зараз пишу листа’); 2) постійну (неактуальну (Präsens gnomicum / general: *Die Sonne **geht** im Osten **auf*** ‘Сонце сходить на сході’); 3) розширену (історичну (Historisches Präsens: *Im Jahr 1914 **beginnt** der Erste Weltkrieg.* ‘У 1914 році починається Перша світова війна’); 4) перспективну (футуральну (Präsens für Futurum: *Nächste Woche **fliege** ich nach Berlin* ‘Наступного тижня я лечу в Берлін’); 5) сценічну (Szenisches Präsens / Praesens dramaticum: *In diesem Roman **behandelt** der Autor das Thema der Einsamkeit* ‘У цьому романі автор розглядає тему самотності’) функції, кожна з яких цілком може поставати корелятивною в міжмовному аспекті. Функційне навантаження теперішнього часу в обох мовах практично ідентичне. Основна різниця полягає лише в тому, що в німецькій мові перспективне теперішнє використовується значно частіше, ніж спеціальна форма майбутнього часу (*Futur I*), особливо в побутовому мовленні. Встановлення особливостей вживання цих функцій дає змогу побачити, де мови є відносно ідентичними, а де – наявні специфічні граматичні механізми (зокрема категорія виду в українській мові). У функції актуального презенса мови виявляють високий ступінь схожості, але в українській мові ця функція закріплена за недоконаним видом, а в німецькій – для підкреслення актуальності часто додають прислівники (*gerade, jetzt*), тоді як в українській сама форма вже містить значення процесу в момент мовлення. Щодо постійного / гномічного презенса (Präsens gnomicum), то наявна певна ідентичність, хоча в українських прислів’ях, приказках замість презенса може вживатися майбутній час доконаного виду для передавання закономірності (*Слово вилетіло – не спіймаєш*), а в німецькій усталений Präsens. Уживання історичного презенса (Historisches Präsens) в українській мові є функційно-стилістичним засобом, а в німецькій – такий презенс усталений у наукових хронік і/чи біографічних описах. В українських офіційно-діловому чи академічному науковому стилях переважає форма минулого (*розпочалася війна, підписали договір*), а презенс (*починається, укладається, підписується*) ідентифікований дещо публіцистичний або художній прийом. Футуральний презенс (Präsens für Futurum) активно вживається для будь-якої запланованої

майбутньої дії за наявності обставини часу (*morgen, nächste Woche, bei Tagesanbruch, übermorgen*, пор.: *Übermorgen, in der Morgendämmerung, fahre ich nach Berlin* 'Післязавтра, на світанку, я їду до Берліна'). Українська ж використовує теперішній недоконаний лише для близького майбутнього або того, що сприймається як невідворотний план (*Завтра я лечу*), пор. **Через п'ять років я купую машину* (природнішим є форма майбутнього) і *In fünf Jahren kaufe ich ein Auto* як нормативне. Відносна корелятивність властива сценічному / драматичному презенс (*Szenisches Präsens*), який поширений в літературознавчому дискурсі, окремих жанрах науково-популярного (анотаціях, рецензіях і т. ін.). В українській лінгвістичній традиції вживання презенса підкреслює неперервність життя літературного твору, його умонтованість у культурно-історичний простір.

Отже, темпоральність постає як інтегративна категорія, що поєднує граматичний, когнітивний і культурний рівні мовної системи, а її зіставний аналіз сприяє глибшому розумінню відмінностей у концептуалізації часу та оптимізації міжкультурної комунікації і перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

- Вихованець, І. Р. (1988). *Частини мови в семантико-граматичному аспекті*. Наукова думка.
- Загнітко, А. П. (2011). *Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис*. ВКФ «БАО».
- Русанівський, В. М. (1971). *Структура українського дієслова*. Наукова думка.
- Comrie, B. (1976). *Aspect: An introduction to the study of verbal aspect and related problems*. Cambridge University Press.
- Comrie, B. (1985). *Tense*. Cambridge University Press.
- Dahl, Ö. (1985). *Tense and aspect systems*. Blackwell.
- Klein, W. (1994). *Time in language*. Routledge.
- Reichenbach, H. (1947). *Elements of symbolic logic*. Macmillan.

Ivan Zymomrya

Dr. habil.

Professor an der Pommerschen Universität in Stupsk

Stupsk, Polen;

Leiter des Lehrstuhls für Theorie und Praxis des Übersetzens

der Nationalen Universität Uzhhorod

Uzhhorod, Ukraine

ÜBERSETZUNG ALS PROZESS LINGUOKULTURELLER SINNKONSTRUKTION: THEORETISCHE GRUNDLAGEN UND DEUTSCH-UKRAINISCHE IMPLIKATIONEN

Übersetzung ist nicht lediglich ein sprachliches Verfahren, das den Austausch sprachlicher Einheiten einer Sprache durch entsprechende Elemente einer anderen vorsieht. Aus Sicht der modernen Translationswissenschaft gilt sie vielmehr als vielschichtige Form interkultureller Kommunikation und kognitiver Vermittlung, innerhalb derer Bedeutung zwischen unterschiedlichen sprachlichen Weltbildern und kulturellen Systemen ausgehandelt wird (Zymomrya, 2015). Dieses Verständnis entspricht der sogenannten «kulturellen Wende» in der Translationswissenschaft, die Kultur, Ideologie und Kontext als zentrale Faktoren translatorischer Bedeutung hervorhebt (Snell-Hornby, 2006). Übersetzen erscheint somit nicht als mechanischer Vorgang, sondern als interpretativer Akt, der untrennbar mit konkreten soziokulturellen Rahmenbedingungen verknüpft ist. Diese Verflechtung verdeutlicht, dass es sich beim Übersetzen um einen Prozess bewusster Sinnkonstruktion handelt, bei dem Übersetzende sprachliche ebenso wie kulturelle und soziale Bedeutungen rekonstruieren und transformieren.

Vor diesem Hintergrund gewinnt die linguokulturelle Komponente besondere Bedeutung. Sie prägt maßgeblich die Angemessenheit, kommunikative Wirksamkeit und funktionale Zielgerichtetheit einer Übersetzung. Funktionalistische Ansätze verdeutlichen, dass der Erfolg eines Zieltextes nicht in erster Linie an formaler Äquivalenz gemessen wird, sondern daran, ob er seinen spezifischen Zweck in der Zielkultur erfüllt (Nord, 2018). Werden kulturelle Einflussfaktoren vernachlässigt, kann dies pragmatisches Scheitern, Bedeutungsverschiebungen oder

einen Verlust der intendierten Wirkung nach sich ziehen. Daraus ergibt sich, dass Übersetzung ohne Berücksichtigung kultureller Variablen nicht nur unpräzise bleibt, sondern kommunikativ problematisch werden kann, da jede kulturelle Gemeinschaft eigene Wertordnungen, Diskurstraditionen und Interpretationsmuster besitzt, die das Verstehen steuern.

Besonders im deutsch-ukrainischen Übersetzungskontext tritt die Relevanz der linguokulturellen Dimension klar hervor (Zymomrya & Żabczyński, 1999). Die beiden Sprach- und Kulturräume unterscheiden sich nicht nur hinsichtlich Lexik und Grammatik, sondern ebenso im Umgang mit kommunikativen Konventionen, Diskursmustern und kulturellen Konzeptualisierungen. Während deutschsprachige Texte häufig durch strukturelle Klarheit, Explizitheit und argumentativen Aufbau geprägt sind, tendiert der ukrainische Diskurs stärker zu Kontextualisierung, emotionaler Ausdrucksvielfalt und kultureller Tiefenverankerung. Diese Divergenzen spiegeln unterschiedliche rhetorische Traditionen, historische Erfahrungen und soziale Kommunikationsnormen wider, welche die Übersetzungspraxis unmittelbar beeinflussen und eine bewusst gesteuerte pragmatische Anpassung erforderlich machen. Übersetzende müssen daher abwägen, ob kulturelle Merkmale angeglichen, bewahrt oder neu kontextualisiert werden sollen, um sowohl kommunikative Funktionalität als auch kulturelle Authentizität zu gewährleisten.

Die linguokulturelle Relevanz ergibt sich zudem daraus, dass sprachliche Einheiten stets Teil umfassender kultureller Wissenssysteme sind. Die Bedeutung existiert nicht isoliert in sprachlichen Formen, sie beruht auf geteilten konzeptuellen Schemata beruht (Sharifian, 2011). Sprachliche Zeichen sind folglich eng mit extralinguistischem Wissen verbunden – etwa historischen Erfahrungen, sozialen Normen und kollektiven Gedächtnisstrukturen. Im deutsch-ukrainischen Kontext wird diese Einbettung besonders sichtbar, da beide Kulturen über unterschiedliche Schlüsselkonzepte verfügen (z. B. Gemeinschaft, Autorität, Privatheit, Tradition), die sich in sprachlicher Gestaltung niederschlagen. In der Translation manifestiert sich dies in Form kultureller Lücken, Nichtäquivalenzen und kulturspezifischer Elemente (Katan, 2014).

In der Praxis zeigt sich die linguokulturelle Komplexität besonders bei der Übertragung von Realien, idiomatischen Wendungen, phraseologischen Einheiten und konnotativ geprägter Lexik. Solche sprachlich-kulturellen Elemente besitzen oft keine unmittelbaren Entsprechungen im Deutschen oder Ukrainischen. Daher bedarf es Strategien wie Explizitierung, Modulation, kultureller Substitution oder funktionaler Anpassung, um die intendierte kommunikative Wirkung des Ausgangstextes zu erhalten (Chesterman, 2016). Diese Verfahren sind nicht lediglich technische Eingriffe, sondern stets kognitiv und kulturell begründet. Sie setzen ein differenziertes Verständnis beider Kulturen voraus, da Übersetzende beurteilen müssen, welche kulturellen Bedeutungsdimensionen für das jeweilige Zielpublikum relevant sind und wie sie im neuen Kontext adäquat rekonstruiert werden können.

Die Rolle der Übersetzerin bzw. des Übersetzers geht hierbei weit über die reine Sprachmittlung hinaus. Als interkulturelle Vermittlungsinstanz rekonstruieren Übersetzende Bedeutungen und moderieren zwischen unterschiedlichen Erwartungshorizonten. Ihre Entscheidungen basieren auf dem Zielpublikum, dem situativen Kontext und den kulturellen Implikationen des Textes. Funktionalistische Modelle beschreiben dieses Handeln als expertisch und verantwortungsbewusst (Nord, 2018). Zunehmend wird dabei auch der ethische Aspekt betont: Übersetzende sollen nicht nur inhaltlich korrekt übertragen, sondern auch sensibel mit kulturellen Machtasymmetrien, potenziellen Stereotypisierungen und der Wirkung eines Textes in der Zielkultur umgehen.

Vor diesem Hintergrund gilt linguokulturelle Kompetenz als zentrale Komponente professioneller translatorischer Tätigkeit. Sie umfasst sprachliches Wissen ebenso wie kulturelle Sensibilität, analytische Deutungsfähigkeit und strategisches Urteilsvermögen. Kompetenzmodelle der Translationswissenschaft definieren sie als integralen Bestandteil interkultureller Kompetenz (Risku, 2009). Diese Kompetenz befähigt Übersetzende dazu, versteckte Bedeutungen, indirekte Anspielungen, kulturelle Schemata und konnotative Schichten eines Textes zu erkennen und angemessen wiederzugeben – eine Fähigkeit, die gerade im deutsch-ukrainischen Kontext angesichts

unterschiedlicher historischer, politischer und sozialer Prägungen unverzichtbar ist.

Zusammenfassend lässt sich feststellen, dass die deutsch-ukrainische Übersetzung ein besonders ergiebiges Forschungsfeld für die Analyse linguokultureller Prozesse darstellt. Eine erfolgreiche Translation ist nur dann möglich, wenn sprachliche, kulturelle und pragmatische Dimensionen als zusammenhängende Faktoren verstanden und berücksichtigt werden. In einer globalisierten und zugleich kulturell diversifizierten Kommunikationswelt kommt der Übersetzung damit eine zentrale Funktion als Medium interkultureller Verständigung zu. Gerade in Phasen gesellschaftlicher Transformation und intensiver werdender deutsch-ukrainischer Zusammenarbeit – politisch, akademisch und kulturell – gewinnt die linguokulturelle Perspektive an Bedeutung, da sie nicht nur das gegenseitige Verständnis stärkt, sondern auch langfristig zur Vertiefung interkultureller Beziehungen beiträgt.

LITERATUR

Chesterman, A. (2016). *Memes of translation: The spread of ideas in translation theory*. Amsterdam: John Benjamins.

Katan, D. (2014). *Translating Cultures* (2nd ed.). London: Routledge.

Nord, C. (2018). *Translating as a purposeful activity: Functionalist approaches explained* (2nd ed.). London: Routledge.

Risku, H. (2009). *Translationsmanagement: Interkulturelle Fachkommunikation im Informationszeitalter*. Tübingen: Narr.

Sharifian, F. (2011). *Cultural conceptualisations and language*. Amsterdam: John Benjamins.

Snell-Hornby, M. (2006). *The turns of translation studies*. Amsterdam: John Benjamins.

Zymomrya, I. (2015). Rola tłumaczenia w procesie nauczania języka obcego. In: K. Nowakowska, P. Niemiec, S. Zajchowska (red.), *Języki obce i literatura w dobie kryzysu humanistyki*. 263–272. Wrocław: Oficyna Wydawnicza Atut.

Zymomrya, M., Żabczyński, W. (1999). Czynniki recepcji tekstu na poziomie jego interpretacji w języku docelowym. In: K. Denek, T. M. Zimny (red.), *Edukacja jutra. V Tatrzzańskie Seminarium Naukowe*. 345–354. Częstochowa.

Марина Зуєнко
доктор філологічних наук
професор кафедри англійської та німецької філології
директор ННІ іноземних мов
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
Полтава, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ АІ В УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ

Стрімкий розвиток штучного інтелекту (ШІ) суттєво трансформує сучасну перекладацьку практику. Нейронний машинний переклад (НМП), представлений такими системами, як DeepL, Google Translate, Microsoft Translator і ChatGPT, дедалі активніше використовують як у комерційному, так і в науковому та інституційному перекладі. Застосування ШІ в українсько-англійському перекладі пов'язане все ж із низкою специфічних викликів, зумовлених лінгвістичними, корпусними та соціокультурними чинниками. Аналіз цих викликів є актуальним у контексті розвитку вітчизняного перекладознавства та підготовки конкурентоспроможних перекладачів.

Морфологічна складність української мови. Українській мові властива розвинена флективна система: сім відмінків, поділ на три роди, дієвідміни та видо-часові форми дієслова. Вільний порядок слів у реченні зумовлює значну варіативність поверхневої структури тексту при збереженні єдиного пропозиційного змісту. НМП-системи, навчені переважно на зразках англійської та інших аналітичних мов, нерідко припускаються помилок при обробці синтетичних структур: неправильно відтворюють відмінкові значення, ігнорують видову семантику дієслів або хибно передають синтаксичну залежність між компонентами речення (Forcada, 2017). Наслідком є спотворення смислу оригіналу на рівні мікро- та макроструктури тексту.

Обмеженість паралельних корпусів. Ефективність НМП прямо залежить від обсягу та якості навчальних даних. Незважаючи на загальне зростання українськомовного контенту в мережі, обсяг якісних паралельних українсько-англійських корпусів залишається

значно меншим порівняно з мовними парами англійська – французька, англійська – іспанська чи англійська – німецька (Torral & Sánchez-Cartagena, 2017). Наслідком є нижча точність перекладу спеціалізованих текстів (правових, медичних, технічних тощо), де термінологічна точність є критично важливою.

Перекладацькі труднощі реалій і нової лексики. Починаючи з 2022 року, в українській мові з'явився значний масив нових лексичних одиниць, пов'язаних із воєнними реаліями та суспільно-політичними явищами. Неологізми на зразок «рашизм», «мобілізаційний припис», «БПЛА» або метафорично переосмислені слова («бавовна», «прильоти») здебільшого не мають усталених відповідників в англійській мові і їх здебільшого не розпізнають системи ШІ або ж перекладають буквально, що спотворює прагматичний зміст висловлення (Bentivogli et al., 2016). Це вимагає ретельного постредагування з боку перекладача-фахівця.

Прагматичні та культурно-специфічні аспекти. НМП-системи демонструють труднощі з передачею прагматичної та культурної інформації: фразеологізмів, інтертекстуальних алюзій, стилістично маркованої лексики, гумору й іронії. Особливо гостро ця проблема постає в перекладі художніх, публіцистичних і дипломатичних текстів, де конотативний зміст є не менш важливим за денотативний. Дослідники описують феномен «прагматичної глухоти» НМП – здатності відтворити поверхневе значення без урахування іллокутивної сили висловлення (Kenny, 2022).

Постредагування як нова перекладацька компетенція. В умовах поширення ШІ-перекладу актуальним стає питання постредагування (англ. machine translation post-editing, МТРЕ). Перекладач у цій моделі виступає не автором, а критичним редактором машинного тексту, що вимагає специфічних компетенцій: здатності виявляти систематичні помилки конкретної НМП-системи, розуміння її «логіки помилок», уміння ефективно поєднувати швидкість із якістю (Koronen, 2016). У контексті підготовки українських перекладачів це означає потребу в залученні МТРЕ до навчальних програм як окремої дидактичної одиниці.

Етичні та ідеологічні виклики. Застосування ШІ в перекладі пов'язане з питанням авторства, відповідальності за якість і захист

інтелектуальної власності. Великі мовні моделі (LLM), навчені на масивах даних зі значним представленням російськомовного контенту, можуть відтворювати упереджені інтерпретації українськомовних реалій або демонструвати «мовний перетік» (language leakage) у вигляді русизмів, наближення до російської мовної норми чи некоректної передачі власних назв. Цей аспект є особливо чутливим у контексті активної російської збройної агресії та відповідної інформаційної війни.

Отже, застосування ШІ в українсько-англійському перекладі є перспективним, але пов'язане з комплексом лінгвістичних, корпусних, культурних та етичних викликів. Подолання цих проблем вимагає: розвитку якісних українськомовних паралельних корпусів; удосконалення НМП-систем з урахуванням специфіки флективних мов; а також підготовки перекладачів, здатних ефективно та критично взаємодіяти з ШІ-інструментами в межах гібридної (людина – машина) моделі перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

Bentivogli, L., Bisazza, A., Cettolo, M., & Federico, M. (2016). Neural versus phrase-based machine translation quality: a case study. *Proceedings of EMNLP 2016*, 257–267. <https://doi.org/10.18653/v1/D16-1025>

Forcada, M. L. (2017). Making sense of neural machine translation. *Translation Spaces*, 6(2), 291–309. <https://doi.org/10.1075/ts.6.2.06for>

Kenny, D. (2022). Machine translation for everyone: Empowering users in the age of artificial intelligence. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6653406>

Koponen, M. (2016). Is machine translation post-editing worth the effort? A survey of research into post-editing and effort. *The Journal of Specialised Translation*, (25), 131–148. <https://doi.org/10.26034/cm.jostrans.2016.303>

Toral, A., & Sánchez-Cartagena, V. M. (2017). A multifaceted evaluation of neural versus phrase-based machine translation for 9 language directions. *Proceedings of EACL 2017*, 1063–1073. <https://doi.org/10.18653/v1/E17-1100>

Неля Зуєнко

кандидат педагогічних наук

доцент кафедри іноземної філології і перекладу

Національний університет біоресурсів і

природокористування України

Київ, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕПОХУ ДОМІНУВАННЯ СИСТЕМ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПЕРЕКЛАДУ

У сучасних умовах цифрової трансформації суспільства професійна перекладацька діяльність зазнає глибоких і системних змін, які зумовлені стрімким розвитком технологій штучного інтелекту, нейронних мереж і систем автоматизованого перекладу, що поступово інтегруються у всі сфери людської комунікації – від щоденного побутового спілкування до юридичної, медичної, технічної та дипломатичної документації. Особливої ваги набувають такі платформи, як Google Translate (Google Neural Machine Translation), DeepL Translator, Microsoft Translator, а також професійні CAT-системи – SDL Trados Studio, MemoQ, Wordfast, які сьогодні активно використовуються у перекладацькій індустрії та формують нову технологічну екосистему перекладу.

Переклад у таких умовах уже не є виключно гуманітарною практикою, заснованою лише на індивідуальних мовних компетентностях фахівця, а перетворюється на складний міждисциплінарний процес, у якому взаємодіють лінгвістика, інформатика, когнітивні науки, теорія комунікації та навіть елементи штучного інтелекту. Сучасні дослідження у сфері computational linguistics показують, що перекладацький процес дедалі більше наближається до моделі «людина + машина», де результат формується через взаємодію нейронного алгоритму та професійного редагування. Це зумовлює необхідність переосмислення ролі перекладача, який у нових умовах виступає не тільки як автор перекладеного тексту, а як аналітик, редактор, контролер якості, UX-лінгвіст і культурний посередник між мовами та культурами.

Сучасні системи автоматизованого перекладу, зокрема Google Neural Machine Translation (GNMT), DeepL Neural Engine, Microsoft Azure Translator, базуються на технологіях глибокого навчання (deep learning), трансформерних архітектурах (transformer models) та аналізі мільярдів мовних пар у корпусах даних, таких як Europarl Corpus, OpenSubtitles, Common Crawl. Вони значно підвищили швидкість і доступність перекладацьких послуг, забезпечивши можливість миттєвого перекладу вебконтенту, документів у форматах PDF, DOCX, вебсторінок та навіть мультимодальних даних (зображення + текст).

Однак, як підкреслює сучасна лінгвістична теорія машинного перекладу, нейронні системи не володіють справжнім семантичним розумінням тексту, а лише здійснюють ймовірнісне прогнозування мовних одиниць на основі статистичних моделей (Koehn, 2020). Наприклад, система може коректно перекласти стандартне речення типу «I am going to the university», але при роботі з культурно маркованими висловами, такими як ідіоми («break the ice», «once in a blue moon»), або юридичними формулюваннями, вона часто допускає буквальні помилки, що призводять до втрати змісту або спотворення комунікативної інтенції.

У зв'язку з цим у професійній перекладацькій практиці дедалі більшого значення набуває концепція постредагування машинного перекладу (post-editing), яка передбачає не лише поверхневе виправлення граматичних або лексичних помилок, а повну лінгвістичну, стилістичну та культурну адаптацію тексту до норм цільової мови. Перекладач у цьому процесі працює з результатами систем МТ (Machine Translation), таких як Google МТ або DeepL API, і перетворює «сирий» машинний текст у професійно придатний продукт, який відповідає стандартам якості TAUS Quality Framework або MQM (Multidimensional Quality Metrics).

Як зазначає Т. В. Ковальчук (Ковальчук, 2022), постредагування машинного перекладу сьогодні трансформується у самостійну професійну компетентність, яка вимагає від перекладача не лише високого рівня володіння мовами, але й сформованих навичок критичного мислення, уміння працювати з лінгвістичними

помилками алгоритмів, а також здатності здійснювати культурно орієнтовану адаптацію тексту відповідно до цільової аудиторії.

Водночас трансформація перекладацької діяльності суттєво змінює структуру професійних обов'язків перекладача, який дедалі частіше працює не з первинним текстом, а з результатами машинного перекладу, що потребують постредагування, локалізації та стилістичної оптимізації. Це зумовлює появу нових професійних напрямів, таких як *post-editor of machine translation (PEMT)*, локалізатор цифрового контенту (*localization specialist*), лінгвістичний QA-інженер (*quality assurance linguist*), термінологічний менеджер (*terminology manager*) та перекладацький проєкт-менеджер.

Особливої уваги потребує проблема якості автоматизованого перекладу у сфері міжкультурної комунікації, де навіть незначні лінгвістичні неточності можуть призводити до серйозних комунікативних збоїв. Наприклад, переклад культурно специфічних понять (реалій), таких як *Thanksgiving*, *Brexit*, *High Court*, або українських культурних термінів на кшталт *громада*, *майдан*, часто потребує не буквального перекладу, а функціональної адаптації або описового відтворення. У таких випадках перекладач виконує роль культурного інтерпретатора, який відновлює прагматичний і культурний зміст повідомлення.

Крім того, автоматизація перекладацьких процесів суттєво впливає на ринок праці та професійну підготовку перекладачів. Якщо раніше ключовим було володіння двома або більше мовами, то сьогодні обов'язковими стають цифрові компетентності: робота з CAT-tools (*SDL Trados Studio*, *MemoQ*), використання *Translation Memory (TM)*, управління термінологічними базами (*TermBase*), а також інтеграція з API-платформами машинного перекладу. Це свідчить про перехід перекладацької діяльності до нової технологічної парадигми.

Як підкреслює О. В. Василенко (Василенко, 2021), сучасні перекладацькі технології не витісняють перекладача з професійної сфери, а змінюють характер його діяльності, перетворюючи його на фахівця, який забезпечує контроль якості машинного перекладу, виконує постредагування та відповідає за культурну й комунікативну релевантність кінцевого тексту.

Важливо також зазначити, що сучасна перекладацька практика дедалі більше орієнтується на модель *human-in-the-loop*, у якій штучний інтелект виконує функцію інструменту обробки даних, а людина – функцію фінального інтерпретатора, що приймає рішення щодо якості перекладу. Такий підхід використовується у великих міжнародних компаніях, зокрема Amazon Localization Services, Lionbridge, TransPerfect, де автоматизовані системи поєднуються з обов'язковим людським контролем.

Таким чином, трансформація професійної перекладацької діяльності в епоху домінування систем автоматизованого перекладу є складним і багатовимірним процесом, який охоплює технологічний, лінгвістичний, культурний і професійний рівні. Перекладач стає не просто мовним посередником, а висококваліфікованим експертом у сфері міжкультурної комунікації та цифрових технологій, що вимагає постійного професійного розвитку, адаптивності та критичного мислення в умовах швидко змінюваного інформаційного середовища.

ЛІТЕРАТУРА

Василенко, О. В. (2021). Сучасні технології автоматизованого перекладу в професійній діяльності перекладача. *Філологічні студії*, (15), 88–94.

Ковальчук, Т. В. (2022). Постредагування машинного перекладу як новий етап перекладацької діяльності. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, (194), 112–118.

Koehn, P. (2020). *Neural Machine Translation*. Cambridge University Press.

Hutchins, J. (2018). *Machine Translation and Human Translation: Convergence and Divergence*. Routledge.

Наталя Іваницька
доктор філологічних наук
професор, завідувачка кафедри іноземної філології та перекладу
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
Вінниця, Україна

ПОСТРЕДАГУВАННЯ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ

Стрімкий розвиток цифрових технологій і поява великих мовних моделей (ВММ) спричинили парадигмальний зсув у перекладацькій індустрії. Сучасна лінгвістична парадигма розглядає переклад не просто як заміну одиниць однієї мови одиницями іншої, а як складний процес міжкультурної комунікації, де на перший план виходить функціональна адекватність тексту. У цьому контексті нейронний машинний переклад (НМП) став домінувальною технологією, що забезпечує безпрецедентну швидкість опрацювання великих масивів даних. Водночас, попри формальну граматичну коректність, результати НМП залишаються вразливими до глибинних семантичних і прагматичних викривлень (O'Brien, 2022; Specia, 2025). Це актуалізує постредагування як автономний і критично важливий етап забезпечення якості перекладу (Іваницька & Нечипоренко, 2026).

Процес постредагування в епоху панування нейромережевих алгоритмів набуває нових когнітивних рис. Якщо за часів статистичного машинного перекладу основні зусилля фахівця були спрямовані на виправлення синтаксичних недоречностей та лексичної неузгодженості, то сьогодні головним викликом стає т.зв. «ілюзія якості». Сучасні системи НМП генерують тексти, які на перший погляд виглядають природно та переконливо, проте можуть містити приховані семантичні викривлення, втрату заперечних часток або феномен «галюцинацій», коли модель додає інформацію, якої не було в оригіналі (Moorkens, 2025). Отже, постредактор стає не просто лінгвістичним коректором. Йому надають функцій інтелектуального верифікатора, чиїм завданням є виявлення тонких невідповідностей, які можуть бути пропущені при побіжному читанні.

Методологія оцінювання якості перекладу (Translation Quality Assessment) також зазнає трансформацій. Традиційні автоматизовані метрики, такі як BLEU, TER або METEOR, базовані на кількісному зіставленні машинного перекладу з еталонним варіантом у сучасних реаліях не здатні забезпечити адекватної оцінки комунікативної придатності тексту (Spesia, 2025). Зокрема, вони не враховують стилістичні нюанси, культурні конотації та прагматичні параметри. Натомість експертне оцінювання орієнтується на сприйняття тексту реципієнтом у конкретному соціокультурному контексті, що робить його незамінним у системі контролю якості (Бондаренко & Негрієнко, 2025).

Важливим аспектом сучасної практики постредагування є дотримання міжнародних стандартів, зокрема ISO 18587:2017, який регламентує вимоги до постредагування результатів машинного перекладу (ISO, 2017). Згаданий стандарт розрізняє повне (full) та швидке (light) постредагування. Вибір між цими стратегіями залежить від цільового призначення тексту та вимог замовника. Проте в умовах використання ВММ навіть «швидке» постредагування вимагає від фахівця високої концентрації, оскільки нейромережеві помилки складніше ідентифікувати, ніж очевидні огріхи попередніх поколінь МП. Компетентнісна модель постредактора сьогодні включає не лише лінгвістичну та перекладацьку складові, а й технологічну грамотність, здатність працювати з базами термінології та розуміння принципів роботи штучного інтелекту.

Проблема забезпечення якості також тісно пов'язана з галузевою специфікою. У технічних, юридичних чи медичних текстах ціна помилки в НМП є критично високою. У таких доменах постредагування виступає як обов'язковий етап контролю ризиків. Аналіз практичного досвіду показує, що найскладнішим завданням для людини залишається подолання стилістичної одноманітності або «нейтралізації» мови, притаманної машинним системам. НМП часто обирає найбільш статистично ймовірні варіанти, що призводить до збіднення лексичного складу перекладу. Фахівець-постредактор має відновити жанрову автентичність тексту, забезпечити його відповідність дискурсивним нормам мови перекладу та зберегти інтенцію автора оригіналу.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що постредагування нейронного машинного перекладу в сучасних умовах є не просто допоміжною операцією, а високотехнологічним видом перекладацької праці. Воно інтегрує переваги автоматизованої обробки даних та глибину людського інтелекту. Майбутнє професії перекладача полягає не в конкуренції з машиною, а в ефективному симбіозі, де штучний інтелект бере на себе рутинні операції, а людина зберігає за собою функцію стратегічного управління якістю, етичної відповідальності та фінальної верифікації сенсів. Виважений підхід до поєднання автоматизованих метрик та експертного постредагування дозволяє досягти оптимального балансу між економічною ефективністю та високими стандартами перекладу в глобалізованому інформаційному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

Бондаренко, О. С., & Негрієнко, М. С. (2025). Управління якістю постредагування машинного перекладу у виробничому процесі локалізації. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, 213, 200–205. <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-213-27>

Іваницька, Н., & Нечипоренко, В. (2026). Постредагування нейронного машинного перекладу як інструмент оцінки якості в сучасному перекладацькому процесі. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 65, С. 39–47. <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2026.65.5>

Ігнатенко, В. (2025). Постредагування як важливий аспект навчання майбутніх перекладачів. *Studia Methodologica*, 59, 273–283. <https://doi.org/10.32782/2307-1222.2025-59-23>

International Organization for Standardization. (2017). Translation services - Post-editing of machine translation output – Requirements (ISO Standard No. 18587:2017). <https://www.iso.org/standard/62970.html>.

Moorkens, J. (2025). The machine translator's visibility: A postphenomenological analysis of machine translation. *Translation Spaces. Advance online publication*. <https://doi.org/10.1075/ts.23030.moo>.

O'Brien, S. (2022). How to deal with errors in machine translation: Post-editing. In *Machine translation for everyone: Empowering users in*

the age of artificial intelligence (pp. 105–120). Language Science Press.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.6759982>.

Specia, L. (2025). Taking machine translation evaluation metrics to extremes: Beyond correlation with human judgments. *Computational Linguistics*.

<https://submissions.cljournal.org/index.php/cljournal/article/view/1460>.

Анатолій Катериняк

*асистент кафедри німецької філології
та методики навчання німецької мови*

Микола Кебало

*кандидат філологічних наук
доцент, завідувач кафедри німецької філології
та методики навчання німецької мови*

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна*

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Володіння мистецтвом перекладу – це вагомий інтелектуальний здобуток, значення якого належно оцінюють майбутні покоління. Якісне відтворення першотвору неможливе без глибокого знання іноземної мови, а також розуміння соціокультурного контексту. Перекладач має зануритися в епоху та суспільні події, у яких жив і творив митець.

Уявлення про художню спадщину Лесі Українки буде неповним без аналізу її перекладацької діяльності, яка посідає вагоме місце у творчому доробку письменниці. Роботу в цій царині вона розпочала ще в юнацькі роки. Прикметно, що першими спробами стали переклади творів Миколи Гоголя, виконані спільно з братом Михайлом. Відтоді розпочалася плідна та цілеспрямована діяльність Лесі Українки у сфері художнього перекладу (Каспрук, 1963). Письменницю захопив рух київської прогресивної молоді, спрямований на інтеграцію в європейський культурний простір. У листуванні вона зазначала:

«Серед киян молодих остатнього часу починає ширитись європеїзм; вони починають учити європейські мови і інтересуватись європейською літературою. Доказом сього може служити те, що ми (молодіж) задумали видати цілу серію перекладів найкращих творів європейських і російських авторів» (Леся Українка, 1979).

Згодом окремі ініціативи трансформувалися у масштабні проекти з видання українською мовою бібліотеки світової літератури. Навколо цієї ідеї згуртувалася талановита молодь, зокрема ентузіасти з Одеси, Чернігова та Харкова. Для перекладу обирали кращі зразки французької, німецької, англійської, італійської, давньогрецької та польської літератур (Костенко, 1985). Епізодичні зібрання молодих інтелектуалів навколо Лесі Українки, Михайла Обачного (Косача) та Людмили Старицької поступово набули регулярного характеру, перетворившись у літературний гурток «Плеяда». Попри те, що об'єднання складалося переважно зі студентства і в ньому ще не викристалізувалися чіткі світоглядні тенденції, саме з «Плеяди» вийшли видатні діячі культури: Володимир Самійленко, Грицько Григоренко, Галина Комарівна, Михайло Обачний та інші (Костенко, 1985).

Леся Українка розглядала переклад як засіб просвітництва. Вона вважала за необхідне ознайомити українське суспільство з найвищими досягненнями світового мистецтва. *«Я надіюся, що, може, як більше знатимуть українці чужу літературу, то, може, згине з нашої літератури отой невдалий дилетантизм, що так тепер панує в ній»,* – писала авторка (Леся Українка, 1979).

Першим поетичним перекладом письменниці став уривок із поеми Адама Міцкевича «Konrad Wallenrod». Зіставлення з оригіналом свідчить про точність відтворення Міцкевичевої «Пісні» («Piesni»). З цього моменту перекладацька робота стає інтенсивною, досягаючи особливого піднесення у 80–90-х роках ХІХ ст., і триває до останніх днів життя мисткині (Мищенко, 1964).

Найбільшу увагу Леся Українка приділяла творчості німецького поета Г. Гайне. Вона переклала низку поезій із циклів «Lyrisches Intermezzo», «Heimkehr», «Harzreise», «Nordsee», «Romanzero», а також сатиричну поему «Atta Troll». Крім того, до її доробку належать переклади вірша Дж. Байрона «When I dream that you love me», поеми

В. Гюго «Бідні люди» («*Pauvres gens*») та його поезії «Лагідні поети, співайте». Коло її зацікавлень охоплювало лірику Давнього Єгипту, давньоіндійську літературу (зокрема фрагменти «Рігведи»), твори італійського письменника Е. де Амічіса, драму Г. Гауптмана «Ткачі» («*Die Weber*») та п'єсу М. Метерлінка «Непрохана» («*L'Intruse*») (Журавська, 1963). Окрім художніх текстів, на замовлення І. Франка вона перекладала праці Моріса Верна, що містили критичний аналіз біблійних текстів на основі тогочасних наукових даних (Журавська, 1963).

На жаль, не всі переклади Лесі Українки збереглися. У листі до М. П. Косача вона згадувала про роботу над творами Жорж Санд («*Le nuage rose*»), Дж. Свіфта («Мандрі Гуллівера») та Ж. де Сталь (Костенко, 1985). Сучасники високо оцінювали перекладацьку майстерність поетеси. Іван Франко сприяв публікації її праць, редагував коректуру збірки «Книга пісень», а також залучав до створення антології європейської поезії. Він неодноразово схвально відгукувався про її інтерпретації, зокрема про переклад поеми В. Гюго «Бідні люди», оприлюднений у журналі «Народ» (1891 р.) (Міщенко, 1964).

Отже, Леся Українка здійснювала переклади з польської, німецької, французької, англійської, італійської, давньогрецької та давньоіндійської мов (використовуючи у деяких випадках німецькі та французькі підрядники). Своєю діяльністю вона розширила горизонти української культури, збагатила національну поетику новими образами та засобами виразності, довівши єдність світового літературного процесу (Журавська, 1963).

ЛІТЕРАТУРА

Журавська, І. (1963). *Леся Українка та зарубіжні літератури*. Київ : Видавництво Академії наук УРСР.

Каспрук, А. (1963). *Леся Українка: літературний портрет*. Київ : Держлітвидав.

Костенко, А. (1985). *Леся Українка: Художньо-документальна біографія*. Київ : Дніпро.

Міщенко, Л. (1964). *Леся Українка в літературному житті*. Київ : Дніпро.

Українка, Л. (1979). *Зібрання творів у 12 т.* Київ : Наукова думка.

Oksana Koutun

Ph.D. in Philology, Associate Professor

Department of Theory and Practice of Translation

Vasyl Stus Donetsk National University

Vinnitsia, Ukraine

MORPHOLOGICAL MECHANISMS OF EVALUATIVE MEANING FORMATION IN THE VERBAL SYSTEMS OF UKRAINIAN AND ENGLISH: A CONTRASTIVE PERSPECTIVE

In contemporary linguistics, the verb occupies a central position as the core of the predicative structure and one of the most dynamic carriers of evaluative meaning. Unlike nominal parts of speech, which represent static characteristics of objects, the verb models action, process, or state, within which semantic, grammatical, and pragmatic parameters of discourse are integrated. Within the framework of linguo-axiology, particular significance is attached to the study of verbal morphological categories, as they provide the structural mechanisms for the formation of evaluativity. A contrastive analysis of Ukrainian and English in this respect makes it possible to identify both universal and language-specific means of expressing evaluative meaning. In this context, the verb is treated as a key component of the predicative organisation of the utterance, determining its propositional content and setting the parameters for the interpretation of the event (Berry, 2021; Huddleston & Pullum, 2002: 71–72).

In the Ukrainian linguistic tradition, it is emphasised that the verb, as a central class of notional words, performs an organising function within the sentence and possesses the broadest range of morphological categories (Vykhovanets & Horodenska, 2004: 218). This property enables the verbalisation of evaluative meanings through the interaction of aspect, tense, mood, and voice, which not only describe the action but also interpret it from the speaker's perspective. In this sense, the verb

functions as an instrument of cognitive and pragmatic modelling of reality, where evaluativity constitutes an integral component of the semantic structure of the utterance (Hunston, 2019).

Within modern grammatical theory, verbal morphological categories are interpreted as a multi-level system combining proper verbal, inter-level, and syntactically conditioned parameters. In Ukrainian linguistics, the categories of aspect, tense, and mood are classified as proper verbal categories, whereas person, number, gender, voice, transitivity, and valency are treated as inter-level categories, since they integrate morphological, syntactic, and semantic features (Vykhovanets & Horodenska, 2004: 223). This approach allows the verb to be viewed as a multifunctional unit in which evaluativity emerges from the interaction of several grammatical parameters rather than from isolated forms.

Particularly indicative is the category of aspect in Ukrainian, which constitutes one of the core morphological categories and simultaneously performs an axiological function. The opposition of perfective and imperfective aspect reflects the temporal structure of the action while shaping its interpretative potential. The perfective aspect represents an action as complete, resultative, and temporally bounded, often correlating with a positive or goal-oriented evaluation of the outcome. By contrast, the imperfective aspect denotes processuality, repetition, or incompleteness, which may acquire different evaluative connotations depending on the communicative context. This capacity to integrate temporal and evaluative parameters determines the central role of aspect in the Ukrainian verbal system (Shevelov, 2012: 322).

In English, a function partially corresponding to the Ukrainian category of aspect is performed by the category of aspectuality, realised through a system of analytical forms. Aspectual meanings are conveyed by combinations of auxiliary verbs and non-finite forms, allowing for a more detailed representation of the internal temporal structure of the action. Continuous forms foreground processuality, Perfect forms emphasise result and relevance to the reference point, while Perfect Continuous forms combine both features. In this system, evaluativity is not morphologically embedded but arises from the selection of a particular grammatical construction, which determines the interpretative perspective of the event (Huddleston & Pullum, 2002: 71–75).

The category of tense also contributes to the formation of evaluative meaning, as it determines the temporal perspective of the event. In Ukrainian, tense forms are closely interconnected with aspect, creating an integrated temporal-aspectual model of interpretation. In English, tense operates in conjunction with aspectuality, forming a complex system of tense–aspect constructions. The choice of a particular model influences whether the action is construed as completed, ongoing, or relevant to the moment of speech, which in turn affects its evaluative interpretation (Huddleston & Pullum, 2002: 164–165).

The category of voice reflects the relationship between the action and its participants and allows for shifts in the perspective of the event. Ukrainian distinguishes active, passive, and reflexive-middle voices. The latter is of particular relevance for evaluativity, as it combines features of activity and passivity and can convey the speaker's subjective attitude. Passive constructions may serve to background the agent or foreground the result, thereby contributing to evaluative meaning. In English, voice is primarily realised through the opposition of active and passive forms, though passive constructions likewise perform important discourse functions by restructuring the informational focus of the utterance (Huddleston & Pullum, 2002).

The category of mood represents the speaker's modal attitude towards the action and is directly related to evaluativity. In Ukrainian, the conditional and imperative moods are morphologically marked and express meanings of desirability, possibility, or necessity. In English, corresponding meanings are predominantly realised through analytical constructions, particularly with modal verbs or subjunctive forms (Huddleston & Pullum, 2002: 173–176).

A distinct role in the formation of evaluative meaning is played by non-finite verb forms. In Ukrainian, alongside the infinitive, participle, and gerundial forms, diminutive infinitives are attested, characterised by a pronounced evaluative and expressive potential and functioning primarily in emotionally marked discourse. These forms represent a language-specific feature without direct equivalents in English. In English, non-finite forms – the infinitive, gerund, and participles – are widely used in complex syntactic constructions and may also contribute to

evaluative meaning, though predominantly at the contextual level (Huddleston & Pullum, 2002: 181–184).

Thus, the contrastive analysis demonstrates that the morphological categories of the verb in Ukrainian and English constitute a system of means for expressing evaluativity based on the interaction of grammatical, semantic, and pragmatic parameters. Ukrainian is characterised by a synthetic structure and morphological explicitness, enabling the integrated encoding of evaluative meaning within the verb form. English, by contrast, exhibits an analytical type of organisation, where evaluativity emerges through combinations of grammatical forms, syntactic constructions, and contextual factors. The verb therefore functions as a key element of the linguo-axiological system, providing not only the representation of action but also its interpretation from the speaker's perspective.

REFERENCES

- Berry, R. (2021). *Doing English Grammar: Theory, Description and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Huddleston, R. & Pullum, K. G. (2002). *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hunston, S. (2019). Patterns, constructions and local grammar: a case study of “evaluation”. *Applied Linguistics*, 40(4), 567–593.
- Shevelov, Y. (2012). *Narys suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy ta inshi linhvistychni studii (1947–1953 rr.)* [A Sketch of the Modern Ukrainian Literary Language and Other Linguistic Studies (1947–1953)]. Kyiv : Tempora.
- Vykhovanets, I., & Horodenska, K. (2004). *Teoretychna morfolohiia ukrainskoi movy* [Theoretical Morphology of the Ukrainian Language]. Kyiv.

Oleksandr Kolesnyk

Doctor of Philology

Professor at the Department of Germanic Philology

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Kyiv, Ukraine

DESIGNATIONS OF JÖTNAR IN OLD NORSE: A COGNITIVE DIMENSION

This research focuses on cognitive premises of language units verbalizing the mythic concept JÖTUNN (Engl. JOTUN) in Old Norse Eddic texts. JÖTNAR as supernatural beings inherent to the Nordic mythic space are regarded as a class of open systems marked by a set of hypertrophied ontological and functional features (primarily those of “expanding”, “absorbing” and “power-wielding”), specific locative and ambivalent axiological features. I reconstruct the basic “nano-myths” (“code-ons”) that iconically outline the JOTUN-system’s “preset” trajectories of behavior and interaction with other systems through etymological analysis of the concept’s names (*jötunn*, *burs* and *risi*) followed by broader analogue speculations. These features constitute the content of the basic operator (quantor) X00, that functions as the categorizational filter for the derivative conceptual models and derivative senses

Conceptualized features of the JOTUN-system are presented as cognitive models and respective frame-like structures connected in a dynamic “cluster”. Further analysis allows identifying different types of logical and semantic connections between these structures.

This research employs a broad universalia-oriented interdisciplinary approach (M-logic) that focuses on the idea of irrational rationalization of reality (world-building) and encompasses the theory of myth-oriented semiosis. The identified semantic features and cognitive models are integrated into a model of a hierarchic plane of an open system thus therefore creating a “cognitive matrix” of the JOTUN concept.

The correlations between the sets of conceptualized features are discussed in terms of their complementary, determinative and causative correlations. Overall, JÖTNAR appeared as an imbalanced (chaotic)

system capable of fractal expansion. I also highlight the systemic premises of a paradox-type symbiosis between JÖTNAR and the AESIR.

REFERENCES

Kolesnyk, O. (2023). Jötnar as “supernatural beings”: a cognitive matrix of the Old Norse verbal representations. *Studia Philologica*, 21(2), 57–76. <https://doi.org/10.28925/2311-2425.2023.215>

Тетяна Космеда

доктор філологічних наук

професор кафедри романо-германської філології

та зарубіжної літератури

Олег Войтович

докторант, асистент кафедри загального

та прикладного мовознавства і слов'янської філології

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Вінниця, Україна

УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКІ ТЕРМІНИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА: ІДЕОГРАФІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТЕРМІНОСИСТЕМИ

Роль англійської мови все більше зростає у зв'язку зі світовими глобалізаційними процесами, а також через підвищення її ролі в Україні, що мотивовано відповідними урядовими документами. Зокрема, Президент України Володимир Зеленський запропонував офіційно закріпити за англійською мовою статус однієї з міжнародних мов спілкування в Україні. 22 листопада 2023 року Верховна Рада України схвалила цей Законопроект (№ 9432). Секретар РНБО Олексій Данілов ще раніше закликав сприяти тому, щоб англійська мова стала другою мовою спілкування в Україні, «яка має вивчатися, починаючи з дитячого садочка. Усі громадяни України, якщо ми хочемо бути в цивілізованому світі, мають знати, використовувати англійську мову. Це є обов'язкова річ» (див. Другою...). Зазначене, зрозуміло, збільшило значення англійської мови в українському

лінгвопросторі, активізувалися різні типи запозичень з англійської мови. Виникла необхідність системної фіксації англізмів у лексикографічних виданнях. Тому є необхідність створювати двомовні українсько-англійські словники, що проєктуються на різні терміносистеми. Можна погодитися із твердженням дослідників, що «контрастивний аналіз лексико-семантичних систем неспоріднених мов, таких, як англійська й українська, характеризується значущістю та актуальністю» (Лебедева, Бевзо, Малінська 2022: 46).

У порівняльно-зіставному аспекті доцільно вивчати й термінологію перекладознавства, оскільки транслятологія як наука, що активно розвивається в ХХІ столітті, не має на сьогодні системного опису українсько-англійських паралелей. Систематизувавши поняття перекладознавства, що відображені в **(1)** найавторитетніших українських словниках лінгвістичних термінів (див.: Загнітко 2012), **(2)** енциклопедичних словниках мовознавчих понять (див.: Селіванова 2006), **(3)** енциклопедії перекладознавства, що адаптована українською мовою (Енциклопедія перекладознавства 2020 / англ. Handbook of Translation Studies), а також з урахуванням **(4)** глосаріїв, що є додатками до науково-навчальної літератури, укладачами яких є І. Дерік, І Литвин, О. Рудківського (Дерік, 2022; Литвин, 2013; Рудківський, 2017), виокремлено понад 600 українських термінів і понять з англійськими паралелями, що творять ієрархічну ідеографічну систему з ядерною і периферійною зонами. У розумінні ядра та периферії спираємося на методологічні положення Ф. де Соссюра, який зауважив, що «будь-який член групи можна розглядати як певного типу центр сузір'я, як точку, де сходяться інші координовані з ним члени групи, кількість яких безмежна» (цит. за: Загнітко, 2006: 187). Проте кількість одиниць терміносистеми, яку презентують поняття перекладознавства, усе-таки обмежена, що доведено на основі виокремлення спільних семантичних компонентів. Актуалізуємо й положення А. Загнітка (Загнітко, 2006) щодо ядра й периферії семантичних полів, це проєктуюмо на розглядувану терміносистему. А. Загнітко наголошує на таких критеріях виокремлення ядра, як **(1)** формальна неускладненість і простота, **(2)** семантична неускладненість, **(3)** непохідність, адекватність лексичного значення і елементарного смислового компонента (див.:

Загнітко, 2006: 190). Усе, що не відповідає цим критеріям, – периферія, яку складають одиниці, що слугують для уточнення ядрових одиниць. Крім того, периферію, як видається, складають терміни, що є не суто перекладознавчими, а вналежнені до загальної терміносистеми мовознавства, але важливі й для перекладу як процесу. Спробуємо презентувати ієрархічну структуру термінопонять перекладознавства.

ЯДРОВА ЗОНА складається із шести груп:

ГРУПА 1. Перекладознавство як наука (*перекладознавство описове / descriptive translation studies; методика перекладу / translation methodology; критика перекладу / translation criticism*). **ГРУПА 2. Концептуальні теорії перекладознавства** (*психотипічна теорія перекладу / psychotypic theory of translation; теорія «скопос» / skopos theor*). **ГРУПА 3. Основні категорії і підкатегорії перекладознавства**, що містить дві підгрупи з низкою мікрогруп, порівн.: **Підгрупа 1. Поняття – кваліфікатори опису процесу перекладу як діяльності** складається із чотирьох мікрогруп: **Мікрогрупа 1.** Найбільш загальні поняття, пов'язанні з процесом перекладу (*адаптація / adaptatio; неперекладність / untranslatability*); **Мікрогрупа 2.** Інваріантність її види й суміжні поняття (*інваріант перекладу / translation invariant; інваріант у синхронному перекладі / invariant in simultaneous interpretation*); **Мікрогрупа 3.** Еквівалентність, її види й суміжні поняття (*адекватність (відповідність, повноцінність) / adequacy (correspondence, completeness); еквівалентність (відповідність, співмірність) денотативна / denotative equivalence (correspondence, proportionality)*); **Мікрогрупа 4.** Лакунарність, її види й суміжні поняття (*дефектність перекладу / translation defect; лакуна повна / complete lacuna*). **Підгрупа 2. Оддиниці, що номінують процес перекладу**, презентує дві мікрогрупи: **Мікрогрупа 1.** Категорії мови, «знакова система» в парадигмі перекладознавства (*множинність перекладу текстів / multiple translations of texts; підрядник / interim text*); **Мікрогрупа 2.** Текст (контекст), дискурс, його складники й види в парадигмі перекладознавства (*контекст широкий (макроконтекст) / broad context (macro-context); оригінал (вихідний текст, першотвір, початковий текст) / the original*

(*source text, original work, original text*), підтекст / *subtext*). ГРУПА 4. **Типи перекладу з урахуванням багатоаспектної класифікації, його форм, моделей і прийомів** найбільша за структурними складниками, оскільки містить одинадцять підгруп із мікрогрупами. Підгрупа 1. **Типи перекладів щодо способу їх творення за участі людини чи машини** складається з шести мікрогруп: **Мікрогрупа 1.** Переклад, здійснений за допомогою сучасних технологій без участі людини (*автоматичний (машинний) переклад / machine translation (automatic translation) (mt)*); «чернетковий» переклад («чорновий» переклад) / *post-editing*); **Мікрогрупа 2.** Переклад, здійснений людиною із залученням сучасних технологій (*людський («ручний») переклад / human translation*); *змішаний переклад / mixed translation*); **Мікрогрупа 3.** Терміни, що позначають спосіб презентації інформації (*анонімний переклад / anonymous translation*); *авторський (неанонімний) переклад / author's (non-anonymous) translation*); **Мікрогрупа 4.** Типи перекладів щодо кількості їх авторів (*колективний переклад («переклад гуртом») / collective translation («group translation»)*); *переклад індивідуальний (монопереклад, одноосібний переклад) / individual translation (single-author translation)*); **Мікрогрупа 5.** Переклади, здійснені автором оригінального тексту чи іншими перекладачами (*авторський переклад (автопереклад) / author's translation*); *традиційний переклад / traditional translation*); **Мікрогрупа 6.** Типи перекладу щодо наявності його авторської оцінки (*авторизований переклад / authorised translation*); *неавторизований переклад / unauthorised translation*). Підгрупа 2. **Типи перекладів щодо наявності кількості перекладів одного тексту** (*монопереклад / monotranslation*); *поліпереклад / polytranslation*); Підгрупа 3. **Типи перекладів щодо їх близькості до оригіналу, а також виміру їх якості**, що презентує три мікрогрупи: **Мікрогрупа 1.** Переклади з найбільшою наближеністю до оригіналу, рівноцінні (*еквівалентний переклад / equivalent translation*); *конвергенція / convergence*; *контамінація / contamination*); **Мікрогрупа 2.** Переклади з меншою мірою наближеності до оригіналу (*адаптований переклад / adapted translation*); *вільний (довільний,*

неточний) переклад / *free translation*); **Мікрогрупа 3.** Типи перекладу щодо оцінки їхньої якості (*еталонний (ідеальний) переклад / reference (ideal) translation*; *дефектний переклад / defective translation*). **Підгрупа 4. Типи перекладів щодо способу їх проєкції на мову оригіналу й мову перекладу чи інші види мистецтва** формує чотири мікрогрупи, зокрема: **Мікрогрупа 1.** Прямий і непрямий типи перекладу (*безпосередній (прямий, первинний) переклад / direct translation*; *вторинний (непрямий, опосередкований, «з других рук») переклад / indirect translation*); **Мікрогрупа 2.** Переклади із залученням різних мов (*бінарний переклад / binary translation*; *двосторонній переклад / liaison interpreting (bilateral interpreting)*); **Мікрогрупа 3.** Переклад засобами однієї і тієї самої мови (*внутрішньомовний переклад (перейменування) / intralingual translation (rewording)*; *діахронний (історичний) переклад / diachronic (historical) translation*); **Мікрогрупа 4.** Інтерсеміотичний переклад і його різновиди (*дублювання / dubbing*; *закадровий переклад / voice-over translation*; *кінопереклад / film translation*). **Підгрупа 5. Типи перекладів, що мають конкретну (звужену) мету прикладного чи теоретичного характеру** (*експериментальний переклад / experimental translation*; *полемічний переклад / polemical translation*). **Підгрупа 6. Типи перекладів щодо форми їх презентації** komponує три мікрогрупи: **Мікрогрупа 1.** Усний переклад і його різновиди (*зорово-усний переклад / visual-oral translation*; *конференц-переклад / conference interpreting*); **Мікрогрупа 2.** Письмовий переклад і його різновиди (*письмовий переклад / written translation*; *письмово-усний переклад / written-oral translation*); **Мікрогрупа 3.** Синхронний переклад і його різновиди (*синхронний переклад / simultaneous interpreting*; *аудіовізуальний переклад / audiovisual translation*). **Підгрупа 7. Типи перекладів щодо презентації виду літератури, тематики з урахуванням жанрових різновидів** (*анотаційний переклад / annotation translation*; *консультативний переклад / consultative translation*; *медичний переклад / medical translation*). **Підгрупа 8. Типи перекладів щодо способу презентації слів іншомовного походження** (*калькування / calque (loan translation)*; *напівкалька / partial calque*). **Підгрупа 9. Типи перекладів**

(перекладних документів), щодо констатації їх завершеності й набуття офіційного статусу та актуалізації їх юридичного статусу (автентичний переклад / *authentic translation*; завірений переклад / *certified translation*). Підгрупа 10. Основні методи перекладу та його техніки і способи їх презентації (аудіювання / *listening*; метод запису / *recording method*). Підгрупа 11. Прийоми перекладів (види перекладацьких трансформацій), моделі, сфокусовані на окремих одиницях мови чи мовних аспектах містить дві мікрогрупи: **Мікрогрупа 1.** Здійснюються з фокусуванням уваги на окремих мовних одиницях чи на фрагментах тексту (*абзацно-фразовий переклад / paragraph and phrase translation*; *антонімний переклад / antonymic translation*); **Мікрогрупа 2.** Аспектний переклад і його різновиди (*аспектний переклад / aspect translation*; *допереклад / additional translation*). ГРУПА 5. Назви агентів перекладознавчого процесу (*перекладач / translator*; *товмач / toutmach (clarifier, explainer)*). ГРУПА 6. Труднощі перекладу: типові перекладацькі помилки (девіації, невдачі) складається з двох підгруп: Підгрупа 1. **Мовні одиниці, що викликають труднощі під час перекладу** (*безеквівалентна лексика / culturally bound words (non-equivalent vocabulary, untranslatable items)*, *ідіома / idiom*) й Підгрупа 2. **Номінації перекладацьких девіацій** (*буквалізм / literalism*; *буквалізм семантичний / semantic literalism*).

ПЕРИФЕРІЙНА ЗОНА менш містка й розгалужена, оскільки формує лише чотири основні групи: ГРУПА 1. **Назви наук і розділів мовознавства, що найбільше пов'язані з перекладознавством як вияв його міждисциплінарності** (*гендерологія / gender studies*; *етнографія / ethnography*); ГРУПА 2. **Мовні явища й одиниці, важливі для процесу перекладу** (*антоніми контекстуальні / contextual antonyms*; *омонім / homonym*; *гіпонім / hyponym*); ГРУПА 3. **Поняття, що позначають тропи й фігури мовлення** (*алегорія / allegory*; *іронія / irony*; *сарказм / sarcasm*); ГРУПА 4. **Основні джерела інформації в перекладознавстві** (*бібліографійні довідники / bibliographic reference books*; *двомовний словник / bilingual dictionary*). Нижче

зобразимо модель ідеографійної структури термінопонять перекладознавства

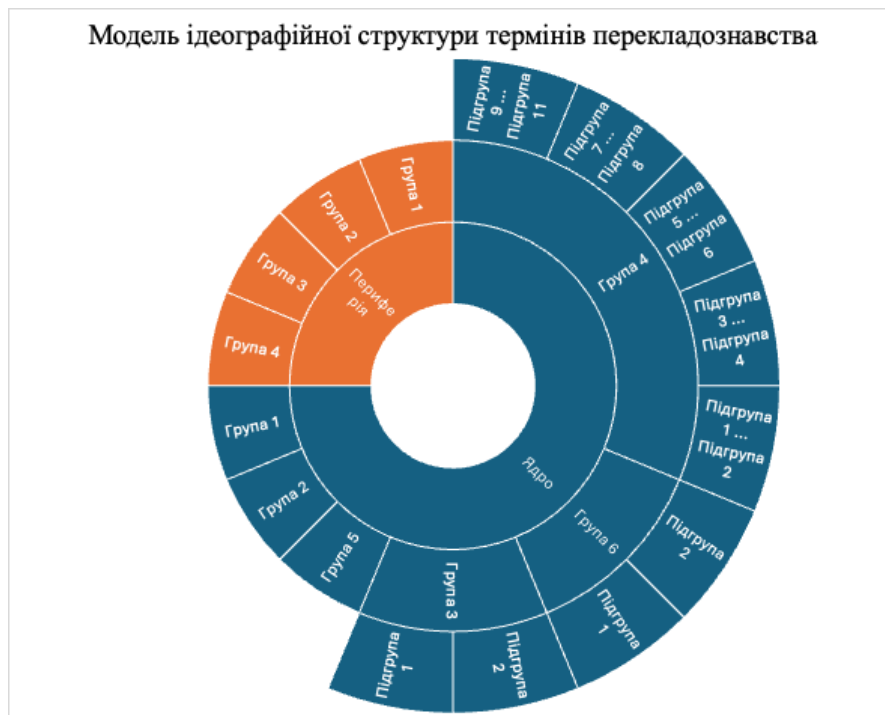

Схема 1. Модель ідеографійної структури термінів перекладознавства

Отже, термінопоняття перекладознавства презентують струнку систему, яка структурується на групи, підгрупи й мікрогрупи, що різні за кількісним складом. Вони презентують відповідні парадигматичні й дериваційні зв'язки й різні структурні типи, дескрипція яких складає перспективу праці.

ЛІТЕРАТУРА

Володіна, Т. С. & Рудківський, О. П. (2017). *Загальна теорія перекладу для першого (бакалаврського) рівня*: навч.-метод. посіб. Київ: Вид-ий центр Київ. нац. лінгв. ун-ту.

Дерік, І. М. (2022). *Теорія та практика перекладу. Аспекти перекладу: підручник для здобувачів вищої освіти першого (бакалав.) рівня*. Одеса: Університет Ушинського.

Другою мовою в Україні має бути англійська. Retrieved 06.03.2024, from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3057614-drugou-movou-v-ukraini-mae-but-anglijska-a-ne-rosijska-danilov.html>

Енциклопедія перекладознавства. (2020). Нова Книга.

Загнітко, А. (2012). *Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни* (Т. 1–4). Донецьк: ДонНУ.

Загнітко, А. П. (2006). *Сучасні лінгвістичні теорії*. Донецьк: ДонНУ.

Лебедева, Н. А., Бевзо, Г. А. & Малінська, Г. Д. (2022). Порівняльна лексикологія української та англійської мов. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Сер. Філологія. Журналістика*. 33(72), 45–52.

Литвин, І. М. (2013). *Перекладознавство*. Науковий посібник. Черкаси: Видавництво Ю. А. Чабаненко.

Селіванова, О. (2006). *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава: Довкілля-К.

Юлія Коцур

здобувачка третього (освітньо-наукового рівня) вищої освіти

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Переяслав, Україна

БАГАТОМОВНІСТЬ У МІЖКУЛЬТУРНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ: ДОСВІД КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

У сучасних умовах глобалізації та активізації інтеграційних процесів у Європі проблема багатомовності набуває особливої актуальності. Посилення мобільності населення, розширення міжнародної співпраці, цифровізація суспільства та інтенсивний розвиток інформаційного простору зумовлюють необхідність ефективної комунікації між представниками різних мов і культур. У цьому контексті багатомовність постає не лише як освітня мета, а як важливий соціокультурний феномен, що забезпечує взаєморозуміння та взаємодію у полікультурному середовищі.

Актуальність дослідження зумовлена також потребою модернізації системи освіти відповідно до європейських стандартів, зокрема в умовах реформування освітнього простору України. Формування багатомовної компетентності здобувачів освіти

розглядається як одна з ключових умов їхньої конкурентоспроможності, академічної мобільності та здатності до ефективної участі у міжкультурному діалозі. Водночас зростає потреба у впровадженні ефективних лінгводидактичних підходів, що враховують досвід країн Центрально-Східної Європи.

Важливу роль у зазначених процесах відіграє міжкультурна комунікація, яка виступає основою ефективною взаємодії в сучасному освітньому просторі. Формування здатності до міжкультурного діалогу, толерантного сприйняття інших культур і адекватної інтерпретації культурно зумовлених смислів є одним із ключових завдань системи освіти. У зв'язку з цим особливого значення набуває розвиток багатомовної компетентності здобувачів освіти як необхідної умови їхньої успішної соціалізації та професійної реалізації.

Зростає також роль перекладознавства як важливого засобу культурного посередництва, що забезпечує передачу змісту, смислів і культурних особливостей між різними мовними спільнотами. Переклад у сучасному світі виходить за межі суто лінгвістичної діяльності й постає як складний міжкультурний процес, що потребує глибокого розуміння мовних і культурних контекстів.

Метою даного дослідження є аналіз особливостей формування багатомовності у країнах Центрально-Східної Європи та визначення її значення для розвитку перекладознавства в умовах сучасного міжкультурного освітнього простору.

У сучасному науковому дискурсі багатомовність розглядається як складне інтегративне явище, що охоплює здатність особистості використовувати кілька мов у різних комунікативних ситуаціях залежно від соціокультурного контексту. На відміну від простого володіння кількома мовами, багатомовність передбачає їхню взаємодію, взаємопроникнення та гнучке використання відповідно до потреб міжкультурної комунікації.

Багатомовна компетентність має багатоконпонентну структуру, що включає мовний (знання мовних систем), комунікативний (уміння ефективно використовувати мову в різних ситуаціях спілкування) та міжкультурний компоненти (здатність до адекватного розуміння культурних особливостей і норм поведінки носіїв інших мов). Саме

інтеграція цих компонентів забезпечує ефективність комунікації в багатомовному середовищі.

Взаємозв'язок багатомовності та міжкультурної комунікації є взаємозумовленим: з одного боку, знання кількох мов розширює можливості міжкультурної взаємодії, а з іншого потреба у міжкультурному спілкуванні стимулює розвиток багатомовності. Таким чином, багатомовна компетентність виступає необхідною умовою формування здатності до міжкультурного діалогу.

Досвід країн Центрально-Східної Європи свідчить про ефективність системного підходу до формування багатомовної компетентності здобувачів освіти. У більшості з них реалізуються освітні стратегії, спрямовані на раннє вивчення іноземних мов, інтеграцію мовного та предметного навчання, а також розвиток комунікативних умінь у багатомовному середовищі.

Особливу роль відіграє мовна політика у сфері освіти, яка орієнтована на підтримку мовного різноманіття, збереження національних мов та одночасне опанування іноземних мов як засобу міжнародної комунікації. У цьому контексті значного поширення набули підходи, що передбачають вивчення кількох іноземних мов упродовж шкільного навчання.

Практики впровадження багатомовного навчання на шкільному рівні включають використання інтегрованих методик, зокрема CLIL (Content and Language Integrated Learning), комунікативного та діяльнісного підходів, а також застосування цифрових ресурсів для підтримки мовного розвитку. Такий досвід сприяє формуванню в учнів здатності до гнучкого використання мов у різних сферах спілкування.

Багатомовність виступає одним із ключових чинників подолання мовних бар'єрів, що виникають у процесі міжкультурної взаємодії. Володіння кількома мовами дозволяє забезпечити точніше розуміння співрозмовника та уникнути комунікативних непорозумінь, зумовлених мовними або культурними відмінностями.

Крім того, багатомовність сприяє формуванню міжкультурної чутливості та толерантності, оскільки процес опанування мов нерозривно пов'язаний із ознайомленням із культурою, традиціями та цінностями інших народів. Це, у свою чергу, забезпечує готовність особистості до конструктивного діалогу в полікультурному середовищі.

Важливим аспектом є також розвиток комунікативних навичок у багатомовному середовищі, що передбачає здатність адаптувати мовленнєву поведінку до конкретної ситуації спілкування, враховуючи культурні особливості партнерів по комунікації. Таким чином, багатомовна компетентність забезпечує ефективність і результативність міжкультурної взаємодії.

У сучасному науковому дискурсі переклад розглядається як важлива форма міжкультурного посередництва, що забезпечує взаєморозуміння між представниками різних мовних і культурних спільнот. У цьому контексті багатомовна компетентність є необхідною передумовою здійснення якісної перекладацької діяльності.

Роль багатомовної компетентності у підготовці перекладачів полягає у формуванні здатності не лише до точного відтворення змісту тексту, а й до адекватної передачі його культурних, прагматичних та емоційних характеристик. Володіння кількома мовами дозволяє глибше усвідомлювати специфіку мовних систем і уникати інтерференції під час перекладу.

Особливу складність у перекладацькій діяльності становить робота з культурно специфічною лексикою та реаліями, що відображають унікальні явища певної культури. У таких випадках перекладач повинен враховувати не лише мовні відповідники, а й культурний контекст, що вимагає високого рівня міжкультурної компетентності. Саме тому розвиток багатомовності є важливим чинником підвищення якості перекладу та ефективності міжкультурної комунікації.

Отже, багатомовність у сучасних умовах виступає ключовим чинником розвитку міжкультурної комунікації, оскільки забезпечує ефективну взаємодію між представниками різних мовних і культурних спільнот. Формування багатомовної компетентності сприяє подоланню мовних бар'єрів, розвитку міжкультурної чутливості та здатності до конструктивного діалогу в полікультурному середовищі.

Аналіз досвіду країн Центрально-Східної Європи підтверджує ефективність інтеграції кількох мов у освітній процес, що реалізується через упровадження інноваційних підходів, розвиток мовної політики та орієнтацію на формування комунікативних і міжкультурних умінь

здобувачів освіти. Такий підхід забезпечує підготовку особистості до успішної діяльності в умовах глобалізованого світу.

Встановлено, що багатомовна компетентність суттєво підсилює якість перекладацької діяльності, оскільки забезпечує не лише точність відтворення змісту, а й адекватну передачу культурно специфічних особливостей, що є необхідною умовою ефективного міжкультурного посередництва.

У зв'язку з цим обґрунтовано доцільність впровадження європейських практик формування багатомовної компетентності у систему освіти України, що сприятиме підвищенню її якості та відповідності сучасним міжнародним стандартам.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у розробленні ефективних лінгводидактичних моделей формування багатомовної компетентності здобувачів освіти з урахуванням міжкультурного та перекладознавчого аспектів, а також у вивченні можливостей їх адаптації до умов національної освітньої системи.

ЛІТЕРАТУРА

Council of Europe. (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

European Commission. (2022). *Pathways to School Success: Improving multilingual and inclusive education in Europe*. Brussels.

Gorter, D., & Cenoz, J. (2021). *Multilingual education and translanguaging: Global perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.

Мартинюк, О. В. (2022). Формування багатомовної компетентності здобувачів освіти в умовах європейської інтеграції. *Педагогічні науки*, 98, 45–52.

Семененко, Н. В. (2023). Лінгводидактичні засади розвитку багатомовності в сучасній школі. *Освітологічний дискурс*, 4(41), 67–74.

Олег Кшановський
доктор філологічних наук
професор, провідний науковий співробітник
Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України
Київ, Україна

АДАПТОВАНІСТЬ ОДНОГО АРАБСЬКОГО ЗАПОЗИЧЕННЯ В ПЕРСЬКІЙ ФОНОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМІ

У сучасній перській граматиці існує традиційна проблема сегментної фонології, пов'язана з арабським впливом на перську фонетичну систему. Ідеться про невизначений фонологічний статус звуків, що позначаються на письмі графемами ξ «айн» та ζ «гамза». Відповіді на питання наявності/відсутності в сучасній перській мові глоткового проривного звука є діаметрально протилежними: від цілковитого заперечення наявності такого звука до постулювання наявності глоткового проривного звука. Ситуація ускладнюється тим, що терміном «гамза» в перській фонетиці позначають доволі різноманітні явища: а) глухий (над)глотковий зімкнено-проривний приголосний звук, який утворюється за старанної літературної вимови деяких слів (*'abr* «хмара»; *bed'at* «нововведення»); б) глухий (над)глотковий фрикативний звук (або вібрант (!), який утворюється за старанної літературної вимови деяких слів (*sa'id* «щасливий»; *ta'allom* «печаль, горе»); в) глухий (над)глотковий зімкнено-дрижачий приголосний звук, який утворюється за старанної літературної вимови деяких слів (*ra'd* «грім»; *sa'di* «Сааді»); г) довгий (подвоєний) голосний звук, який утворюється за швидкої, спонтанної вимови деяких слів (*ba:d* «після, потім»; *na:re* «лемент»). Більше того, ці чотири фонетичні варіанти фонем «гамза» на письмі позначаються принаймні сімома способами (літерами «айн», «алеф» та «алеф із маддою», окремим знаком «гамза», знаком «гамза» над зубцем, над літерою «вав» та над літерою «алеф»).

Метою нашої розвідки є показати, що нестійкий фонетичний статус (зникнення при нестаранній вимові, заміна іншими фонетичними елементами та ін.) запозичених елементів в усному мовленні не свідчить про його несистемний фонологічний статус.

З фонетичної точки зору перський глотковий зімкнений приголосний має два джерела походження та, відповідно, дві сфери функціонування: 1) запозичені лексеми з арабської мови зі звуком [ʕ] (дзвінкий фарингальний фрикативний), що позначається на письмі літерою ځ «айн», та зі звуком [ʔ] (глухий глотковий зімкнений), що позначається на письмі літерою ء «гамза»; а також запозичені лексеми з французької мови (*su'ed* 'Швеція', *te'ātr* 'театр' та ін.); 2) перські лексеми (*pā'iz* 'осінь', *gol-e khoshbu'i* 'квітка, що приємно пахне'). У перських лексемах і французьких запозиченнях глотковий зімкнений звук вживається у старанній «книжній» вимові в інтервокальній позиції для уникнення зіяння. В арабських лексемах цей звук також побутує здебільшого в старанній арабізованій вимові. Натомість останні польові дослідження демонструють набагато різноманітнішу функціональну специфіку цього звука, ніж традиційно вважалось. Поява/відсутність гамзи в мовних підсистемах залежить не лише від структурних, а й від функціонально-комунікативних факторів (специфіки лексики, комунікативного членування висловлювання, освіти й інших індивідуальних характеристик мовців). Структурні умови функціонування гамзи, натомість, в багатьох випадках залишаються визначальними. Так, у позиції перед голосним на початку слова (або фрази) глотковий зімкнений звук, на думку деяких фахівців, вимовляється завжди, а на думку інших, вимовляється лише за логічного (емфатичного) наголошування лексеми (*'arabi* 'арабською', як відповідь на питання *Якою мовою написано Коран?*). В інших лексемах зникнення цього звука компенсується чи то подовженням голосного чи приголосного звука (*jam'* 'сума; множина' → *jam.;* *vaz'* 'ситуація, стан справ' → *va:z*) чи то глайдом (*fā'ede* 'зиск' → *fāyide*). Усередині слова в інтерконсонантній позиції глотковий зімкнений майже завжди опускають, уникаючи тим самим недозволеного в перській мові збігу трьох приголосних (*jam'bandi* 'підсумок' → *jambandi*). З іншого боку, деякі лексеми мають стійку тенденцію до збереження цього звука (*tama'* 'жадібність, зажерливість'), особливо між однаковими голосними та між голосними [e] та [ā] (*ta'aj:ob* 'здивування'; *motāle'e* 'дослідження'). Отже, у кінці та всередині слова в разі (не обов'язкового) опущення ця фонема чергується чи то з відсутністю звука [∅] (як фонологічною ознакою), чи

то з подовженням сусіднього звука [ː] (також як з фонологічною ознакою).

З фонологічної точки зору фонетичні варіанти гамзи мають різну функціональну сферу вживання. Так, саме в арабських за походженням словах гамза найяскравіше виявляє свій фонологічний статус в усіх позиціях (*'elm* «наука» – *helm* «м'якість, терплячість»; *ba'd* «потім» – *bard* «холод»; *sham* «свічка» – *shams* «сонце»). Однак у похідних і складних словах арабського походження, утворених за допомогою перських елементів гамза зникає, при чому змінюється й складова структура слова (*ba-dakh-lāq* «аморальний, розбещений» ← пер. *bad* «поганий» + ар. *'akhlāq* «характер, удача»). У спонтанному розмовному мовленні гамза не має реалізації. У словах неарабського походження цей звук яскраво виявляється на початку слів (*'andishidan* «думати»; *'āb* «вода»). Однак у звуковому потоці спонтанного розмовного мовлення гамза поступається або кінцевому приголосному попереднього слова (*ba-dan-dish* «недоброзичливий» ← *bad* «поганий» + *'andish* «думати»; *dar-rof-tād* «(він) посварився» ← *dar* «в» + *'oftād* «(він) упав», або одному з протетичних приголосних (*bi-yan-dish* «думай» ← *be* «префікс наказового способу» + *'andish* «думати»). Отже, з одного боку, обрання перською мовою в запозичених (не з арабської) словах для уникнення зіяння з-поміж інших епентетичних звуків саме гамзи підкреслює її сильну позицію в системі фонем сучасної перської мови. З іншого боку, в разі відсутності фонетичної реалізації в певних діалектах чи стилях її місце не залишається порожнім.

Викладений матеріал дає змогу стверджувати, що перський глотальний зімкнений звук має сильну тенденцію до функціонування в мовленні переважно в постконсонантній превокальній позиції. Його відсутність саме в цій позиції могла би порушити складову структуру слова (пор. *qor-'ān* «Коран» → *qo-rān*), а складові межі, як відомо, виформовують інтонаційну та ритміко-мелодійну будову мовлення. Зміна меж складу однозначно спричинила би зміну цих просодичних характеристик мовлення. Інакше кажучи, цей звук, будучи запозиченим з арабської мови, цілковито пристосувався до перської фонологічної системи.

Павло Луценко

докторант

Донецький Національний університет імені Василя Стуса

Вінниця, Україна

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПАРЕМІЙ: ЛІНГВОКУЛЬТУРНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ОБРАЗУ ЦИГАНА

Паремії як концентровані формули колективного досвіду відіграють важливу роль у передачі уявлень про *свого* й *іншого* традиційної української культури. Через стійкі образи, оцінні судження і прецедентні сюжети вони фіксують моделі міжкультурної взаємодії, у яких відбиваються соціальні норми, ціннісні орієнтири й механізми символічного розмежування. Показовим є паремійний образ *цигана*, що постає маркером *інакшості*, осмислюваної крізь призму побутового досвіду, гумору й іронійного дистанціювання, а також як засіб непрямого самовизначення української спільноти в опозиції до відмінного способу життя і поведінки.

Однією з домінантних рис *цигана* є крутість й схильність до обману. Це значення реалізується через метафоричні конструкції з дієсловами руху й дії, що передають ідею навмисного перекручування реальності: *Крутить, як циган сонцем* (Номис, 1993: 166); *Циган і сонцьом крутить* (Франко, 2006, III: 384); *Ласий, як циган на сало* (Номис, 1993: 245). Наведені паремії вказують на здатність цього етносу маніпулювати правдою, підмінити значення та вводити в оману. Ненадійність *цигана* вербалізовано в низці висловів: *У цигана віри, як на воді піни* (Франко, 2006, III: 383); *То циган!* (Франко, 2006, III: 382) у значенні 'крутар, ошуканець'. Останню з наведених паремій вналежнюємо до вигуківих конструкцій, що вказує на емоційне сприйняття українцями цього етносу. Вербалізація хитрості, що також характерна для представників розглядуваного етносу, підсилюється зооморфними порівняннями, напр.: *Циган і лис, то оба братя* (Франко, 2006, III: 383), де образ *лиса* в українській лінгвокультурі традиційно символізує підступність і спритність. Кочовий спосіб життя *циган* протиставляється українській осілій землеробській моделі.

Мандрівність постає як форма соціальної нестабільності й безвідповідальності, напр.: *Цигана ноги сверб'їт* (Франко, 2006, III: 383); *Волочит сі світами, як циган* (Франко, 2006, I: 375); *Над цигана нема пана: в него все Великдень* (Франко, 2006, III: 382). Остання паремія засвідчує волелюбність розглядуваного етносу, оскільки ніхто не може впливати на їхню волю, та вказує на їхнє тяжіння до ледарювання.

Окремий пласт становлять паремії пов'язані з анекдотичними або оповідними сюжетами. Наводячи паремію *А то вдав, як циган з медом* (Франко, 2006, I: 208) І. Франко інформує про її походження із художнього тексту, порівн.: «...натяк на оповідане про Цигана, що ходив красти мід і покусаний бжолами в додатку впав із дерева» (Франко, 2006, I: 208). Аналогічну семантику має вислів *Плете, як циган до пасіки* (Франко, 2006, III: 382), де *плетіння* означає 'крадькувате, обережне пересування з недобрими намірами'. Прецедентною одиницею, що є «осколком» анекдоту, вважає І. Франко й паремію *Вихопив сі, як циган з пасіки*, порівн.: «...натяк на анекдоту про Цигана, що ходив до пасіки красти мед і був покусаний пчолами» (Франко, 2006, I: 277). У таких «згорнутих текстах» *циган* постає типовим персонажем комічно-викривального наративу. Невід'ємною рисою паремійного образу *цигана* є його брехливість, напр.: *Бреше, як циганський цїп* (Номис, 1993: 320). Іронійна формула *Правду то циган казав: «Нема правди на світі, іно в Бозі та в міні трошки»* (Франко, 2006, III: 382) підкреслює характерну загальну недовіру до *цигана*. Простежуємо вербалізацію і такої риси *цигана*, як злодійкуватість, напр.: *Що циган, то злодій* (Франко, 2006, III: 384); *Хто цигана зловит? Хиба хорт або чорт* (Франко, 2006, III: 383). У цьому разі акцент зміщується із факту злочину на здатність уникати покарання, тобто на *інший* тип соціальної поведінки. Суттєвим є омовлення циганської бідності й постійного голоду. *Циган* у пареміях – це психотип, який перебуває на межі виживання, що відображено з актуалізацією соматичних образів, а також прийому гіперболізації, напр.: *Цигани по кишках грають* (Франко, 2006, III: 383); *Цигани будут ся тобі снити* (Франко, 2006, III: 383). Голод є настільки характерним фізіологічним відчуттям *цигана*, що перетворюється на індикатор стану: якщо «*сняться цигани*», то це означає, що вона лягла

спати голодною. Водночас цей мотив поєднується з уявленням про ненаситність, пожадливість і зосередженість на тілесних потребах, порівн.: *Ласий, як циган на сало* (Номис, 1993: 245); *Ласий на гроші, як циган на сало* (Номис, 1993: 466). Навіть у ситуації крайньої нужди жадібність подається як визначальна риса: *Циган за солонину дав би дитину* (Франко, 2006, III: 383); *Буде там того на циганський зуб* (Франко, 2006, III: 384). Образ злиденності доповнюється уявленнями про недбалість і непринадливий зовнішній вигляд, порівн.: *Обдертий як циган* (Франко, 2006, II: 617).

Циганська родина, його діти в пареміях презентовані з амбівалентною аксіологійністю. З одного боку, вони стають об'єктом безпідставного самовихваляння: *Кождий циган свої діти хвалить* (Франко, 2006, III: 381); *Хвалит ся циган своїми дітьми* (Франко, 2006, III: 383). З іншого боку, *циганські діти* вербалізовано як символ голоду й нестатку: *Циганської дитини нічим не нагодуєш* (Франко, 2006, III: 384). Циганську родину зображено не як цінність, як це характерно для українців, а радше як риторичний засіб або ознака соціальної маргінальності.

Зафіксоване й уявлення про непридатність *цигана* до традиційної селянської праці. Невміння або небажання працювати осмислюється через іронійні формули, змодельовані у вигляді порівняльних конструкцій: *Крутит, як циган косою* (Франко, 2006, III: 381); *Знає ся, як Циган на пасіці* (Франко, 2006, III: 381). Показовою є паремія *Циган казав: «Я би газдував, але коби брав плуг так широко, як буре борона, а борона аби так брала, як ціла нива»* (Франко, 2006, III: 384), у якій небажання включатися до хліборобського життя маскується абсурдними умовами, що внеможливлють працю, тобто моделюється мовна гра. Значне місце посідають анекдотичні паремії про *циган*, у яких вони зображені як комічно безпорадні або схильні до запізнілої реакції персонажі: *Нагадав ся Циган у сім літ за матірйов плакати* (Франко, 2006, III: 382); *Циган з дуба падав тай кричав: «Соломи!» А як упав, то каже: «Вже не треба!»* (Франко, 2006, III: 383). Такі вислови використовуються для висміювання нерозсудливості, невміння передбачити наслідки власних дій.

Поряд із негативно маркованими рисами в українському паремійному корпусі зафіксовано й прагматичний погляд на *циган* як носіїв специфічних умінь. Зокрема, такі порівняння, як *Наліг як циган на ковадло; Наліг як циган на точило* (Номис, 1993: 446) актуалізують стереотип про залученість їх до коневодства. Що лише розширює наступна паремія: *Мінджує, як Циган кіньми* (Номис, 1993: 470), де наголошено на здатності представників цього етносу до торгівлі кіньми з максимальною вигодою для себе. Такі вислови засвідчують амбівалентність образу: поряд зі злиднями й жадібністю змодельовано уявлення про практичну кмітливість і спеціалізовані навички, корисні для господарського життя.

Узагальнюючи, зазначмо, що паремійний образ *цигана* в українській мовній традиції є комплексним, але переважно негативно маркованим. Через систему повторюваних мотивів – крутість, брехливість, кочівництво, бідність, непридатність до хліборобської праці – окреслюються межі *свого* й *іншого*. Такі паремії виконують не лише номінативну, але й регулятивну функцію, сприяючи осмисленню власних цінностей через зіставлення з *іншим* способом життя.

ЛІТЕРАТУРА

Номис, М. (1993). *Українські приказки, прислів'я і таке інше*. Київ : Либідь.

Франко, І. *Галицько-руські народні приповідки: у 3-х т.* (2006). Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.

Yuliia Molotkina

Ph.D. in Philology

Associate Professor at the Department of Foreign Philology,

Translation and Teaching Methods

Bohdan Bezverkhyi

Bachelor's Student

Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav

Pereiaslav, Ukraine

**DYNAMICS OF COGNITIVE FRICTION
IN THE TRANSLATION OF HYBRID MEDIA TEXTS
(BASED ON THE NEW YORK TIMES REPORT)**

The rapid evolution of digital communication has shifted the focus of translation studies from purely linguistic substitution to the complex processing of hybrid media entities (Gambier, 2016). These texts, characterized by the simultaneous integration of verbal, visual, and auditory semiotic systems, demand a specific cognitive architecture from the translator (O'Hagan, 2019). Unlike linear textual translation, navigating hybrid environments requires the constant synchronization of multi-channel data, where the primary challenge lies in maintaining conceptual equivalence while managing high levels of cognitive friction (Ferreira & Schwieter, 2017). This friction arises from the necessity to decode non-verbal cues – such as kinetic typography, interface dynamics, or cultural iconography – and re-encode them into a target language without losing the pragmatic impact of the original synthesis (Perez-Gonzalez, 2014).

From a neurocognitive perspective, translating hybrid media involves intense switching between divergent processing modes (Ferreira & Schwieter, 2017). The translator acts as a cognitive hub, balancing the technical constraints of the medium with the fluid demands of cross-cultural adaptation. This process is further complicated by the non-linear nature of modern media, where meaning is often fragmented across different layers of the content (Kress, 2009). Success in this field depends on the ability to internalize these diverse stimuli and produce a unified communicative product that resonates with the target audience's

cognitive expectations (O'Brien, 2013). Consequently, the contemporary translator's expertise is increasingly defined not by vocabulary depth alone, but by the efficiency of their cognitive control and their capacity to navigate the intersections of multimodal semiotics.

The selection of *The New York Times* multimedia feature “Dodging Bombs and Drones, This Postman Still Delivers” (Vinograd & Chubko, 2026) by Cassandra Vinograd and Oleksandr Chubko as a primary case study is driven by its status as a quintessential hybrid text. In the context of translator training, this authentic material serves as a laboratory for observing how meaning is constructed across competing semiotic channels. By integrating this specific article into the curriculum, students can move beyond the abstraction of *textual equivalence* to confront the cognitive realities of written translation in a digital, multimodal age. This material demonstrates that a translator's primary task is not the replacement of words, but the management of a complex mental model where visual evidence, auditory cues, and verbal metaphors must be reconciled.

This reportage necessitates an intensified mode of cognitive management centered on the translator's distributed attention. While processing the verbal testimonies of the driver, Oleksiy Klochkovsky, the translator must simultaneously decode visual cues – such as the shrapnel-scarred windshield or the *dragon's teeth* defenses – and synchronize them with the emotional prosody of the audio component. This creates a state of cognitive friction where linguistic choices must be calibrated against the sensory evidence provided, forcing the translator to perform conceptual blending by reconciling the mundane terminology of logistics with the extreme vocabulary of warfare.

To effectively facilitate the translation of such a multifaceted narrative, the professional must possess a specific cognitive architecture characterized by enhanced executive functions and multimodal literacy. This architecture relies on a robust working memory capacity to hold disparate semiotic fragments — such as the visual image of Klochkovsky's *Cheshire Cat* smile alongside the auditory *booms* of frontline artillery – while synthesizing them into a coherent target-language mental model. The translator's cognitive system operates through an advanced mechanism of attentional shifting, allowing for the rapid transition

between decoding technical military realities and encoding the nuanced psychological profile of the subject. This architecture further incorporates *sensory-semantic mapping*, where the translator's brain builds cross-modal associations between the silence the subject uses to *reload his thoughts* and the linguistic pauses required in the translated text to preserve the original's introspective rhythm.

Navigating this hybrid media landscape necessitates the application of specific cognitive strategies aimed at preserving the multimodal integrity and emotional resonance of the original. A primary strategy is cognitive code-switching, which enables the translator to instantaneously adapt the language to different semantic layers; for example, rendering the subject's daily life requires a dynamic, colloquial style, while survival tools like *trauma kits* and *blood-clotting agents* demand clinical technical precision. Furthermore, pragmatic adaptation becomes critical when translating culturally marked idioms, such as the allusion to the U.S. Postal Service creed in the phrase "*Neither snow nor rain nor Russian glide bombs,*" which requires the use of compensation to maintain rhythmic irony in Ukrainian. Visual-semantic alignment is also activated to ensure descriptions correlate with the article's photography, such as selecting verbs that convey the visual dynamics of a shrapnel crack "*snaking*" up a windshield. This is complemented by emotional modeling to convey internal states through metaphor – transforming "*We aren't made of steel*" into a phrase that captures psychological fragility – and terminological convergence to align military terms with established usage in the Ukrainian media space.

Finally, cognitive decompression is applied to non-linear structures, such as the sensory detail of keeping one ear open for drones, expanding the image so the target reader feels the hero's physical tension. In terms of professional classification, this activity constitutes a complex form of written translation that functions as a hybrid of literary, technical, and audiovisual localization. Practicing the translation of these specific texts provides an invaluable pedagogical framework for students, as it mirrors the convergence of skills required for high-stakes professional environments. Engaging with multimodal materials forces students to transcend simple lexical equivalence, fostering the development of transcreation and localization competencies instrumental in mastering

fields like subtitling, video game localization, and transediting. By grappling with these non-linear reports, students cultivate the cognitive flexibility needed for simultaneous interpreting and technical precision, ultimately transforming from passive linguistic mediators into active cognitive architects capable of maintaining communicative resonance in fragmented, high-pressure digital landscapes.

REFERENCES

Ferreira, A. & Schwieter, J.W. (2017). Translation and Cognition. In *The Handbook of Translation and Cognition* (eds J.W. Schwieter and A. Ferreira). <https://doi.org/10.1002/9781119241485.ch1>

Gambier, Y. (2016). Rapid and radical changes in translation and interpreting. *International Journal of Communication*, 10, 887–906. <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/3824/1570>

Kress, G. (2009). *Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203970034>

O'Brien, S. (2013). The borrowers: Researching the cognitive aspects of translation. *Target. International Journal of Translation Studies*, 25(1), 5–17. <https://doi.org/10.1075/target.25.1.02obr>

O'Hagan, M. (Ed.). (2019). *The Routledge Handbook of Translation and Technology* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315311258>

Perez-Gonzalez, L. (2014). *Audiovisual Translation: Theories, Methods and Issues* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315762975>

Vinograd, C., & Chubko, O. (2026, April 15). Dodging bombs and drones, this postman still delivers. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2026/04/15/world/europe/ukraine-russia-war-kharkiv-nova-poshta.html>

Дарина Мужель
доктор філософії (педагогіка)
викладачка кафедри іноземної філології,
перекладу та методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
Переяслав, Україна

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ДОСЯГНЕННЯ АДЕКВАТНОСТІ В ПЕРЕКЛАДІ МІЖ УКРАЇНСЬКОЮ, АНГЛІЙСЬКОЮ ТА ФРАНЦУЗЬКОЮ МОВАМИ

У сучасному світі переклад виконує не лише мовну, а й культурно-посередницьку функцію. Особливої актуальності набуває проблема досягнення адекватності перекладу між мовами різних типологічних груп, зокрема, українською (флексивна мова з розвиненою системою відмінювання), англійською (аналітична мова з фіксованим порядком слів) та французькою (романська мова з розгалуженою системою часів і способів). Розбіжності у граматичній структурі, лексико-семантичній системі та культурних кодах зумовлюють необхідність застосування перекладацьких трансформацій.

Перекладознавчі аспекти різного роду трансформацій протягом останніх десятиліть посідають помітне місце в наукових дослідженнях (Григорян & Першина, 2025; Лобода, 2019; Черник, 2020). Проводиться аналіз перекладів назв французьких комедій англійською та французькою мовами (Христич, 2020). Наголошується на ролі перекладу у процесі вивчення іноземних мов та теорії перекладу (Skrylnyk, 2024; Khrystych, 2025).

Метою дослідження є окреслення ролі перекладацьких трансформацій у досягненні адекватності перекладу між українською, англійською та французькою мовами, а також аналіз найбільш продуктивних типів трансформацій.

У перекладознавстві традиційно виокремлюють лексичні, граматичні, лексико-граматичні та стилістичні трансформації.

1. Лексичні трансформації

До лексичних трансформацій належать конкретизація, генералізація, модуляція, заміна та описовий переклад. Наприклад, українське слово «оселя» може перекладатися англійською як *'home'* або *'house'*, а французькою – *'maison'* чи *'foyer'* залежно від контексту. У цьому випадку перекладач здійснює конкретизацію або модуляцію значення.

Генералізація часто застосовується при перекладі культурно маркованих одиниць. Українська реалія «вишиванка» в англійському тексті може бути передана як *'traditional embroidered shirt'*, що є прикладом описового перекладу. У французькій мові «вишиванка» – *'une chemise brodée traditionnelle ukrainienne'*. Варто зазначити, що у художніх, культурологічних чи академічних текстах «вишиванка» часто передається транслітерацію *'vyshyvanka'*, щоб підкреслити культурну специфіку, а в мас-медіа або загальних текстах зазвичай використовують описовий переклад.

2. Граматичні трансформації

Граматичні трансформації передбачають зміну структури речення, частин мови або синтаксичних конструкцій. Українські складнопідрядні речення часто трансформуються в англійській мові в простіші конструкції через різницю у синтаксичних нормах. Наприклад: «Він сказав, що прийде завтра». *'He said he would come tomorrow'*. У французькій мові спостерігається граматична трансформація, пов'язана з передачею категорії часу та способу: *'Il a dit qu'il viendrait demain'*.

3. Лексико-граматичні трансформації

До цієї групи належить транспозиція (заміна частини мови), антонімічний переклад, компенсація. Наприклад: *'He failed to notice the change'* - «Він не помітив змін». Тут відбувається антонімічний переклад (заміна стверджувальної конструкції на заперечну). Французька конструкція *'Il est facile à comprendre'* може перекладатися українською як «Його легко зрозуміти», що передбачає зміну синтаксичної структури (транспозицію).

4. Стилiстичні та прагматичні трансформації

Досягнення адекватності передбачає врахування стилістичного регістру, жанру та прагматичної установки тексту. Офіційно-ділові тексти французькою часто містять розгорнуті синтаксичні конструкції,

які в українському перекладі потребують спрощення для збереження зрозумілості. Наприклад, французьке речення: *‘Nous vous prions d’agréer l’expression de nos salutations distinguées’* в українському офіційному стилі трансформується у «З повагою» або «Прийміть запевнення у нашій повазі». Тут відбувається прагматична адаптація відповідно до норм цільової культури.

Перекладацькі трансформації є необхідним інструментом досягнення адекватності перекладу між українською, англійською та французькою мовами. Вони дозволяють компенсувати структурні, лексичні та культурні розбіжності між мовами, забезпечуючи збереження змісту, функції та прагматичного ефекту тексту. Найбільш продуктивними у зазначених мовних парах є граматичні та лексико-граматичні трансформації, зокрема транспозиція, модуляція та антонімічний переклад.

Таким чином, перекладацькі трансформації виступають не відхиленням від норми, а закономірним механізмом міжмовної адаптації, що забезпечує ефективну міжкультурну комунікацію. Перспективи подальших досліджень вбачаються у корпусному аналізі перекладацьких стратегій у тристоронніх мовних парах та вивченні когнітивних аспектів перекладацьких рішень.

ЛІТЕРАТУРА

Григорян, Н. & Першина, Л. (2025). Стратегії та перекладацькі трансформації суспільно-політичних реалій з англійської мови українською. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія. Іноземна філологія*, 102, 59–65. Doi: <https://doi.org/10.26565/2786-5312-2025-102-07>

Лобода, В. А. (2019). Перекладацькі трансформації: дефінітивний характер та проблема класифікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія. Філологія*, 43(4), 72–74. Doi: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.43.4.17>

Христич, Н. С. (2020). Переклад назв французьких комедій англійською та французькою мовами. *ІІІ Міжнародна наук.-практ. конф. «Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку»* 16 березня 2020 р. Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди. Переяслав, 136–139.

Черник, О. О. (2020). Перекладацькі трансформації як засіб перекладу англомовних назв кінофільмів українською мовою. *Записки з романо-германської філології*, 1(44), 325–334. Doi: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2020.1\(44\).209395](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2020.1(44).209395)

Khrystych, N. (2025). The role of translation in English language teaching. *Pereiaslav Studies in Linguistics and Linguodidactics: Collection of scientific works. Series. Philology*. Pereiaslav: Dombrovska Ya., 3(1), 77–84.

Skryllyk, S. (2024). Impersonalisation as a cognitive tool in simultaneous interpreting. *Advanced Linguistics*, 14, 18–25. Doi: <https://doi.org/10.20535/.2024.14.315306>.

Людмила Ніжнік

доктор філософії

асистент кафедри лінгвістики та перекладу

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Чернівці, Україна

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО МОЛОДІЖНОГО КІНОДИСКУРСУ

Сучасна лінгвістична парадигма розглядає кінодискурс як складне мультимодальне утворення, де вербальні, візуальні та акустичні компоненти взаємодіють для створення цілісного сенсу. Молодіжний кінодискурс є його специфічним різновидом, де головним суб'єктом і об'єктом комунікації є молода людина (14–25 років). Це не просто імітація реального мовлення підлітків, а сконструйована модель, що виконує функцію ідентифікації покоління. Молодіжний сегмент кінодискурсу не лише репрезентує мовну поведінку певної вікової групи, а й виступає майданчиком для формування нових комунікативних норм. Як зазначає О. О. Селіванова (2011) у своїх працях з когнітивної лінгвістики, «будь-який тип дискурсу є відображенням когнітивної бази його носіїв», тому молодіжний кінотекст слід аналізувати як проєкцію світосприйняття сучасного покоління через призму мовних засобів.

Важливою рисою молодіжного кінодискурсу є його гібридність та висока концентрація сленгізмів. Мова персонажів у таких телесеріалах, як «Sex Education» чи «Euphoria», демонструє процес активної сленгізації (e.g., *baddie, vibe, red/green flag, slay, rizz, valid, cap*), запозичення термінології з цифрового середовища (e.g., *nudes, ban, send in DM, scam, sorry for spam, ghosting, catfishing*), вживання емоційних інтенсифікаторів (e.g., *really, literally, fucking, so, such*).

Особливістю ж перекладеного молодіжного кінодискурсу є значна кількість англіцизмів (e.g., *кринж, краш, вайб*). У дубляжі чи субтитруванні англіцизми виконують роль не просто запозичень, а стилістичних домінант, які дозволяють зберегти автентичність оригіналу. Англіцизми в перекладі молодіжного кіно виконують функцію соціального кодування. Вони сигналізують глядачеві, що персонаж належить до «цифрового покоління», і будь-яка спроба замінити їх чистою літературною мовою призведе до втрати комунікативної істинності тексту. Перекладачі часто залишають англіцизми без перекладу (транслітерують їх), оскільки українські відповідники можуть звучати недостатньо круто або занадто по-книжному для підліткової аудиторії. Наприклад, слово «кринж» вживається замість «сором». «Кринж» у молодіжному дискурсі має вулгарне, специфічне значення (відчуття гострого дискомфорту за дії іншого), яке традиційне слово «сором» не покриває повністю.

Лінгвіст Я. Каффл (Culpeper, 2005) у дослідженнях кінонарратології підкреслює, що мовлення героїв у кіно ніколи не є ідентичним природному мовленню; це завжди стилізація, яка має на меті створити ефект автентичності, водночас залишаючись зрозумілою для масового глядача. Дослідник зазначає, що кінодискурс спирається на когнітивні схеми. Коли ми чуємо в молодіжному серіалі певну лексику, наш мозок активує схему «підліток», а при дубляжі потрібно зберегти цей «мовний паспорт» героя. Таким чином, молодіжний кінодискурс стає інструментом конструювання соціальної ідентичності, де специфічні лексеми виконують роль паролів для розмежування груп на «своїх» та «чужих».

Мультимодальна природа молодіжного кінодискурсу вимагає комплексного підходу, про що пишуть Г. Кресс та Т. Левен (2006) у своїй теорії візуального дизайну. Вони стверджують, що візуальний

ряд у кіно функціонує за правилами граматики, подібними до вербальних. У молодіжному кіно кольорова корекція, темпоритм монтажу та музичний супровід часто компенсують лаконічність або еліптичність діалогів, притаманну підлітковій комунікації. Це підтверджує думку Ю. Лотмана (1973) про те, що в кінодискурсі навіть тиша або ракурс кадру набувають статусу мовного висловлювання, що несе певне прагматичне навантаження.

Прагматичний аспект молодіжного кінодискурсу також тісно пов'язаний із концепцією інтертекстуальності. Сучасні автори часто впроваджують у мовлення героїв посилення на мем-культуру та актуальні тренди соціальних мереж, що робить текст фільму динамічним та мінливим. Як зазначає К. Метц (1974), кіно є не просто мовою, а мовною діяльністю, яка постійно еволюціонує. Молодіжний кінодискурс у цьому контексті виступає найшвидшим провідником неологізмів у загальнономовній вжиток, оскільки екранні образи стають еталонами для наслідування.

На завершення варто зазначити, що дослідження молодіжного кінодискурсу дозволяє виявити вектори розвитку сучасної мови в умовах глобалізації. Використовуючи методологію критичного дискурс-аналізу, можна простежити, як через мову персонажів транслуються нові цінності та соціальні норми. Молодіжний кінодискурс – це динамічна система, що постійно оновлюється. Його вивчення дозволяє лінгвістам фіксувати зміни в мовній нормі на ранніх етапах. Основною рисою цього дискурсу є гібридність: поєднання розмовності, цифрового сленгу та високої емоційної напруги, що робить його ключовим джерелом для вивчення сучасної мовної особистості.

Лінгвістична специфіка молодіжного кінодискурсу (експресивність, сленгізація, англізація) створює низку перекладацьких викликів, що потребують пошуку балансу між локалізацією та збереженням автентичності оригіналу. Англіцизми в кінодискурсі часто стають неперекладними одиницями. Перекладач змушений залишати їх (транслітерувати), щоб не втратити молодіжний колорит, оскільки повний переклад може зробити мову персонажів несучасною або штучною. Отже, молодіжний кінотекст є цінним матеріалом для лінгвістів, оскільки він фіксує стан мови в

момент її активної трансформації під впливом медіатехнологій та міжкультурної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

Лотман, Ю. М. (1973). *Семіотика кіно та проблеми кіноестетики*. Таллінн : Еесті Раамат.

Селіванова, О. О. (2011). *Лінгвістична енциклопедія*. Полтава: Довкілля-К.

Culpeper, J. (2005). *Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis*. Benjamins.

Kress, G. & van Leeuwen, T. (2006). *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. 2nd ed. London: Routledge.

Metz, C. (1974). *Language and Cinema*. The Hague: Mouton.

Леся Овсієнко

кандидат філологічних наук

доцент кафедри німецької філології ННІ іноземних мов

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

Черкаси, Україна

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ЗМІНИ В ЛЕКСИЦІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ВИКЛИКИ

У період активних глобалізаційних процесів лексичний склад німецької мови зазнає суттєвих змін і оновлень. Найбільш помітно ці трансформації проявляються у сфері Інтернет-комунікації, яка сьогодні виступає одним із провідних засобів масового спілкування. Саме в цифровому середовищі відбувається швидке поширення нових слів, скорочень і мовних моделей, що впливають на розвиток сучасної німецької мови (Овсієнко, 2025: 59).

Глобалізація та активний розвиток Інтернет-комунікації безпосередньо впливають на переклад, створюючи нові виклики для перекладачів. Насамперед це пов'язано з появою великої кількості нових лексем, скорочень і запозичень, які часто не мають усталених відповідників у мові перекладу. У таких випадках перекладач

змушений використовувати описовий переклад, калькування або залишати іншомовну форму без змін (Овсієнко, Кодола, 2021).

Крім того, Інтернет-лексика характеризується варіативністю значень і залежністю від контексту, що ускладнює вибір адекватного перекладацького рішення. Наприклад, одне й те саме скорочення або англіцизм може мати кілька значень залежно від ситуації спілкування або професійної сфери. Також труднощі виникають через культурну специфіку, оскільки деякі поняття відображають особливості іншомовного середовища й потребують адаптації для українського читача (Овсієнко, 2017).

Окрему проблему становить використання великої кількості скорочень та аббревіатур, характерних для Інтернет-комунікації. Вони спрямовані на економію часу й мовних засобів, але при перекладі потребують розшифрування або пояснення.

Глобалізаційні процеси спричиняють значні зміни у словниковому складі німецької мови. Найбільш помітно цей вплив проявляється через запозичення англіцизмів, нових технічних термінів і міжнародної професійної лексики. Такі лексичні новоутворення виникають насамперед у сферах технологій, економіки, медіа та Інтернет-комунікації. Для перекладачів це створює низку труднощів, зокрема відсутність прямих відповідників, культурні відмінності, багатозначність термінів і необхідність адекватної передачі нових слів мовою перекладу.

Найбільш поширеними у німецькій мові є *англіцизми* у різних галузях, які впливають на глобалізаційні процеси:

Німецька лексема	Переклад	Труднощі перекладу
<i>das Homeoffice</i>	<i>дистанційна робота</i>	<i>можливі варіанти: віддалена робота / робота з дому</i>
<i>das Meeting</i>	<i>зустріч, нарада</i>	<i>вибір залежить від контексту</i>
<i>das Update</i>	<i>оновлення</i>	<i>технічний або загальний контекст</i>
<i>der Lifestyle</i>	<i>стиль життя</i>	<i>можливе калькування</i>
<i>das Streaming</i>	<i>стрімінг / потокове мовлення</i>	<i>варіативність перекладу</i>

Соціально-культурні глобалізаційні процеси представлені в німецькій мові досить широко:

Німецька лексема	Переклад	Труднощі перекладу
die Globalisierung	Глобалізація	термінологічне слово
die Multikulturalität	мультикультурність	складна структура
die Work-Life-Balance	баланс між роботою і життям	описовий переклад
die Generation Z	покоління Z	культурний контекст
der Trend	Тренд	варіативність
das Event	подія / захід	залежить від контексту

Отже, переклад лексики, що виникає під впливом глобалізаційних процесів, супроводжується низкою труднощів, серед яких відсутність прямих відповідників, варіативність перекладу, культурна специфіка, новизна лексем та активне використання англіцизмів без адаптації. Ці чинники ускладнюють процес передачі значення іншою мовою та вимагають від перекладача не лише високого рівня мовної компетенції, але й урахування контексту, культурних особливостей та сучасних мовних тенденцій. Таким чином, адекватний переклад глобалізаційної лексики потребує гнучкого підходу, використання різних перекладацьких стратегій та постійного оновлення мовних знань.

ЛІТЕРАТУРА

Овсієнко Л.О., Кодола М.В. (2021). Феномен молодіжного спілкування в німецькомовному Інтернет-дискурсі (на прикладі мови Vong). *Мовознавчий вісник* : зб. наук. праць. Вип. 30. Черкаси, С. 122–127.

Овсієнко Л.О. (2017). Комунікативно-прагматична організація німецькомовного Інтернет-дискурсу. *Одеський лінгвістичний вісник*. Вип. 9(1). С. 186–189.

Овсієнко Л.О. (2025). Особливості поширення специфічної лексики в німецькомовному інтернет-дискурсі. *Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., 9 трав. 2025 р., [Переяслав] : зб. тез : електронна кн. у 2 ч. / голов. ред. К. І. Мізін ;

Університет Григорія Сковороди в Переяславі. Переяслав (Київ. обл.) :
Домбровська Я. М., 2025. Ч. 1. С. 59–60.

Oleksandra Palchevska

Ph.D. in Philology

*Associate Professor, Head of the Department of Foreign Languages
and Translation Studies*

Petro Hubyh

Senior Lecturer

Department of Foreign Languages and Translation Studies

Lviv State University of Life Safety

Lviv, Ukraine

BUILDING TRANSLATIONAL COMPETENCE AND TERMINOLOGICAL INFRASTRUCTURE FOR MINE ACTION IN UKRAINE: A CORPUS-BASED LEXICOGRAPHIC APPROACH

This paper presents an ongoing research initiative aimed at developing the English-Polish - Ukrainian Corpus-Based Dictionary of Explosive Devices and Mine Action Terms, grounded on purpose-built mine action corpora of three languages. In shadow of the war in Ukraine and the resulting surge in demining efforts, this project addresses an urgent gap in Ukrainian terminological resources, particularly within the fields of humanitarian demining, explosive ordnance disposal, and related security domains. Poland is today one of the main beneficiaries for Ukraine in the field of civil protection. Therefore, we believe that it is reasonable to include the Polish language in the dictionary as well.

A significant contribution to the development of corpus-based terminology study has been made by recent works, such as the study by Rigouts Terryn, A., Hoste, V., & Lefever, E. (2021), which proposed methods of hybrid term extraction based on corpus data and deep learning models (Rigouts Terryn et al., 2021). In the field of corpus analysis of terms, the work of Sofia Malamatidou (2018) also stands out, proposing new approaches to corpus analysis in the field of translation studies (Malamatidou, 2018). A considerable contribution was also made by

V. Havrylenko (2019), who introduced the concept of ‘terminology for translation’ for adaptive terminology in specialised domains (Havrylenko, 2019). At the practical level, tools for corpus analysis continue to improve. Versions of systems such as Sketch Engine make the corpus approach even more accessible for terminology research (Kilgarriff et al., 2014).

The dictionary project seeks to support both professional translators and mine action specialists by offering a structured, reliable, and freely accessible reference for over 7,000 entries. The dictionary’s design includes not only terminological entries but also scientific commentary, usage instructions, and an extensive list of abbreviations and acronyms. We also plan to include images where helpful. Beyond lexicographic development, the project integrates translator training and knowledge dissemination through a series of workshops targeted at university students, translation professionals, and military instructors. These activities aim to enhance translational competence in a domain where accurate interpretation can have life-saving implications.

By institutionalizing a systematic approach to mine action terminology and embedding it into ESP (English for Specific Purposes) curricula, the project contributes to both language policy implementation and the development of Ukraine’s national security infrastructure. In doing so, it positions terminological work as a critical element of post-war reconstruction and knowledge production.

REFERENCES

Havrylenko, V. (2019). Comparison of Automatic Systems of Term’ Extraction. *Advanced Linguistics*. 4; 29–33.

Kilgarriff, A., Baisa, V., Bušta, J., Jakubíček, M., Ková `R, V., Michelfeit, J., Rychlý, P., & Suchomel, V. (2014). The sketch engine: ten years on. *Lexicography*, 1(1):7–36.

Malamatidou, S. (2018) *Corpus Triangulation. Combining Data and Methods in Corpus Based Translation Studies*. London: Routledge.

Rigouts Terryn, A., Hoste, V., & Lefever, E. (2021). HAMLET: Hybrid Adaptable Machine Learning approach to Extract Terminology. Terminology.

Sketch Engine. Available at: <https://www.sketchengine.eu/>

Serhii Panov
*Doctor of Pedagogical Sciences
Professor of Germanic Languages
and Intercultural Communication Department
Faculty of Foreign Philology
Dragomanov Ukrainian State University
Kyiv, Ukraine*

DIE TECHNIK DES LESENS AUTHENTISCHER FREMDSPRACHIGER BILDUNGSTEXTE ZUR ENTWICKLUNG KOMMUNIKATIVER KOMPETENZEN

Das Lesen in einer Fremdsprache ist eine wichtige Form der Sprachaktivität und die häufigste Form der fremdsprachigen Kommunikation, die Studierende pädagogischer Hochschulen gemäß den Anforderungen des jeweiligen Fremdsprachenprogramms beherrschen müssen. Historisch gesehen entstand das Lesen später als die mündliche Sprache und entwickelte sich auf deren Grundlage zu einem wichtigen Kommunikations- und Lernmittel. Dank des Lesens wird die Erfahrung der Menschheit in den unterschiedlichsten Bereichen wissenschaftlicher, beruflicher, kreativer und soziokultureller Tätigkeit weitergegeben. Die Fähigkeit zu lesen ermöglicht es den Schülern, Literatur in einer Fremdsprache in ihrer zukünftigen Arbeit und ihrem Studium zu nutzen, um Informationen in ihrem Fachgebiet zu suchen, ihre Lese- oder kreativen Interessen zu befriedigen und ihre mündlichen Fähigkeiten zu verbessern.

Martynova R.Yu. schlug ein Modell für den Fremdsprachenunterricht im Bereich Lesen und Schreiben vor. «...Das übergeordnete Lernziel ist die Entwicklung grafischer und orthografischer Kompetenzen bei den Schülern, und die spezifischen Lernziele sind der Erwerb aller Arten von Kenntnissen, Fertigkeiten und Fähigkeiten: 1) Aussprache jedes Buchstabens des Alphabets gemäß seiner Hauptleseweise und seiner Schreibweise in verschiedenen grafischen Darstellungen, 2) Aussprache und Transkription beliebiger Wörter, 3) Lesen und Schreiben beliebiger Wörter in orthografischer und transkribierter Form, 4) Aussprache und Transkription beliebiger Wörter;

5) jedes beliebige Wort lesen und es in orthografischer und transkribierter Form schreiben; 6) jedes beliebige Wort gemäß der Transkription aussprechen, wenn es nicht den Leseregeln entspricht; 7) jedes beliebige Wort gemäß der Transkription lesen und es in orthografischer und transkribierter Form schreiben, wenn es nicht den Leseregeln entspricht, aber aktiv assimiliert wird; 8) jede beliebige Phrase lesen und schreiben, wenn sie aus gelernten lexikalischen und grammatikalischen Einheiten besteht.» (Martynova, 2004).

Als Beispiel beschreiben wir einige Strategien zum Fremdsprachenlesen, die von Wissenschaftlern aus verschiedenen Ländern entwickelt wurden. Der deutsche Forscher E. V. Hering schlägt beispielsweise die fünfstufige Strategie «ÜFLAZ» für das Leseverständnis vor (Hering, 2014):

Ü – Überfliegen – schnelles Lesen. Es wird empfohlen, den Titel (Untertitel, Illustrationen, Anfang und Ende des Textes) zu betrachten und anhand dessen Thema und allgemeinen Inhalt des Textes zu bestimmen.

F – Fragen – Fragen. Stellen Sie sich Fragen wie: «Was weiß ich über dieses Thema?», «Was erwarte ich von diesem Text?».

L – Lesen – Lesen. Lesen Sie den Text mit einem Stift (Marker) in der Hand und notieren Sie dabei wichtige Erkenntnisse.

A – Aufschreiben – Notizen. Halten Sie die gelesenen Informationen in Form eines Plans, von Schlüsselwörtern, Thesen usw. fest.

Z – Zusammenfassen – Generalisierung. Eine kurze Zusammenfassung des Textinhalts in eigenen Worten in einer Fremd- oder Muttersprache.

Die 1946 von dem amerikanischen Didaktiker F. P. Robinson speziell für das Lesen von Bildungstexten entwickelte «SQ3R»-Strategie hat sich in der Lesepädagogik weit verbreitet (Robinson, 1970). Die «SQ3R»-Strategie (SQ3R-Lesemethode) kombiniert Fragen und das Nacherzählen des Gelesenen und umfasst folgende Schritte:

S – Survey (Scannen oder Überfliegen) – Wiederholung. Vor dem Lesen sollten Sie den Text von der ersten bis zur letzten Seite überfliegen. Achten Sie dabei auf Titel, Inhaltsverzeichnis, Kapitel- und Unterabschnittsnamen, Schlussfolgerungen und Anhänge. Lesen Sie Einleitung und Schlussfolgerung der Kapitel. Betrachten Sie

Abbildungen, Karten, Grafiken und Diagramme. Prüfen Sie, ob am Ende ein Wörterbuch oder ein Index vorhanden ist, der Ihnen hilft, bestimmte Informationen zu finden.

2) Q – Question – Konzentrieren Sie sich auf das, was relevant oder wichtig erscheint. Fragen Sie sich: «Was weiß ich über dieses Thema?», «Warum lese ich diesen Text?», «Welche Informationen sind für mich wichtig?» Dies steigert die Wahrnehmung und Aufmerksamkeit. Bereits bekanntes Wissen wird automatisch abgerufen, und das Wichtigste tritt in den Vordergrund. Das trägt zu einem schnelleren Textverständnis bei.

3) R – Read(ing). Lesen Sie aufmerksam und aktiv. Konzentrieren Sie sich auf das, was Sie verstehen, nicht auf das Unklare. Lesen Sie unklare Sätze erneut.

4) R – Recite/Recall – Erzähle/Erinnere. Am Ende des Abschnitts fasse den Inhalt des Gelesenen in deinen eigenen Worten zusammen. Erkläre deinen Mitschülern, was dir beim Lesen wichtig war, und gib deine Einschätzung ab. Notiere deine Kommentare und Schlussfolgerungen, erstelle eine Mindmap usw. Beantworte die Fragen in deinen eigenen Worten. Schreibe eine kurze Antwort auf. Falls du das nicht sofort schaffst, lies den Text (den ersten Teil) erneut und fahre dann mit dem nächsten Abschnitt fort. Wiederhole dabei die Schritte 2–4.

5) R – Review – Wiederhole. Überprüfe deine Notizen, lies die Überschriften und Unterüberschriften sowie die markierten oder unterstrichenen Sätze erneut. Wiederhole auch deine Fragen und Antworten.

Bei einer Variante der SQ3R-Strategie wird ein viertes R hinzugefügt – Reflexion. Zusammenfassend lässt sich sagen, dass Lesen eine der wichtigsten Formen kommunikativer und kognitiver Tätigkeit ist, die darauf abzielt, Informationen aus einem geschriebenen Text zu gewinnen. Da das Lesen eines fixierten Textes erfolgt, ermöglicht es, bei Missverständnissen darauf zurückzugreifen und dem Verständnis des Inhalts mehr Aufmerksamkeit zu widmen.

LITERATURE

Martynova, R. Yu. (2004). *Ein umfassendes allgemeines didaktisches Modell für den Inhalt des Fremdsprachenunterrichts*. Kiew : Hochschule.

Hering, E. V. (2014). *Zeitmanagement für Ingenieure (Essentials)*. Wiesbaden : Springer Vieweg.

Robinson, F. P. (1970). *Effective Study*. 4th ed. NY : Harper & Row.

Віталія Паніш
доктор філологічних наук
професор кафедри української мови
Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»
Ужгород, Україна

ЗАКАРПАТТЯ ЯК МУЛЬТИЛІНГВАЛЬНИЙ ПРОСТІР ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Сучасні процеси глобалізації та інтенсифікації міжкультурної взаємодії зумовлюють підвищену увагу до проблем формування міжкультурної компетентності в системі освіти. Особливої значущості набуває використання природного мовного середовища як наукового й дидактичного ресурсу. У цьому контексті Закарпаття постає унікальним регіоном України, де історично сформувалося стабільне мультлінгвальне середовище, представлене українською, угорською, румунською, словацькою та іншими мовами. *Мета* дослідження полягає в аналізі потенціалу мультлінгвального середовища Закарпаття як засобу формування міжкультурної та перекладацької компетентності здобувачів освіти.

Закарпаття характеризується складною мовною ситуацією, що формується внаслідок історичних, геополітичних і культурних чинників. У регіоні функціонує кілька мовних кодів, які співіснують у різних сферах суспільного життя – освіті, побуті, адміністративному спілкуванні та медіапросторі. За результатами Всеукраїнського перепису населення 2001 року в області проживають представники понад 100 національностей, з яких – 1млн. 10 тис. 127 осіб (80,5%) українців, 151,5 тис. угорців (12,1%), 32,1 тис. румунів (2,6%), 31,0 тис. росіян (2,5%), 14,0 тис. ромів (1,1%), 5,6 тис. словаків (0,5%), 3,5 тис.

німців (0,3%), а також 1540 білорусів, 565 євреїв, 518 поляків, 490 вірмен та інші. Таке мультлінгвальне середовище зумовлює явища інтерференції, кодового перемикування та змішаних мовних практик. А в лінгводидактичному аспекті воно може слугувати природною лабораторією для формування міжкультурної компетентності.

Використання реальних мовних ситуацій регіону в освітньому процесі сприяє розвитку здатності здобувачів освіти ефективно взаємодіяти в умовах культурного та мовного різноманіття. Упродовж тривалого часу на філологічному факультеті Ужгородського національного університету студентам III курсу пропонується вибіркова навчальна дисципліна «*Мовна ситуація на Закарпатті в історичному висвітленні*», спрямована на: (1) теоретико-прикладний аналіз ключових проблем історії української літературної мови в закарпатському регіоні; (2) формування світоглядних орієнтирів студентів крізь призму історичної соціолінгвістики; (3) розвиток загальної лінгвістичної компетентності в умовах діалектного континууму. У процесі вивчення курсу здобувачі освіти здатні інтерпретувати діалектні явища, що виникли в умовах міжетнічної мовної взаємодії, критично оцінювати історичні напашарування (чеського та угорського періодів), адекватно осмислювати сучасні тенденції мовного розвитку в закарпатському ареалі.

Вузьколокальні мовні факти становлять цінний емпіричний матеріал і для діалектологічних розвідок. Відомо, що кафедра української мови УжНУ репрезентує потужну діалектологічну школу з усталеною науковою традицією. На сучасному етапі ці дослідження не лише тривають, а й зазнають інституційного та методологічного розширення. Упродовж 2017–2019 років в УжНУ було створено проєкт «*Інтерактивна карта діалектів України*», який став результатом співпраці філологічного факультету та факультету інформаційних технологій (Розробка стала результатом..., 2019). Нині проєкт успішно розвивається й демонструє вагомі результати. До наповнення інтерактивної карти фактичним матеріалом із закарпатських говорів активно долучаються студенти-філологи в межах щорічної діалектологічної практики (Спільний кількарічний проєкт..., 2020). У такий спосіб популяризується живе мовлення закарпатців, що слугує підґрунтям для нових наукових студій.

Водночас чимало уваги нині приділяється моніторингу мовної ситуації в умовах російсько-української війни (з 2022 р.), коли Закарпаття прийняло значну кількість внутрішньо переміщених осіб. Діалектне середовище краю стало для мешканців інших регіонів України своєрідним культурним шоком, що актуалізувало інтерес до мовної специфіки регіону. Ситуацію ускладнював і той факт, що значна частина приїжджих українців упродовж тривалого часу в побутовому спілкуванні користувалася російською мовою, що зумовлювало суттєві труднощі під час переходу на українську. З метою забезпечення безболісної інтеграції в українськомовний простір для цієї категорії осіб в Ужгородському національному університеті було організовано безкоштовні курси з вивчення української мови, де слухачів також ознайомлювали із закарпатським діалектним мовленням.

Особливу роль відіграє інтеграція елементів регіонального мовного середовища у викладанні іноземних мов. Автентичні приклади мовної взаємодії дозволяють підвищити мотивацію студентів, розвивати навички інтерпретації культурних кодів та сприяють формуванню толерантного ставлення до мовної різноманітності. Крім того, мультилінгвальне середовище Закарпаття створює передумови для розвитку перекладацької компетентності, оскільки студенти стикаються з необхідністю інтерпретації культурно маркованих елементів, реалій та мовних варіантів, що не мають прямих еквівалентів в інших мовах. Важливим аспектом є також формування міжкультурної свідомості, яка передбачає усвідомлення рівноцінності різних мов і культур, а також здатність до ефективної комунікації в умовах багатомовності.

Отже, мультилінгвальне середовище Закарпаття є не лише соціолінгвістичним феноменом, але й потужним лінгводидактичним ресурсом та базою для наукових студій. Його використання в освітньому процесі сприяє формуванню міжкультурної компетентності, розвитку комунікативних навичок та підготовці здобувачів освіти до ефективної взаємодії в умовах сучасного багатокультурного світу. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку конкретних методик інтеграції регіонального мовного матеріалу в

лінгводидактичну практику, а також на вивчення перекладацьких стратегій у контексті полікультурного простору Закарпаття.

ЛІТЕРАТУРА

Розробка стала результатом активної співпраці філфаку й факультету й інформаційних технологій протягом трьох років. *Ужгородський національний університет. Офіційний сайт*, 02.07.2019, from <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/studenti-ajtivtsi-stvorili-funktsional-dlya-unikalnoji.htm>

Спільний кількарічний проєкт факультету інформаційних технологій і філфаку УжНУ розвивається й дає добрі плоди. *Ужгородський національний університет. Офіційний сайт*, 29.09.2020, from <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/na-interaktivnij-karti-dialektiv-ukrajini-vidbulasya-persha.htm>

Олександр Петров

кандидат філологічних наук

доцент кафедри германської філології,

перекладу та зарубіжної літератури

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

Вінниця, Україна

LINGUISTISCH-DIDAKTISCHE STRATEGIE ZUR FÖRDERUNG INTERKULTURELLER ÜBERSETZUNGSKOMPETENZ IM ZEITALTER DER DIGITALISIERUNG DES BILDUNGSWESENS

Die moderne Sprachausbildung befindet sich in einem Prozess der globalen Neudefinition ihrer Zielvorgaben. Der Übergang von einem rein wissensorientierten zu einem kompetenzorientierten Paradigma erfordert von den Hochschulen die Entwicklung neuer linguodidaktischer Modelle, die in der Lage sind, Fachkräfte auf die komplexen Bedingungen interkultureller Kommunikation vorzubereiten.

Der Schwerpunkt der modernen Sprachdidaktik ist die Integration des interkulturellen Paradigmas in den Bildungsprozess. Traditionell konzentrierte sich die Ausbildung von Übersetzern auf lexikalisch-grammatische und stilistische Aspekte der Sprache, doch heute reicht dies nicht mehr aus. Wie A. M. Prykhodko feststellt, betrachtet das moderne kognitiv-diskursive Paradigma der Linguistik Sprache als ein System von Konzepten, die das nationale Weltbild strukturieren (Prykhodko, 2008). Die linguodidaktische Aufgabe besteht also darin, bei den Lernenden die Fähigkeit zu entwickeln, diese Konzeptsysteme zu entschlüsseln und sie in der Zielkultur angemessen wiederzugeben.

Interkulturelle Kommunikation ist zudem ohne eine tiefgreifende Erläuterung der moralisch-ethischen Parameter des Sprachbewusstseins nicht möglich. Aktuelle Studien zeigen, dass grundlegende Konzepte wie FREIGEBIGKEIT und GEIZ in der britischen, deutschen und ukrainischen Linguokultur erhebliche Unterschiede aufweisen (Mizin & Petrov, 2014). Für den Übersetzer kann das Ignorieren dieser Nuancen zu pragmatischen Fehlern oder zum Entstehen von „kulturellen Lücken“ führen. Eine linguodidaktische Strategie sollte daher Übungen zur vergleichenden Analyse der linguokulturellen Porträts von Konzepten beinhalten, die es den Studierenden ermöglichen, beim Übersetzen von Realitäten bewusst Strategien der Domestizierung oder Verfremdung zu wählen.

Ein wichtiger Bestandteil der Ausbildung von Fachkräften ist das Verständnis der Dichotomie zwischen der lexikografischen Beschreibung eines Wortes und seiner psycholinguistischen Wahrnehmung durch die Muttersprachler. Wie aktuelle Untersuchungen am Beispiel des Konzepts UNIVERSITY bestätigen, kann sich das reale Bild einer wissenschaftlichen Einrichtung im Bewusstsein eines Studierenden erheblich von ihrer lexikalischen Definition unterscheiden (Letiucha et al., 2019). Im Lernprozess bedeutet dies, dass nicht nur traditionelle Wörterbücher, sondern auch Methoden des Assoziationsexperiments und Korpusforschung einbezogen werden müssen. Die Nutzung *des British National Corpus* ermöglicht es den Studierenden, die lebendige Funktion von Spracheinheiten in verschiedenen Kontexten zu erkennen, was eine Garantie für terminologische Genauigkeit und stilistische Angemessenheit darstellt (British National Corpus, 2019).

Eine besondere Herausforderung für die Sprachdidaktik stellt heute der „technologische Wandel“ in der Übersetzungswissenschaft dar. Die Einführung von Übersetzungsautomatisierungstools (CAT-Tools) und neuronalen maschinellen Übersetzungssystemen (NMT) verändert die Rolle des Fachmanns grundlegend. Der Dozent muss den Studierenden nicht nur das Übersetzen beibringen, sondern ihn zu einem effektiven Korrekturleser für maschinelle Übersetzungen (MTPE - Machine Translation Post-Editing) ausbilden. Technologien sind jedoch nicht in der Lage, die emotionale und kulturelle Färbung eines Textes vollständig wiederzugeben.

Methodisch basiert der Bildungsprozess an der M. Kozjubinskij-Universität auf den Prinzipien des studierendenzentrierten Lernens, das eine aktive Rolle des Studierenden bei der Gestaltung seines individuellen Bildungsweges vorsieht. Im Rahmen der Übersetzerausbildung wird dies umgesetzt durch:

1. Projektbasiertes Lernen: Arbeit an realen Übersetzungsfällen, die eine interkulturelle Anpassung erfordern.

2. Korpuslinguistik: Selbstständige Untersuchung der Häufigkeit und

Kombinierbarkeit von Wörtern mithilfe des BNC und anderer Korpus-Tools.

3. Kritische Nachbearbeitung: Analyse von Fehlern der künstlichen Intelligenz bei der Übertragung kulturell geprägter Einheiten.

Es gilt auch, die psychologischen Barrieren der interkulturellen Interaktion zu berücksichtigen, wie beispielsweise Ethnozentrismus und Stereotypen. Die linguodidaktische Korrektur dieser Phänomene erfolgt durch das Eintauchen der Studierenden in ein mehrsprachiges Umfeld sowie durch das Studium von Dialekten und Sprachvarianten. Dies fördert die Toleranz gegenüber dem „Anderssein“ und entwickelt die Fähigkeit zu einem flexiblen Übersetzungsverhalten.

Zusammenfassend ist festzuhalten, dass die Sprachdidaktik der interkulturellen Kommunikation und des Übersetzens in der heutigen Zeit eine synthetische Disziplin sein muss. Sie muss grundlegende kognitive Forschung (Analyse von Konzeptsystemen), psycholinguistische Methoden (assoziative Porträts), Korпустechnologien und ethische Standards des Berufsstandes miteinander verbinden. Nur unter diesen

Voraussetzungen können wir Übersetzer ausbilden, die nicht nur technische Ausführende sind, sondern vollwertige Teilnehmer am globalen interkulturellen Dialog, die in der Lage sind, Vertrauen und gegenseitiges Verständnis zwischen den Völkern zu gewährleisten. Perspektiven für weitere Forschungen sehen wir in der Entwicklung automatisierter Systeme zur Bewertung der Qualität der interkulturellen Textanpassung, die linguistische Algorithmen und menschliches Fachwissen miteinander verbinden.

ЛІТЕРАТУРА

Приходько, А. М. (2008). *Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики*. Запоріжжя : Прем'єр.

Мізін, К. І. & Петров, О. О. (2014). *Морально-етичний параметр концепту «ЩЕДРИСТЬ» у британській, німецькій, українській і російській лінгвокультурах*. Мовознавство, 5(278), 71-80.

Letiucha, L., Petrov, O., & Zavatskyi, V. (2019). Concept UNIVERSITY: Comparative characteristics of lexicographic and psycholinguistic portrait. *Psikholingvistika – Psycholinguistics*, 26(2), 208-223. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2019-26-2-208-223>

Iryna Pinich

Candidate of Philological Sciences

Associate Professor at the Department of German Philology

Kyiv National Linguistic University

Kyiv, Ukraine

CROSSCULTURAL PERSPECTIVES ON UKRAINIAN НЕРОЗДІЛЕНЕ КОХАННЯ «NOT SHARED LOVE» AND ENGLISH UNREQUITED LOVE

A rich tradition in conceptual linguistics has examined romantic love (Kövecses, 1986; 1991; Panasenko, 2012; Szelid, 2022) as well as religious and unconditional love within the Natural Semantic Metalanguage framework (NSM) (Wierzbicka, 2019). However, comparatively little

attention has been paid to unhappy or unreciprocated love, particularly from a cross-cultural perspective. The present study focuses on the Ukrainian concept НЕРОЗДІЛЕНЕ КОХАННЯ («not shared love») alongside the English concept UNREQUITED LOVE («not returned/repaid love»). Although these concepts are often treated as equivalent in translation, they draw on distinct conceptual source domains and are therefore not fully equivalent in meaning.

To investigate these differences, the study adopts an extended conceptual metaphor theory, which assumes that metaphor formation and modification are context-dependent (Kövecses, 2020), and draws on online survey data collected in March 2025 from young Ukrainian adults aged 18–23 (N = 72). The survey included an open-ended question designed to elicit non-expert (folk) understandings of НЕРОЗДІЛЕНЕ КОХАННЯ. A metaphor identification procedure was then applied to extract figurative explanations of the concept, yielding over 350 metaphorical expressions in the general dataset. Specifically, 47 expressions referred to НЕРОЗДІЛЕНЕ КОХАННЯ and were subsequently categorized into source domains underlying participants' conceptualizations.

The cross-linguistic contrast reveals divergent conceptualizations. In English, UNREQUITED LOVE is primarily structured by the domain of economic exchange and mutuality, as captured in the conceptual metaphor LOVE IS AN ECONOMIC EXCHANGE (Kövecses, 2004: 26). Folk understanding is shaped by submappings of this metaphor, including:

- the participants in the economic exchange are the partners in love
- unequal investment in the economic exchange is an asymmetrical emotional involvement
- the absence of economic exchange is a lack of mutual interaction between the lover and the beloved
- the lack of profit is the absence of emotional reward or benefit derived from the interaction.

By contrast, the Ukrainian concept foregrounds common possession and shared emotional space. The adjective *нерозділений*, literally «not divided into parts,» is extended metaphorically to convey “not mutual” in the emotional and cognitive domains (Slovnyk ukrainskoi movy online, n.d.). This framing supports understanding love as an abstract whole that

can either be shared or remain unshared in the absence of mutual emotional engagement.

This cognitive framing generates two primary interpretations of НЕРОЗДІЛЕНЕ КОХАННЯ: (i) love as a common emotional space and (ii) love as a form of shared possession. Both interpretations are mediated by figurative models of shared experiential resources, conceptualized either spatially or in terms of joint ownership. These models are attested in the broader dataset on romantic love, reflected in expressions such as «*love is boundless,*» «*sphere of love,*» and «*the lovers openly share their feelings and dreams.*» Notably, the domain of common possession directly motivates the concept of «NOT SHARED LOVE,» evidenced in expressions such as «*the beloved does not share your love*» or «*the feelings are not shared*» Submappings derived from this model include:

- romantic love is a pool of commonly shared emotional experiences;
- feeling love is taking or using a share of this common pool;
- not feeling love is refusing or withholding access to this common pool.

The most frequently attested related concept is SUFFERING/PAIN, realized in the conventional metaphor LOVE IS SUFFERING/PAIN (Pinich, forthcoming). This metaphor reflects the idea that unreciprocated love is undesirable, in which even seeing the beloved may elicit emotional pain. Another prevalent metaphor, LOVE IS IN THE HEART/SOUL, which accounts for over half of all dictionary-based love metaphors (ibid.), underscores the emotional intensity and undesirability of experiences associated with unreciprocated love, reinforcing the affective pain and longing it entails. In the survey data, these mappings appear as heartache, longing for a soulmate, or sensations of pain in the lover's heart. Other reinforcing source domains include ANNOYANCE, BOND (lack of mutuality), FORCE (powerlessness), UNITY (mismatch of halves), JOURNEY (distance or obstacles), NATURAL PHENOMENA (storms), and SEA/OCEAN (cold, deep feelings).

Importantly, folk understandings of НЕРОЗДІЛЕНЕ КОХАННЯ are shaped by contextually salient social and cultural factors. This influence is evident in the growing prevalence of the ECONOMIC-EXCHANGE domain in conceptualizations of unreciprocated love, where it is framed in terms

of unreturned or poor investment, one-sided effort, breach of a «contract,» and problem solving. Notably, the basic ECONOMIC-EXCHANGE metaphor is further extended through a crisis-management perspective, portraying unreciprocated love as a problem requiring immediate intervention or resolution.

Similarly, analogies to FAILED COMMUNICATION, in which lack of reciprocity is likened to an ignored message, reflect a shift away from subjective, embodied experience toward a more cognitive evaluation of potential causes and outcomes of unreciprocated love.

The observed tendencies, involving a shift from construing NOT SHARED LOVE as a form of common possession grounded in self-felt embodied experience toward the rationalization of unwanted outcomes and the active operationalization of non-reciprocity, may tentatively be interpreted as indicating a broader conceptual shift from culturally specific, historically embedded understandings of НЕРОЗДІЛЕНЕ КОХАННЯ toward a more widely recognized construal of UNREQUITED LOVE, thereby offering a principled motivation for the persistent translation choices.

LITERATURE

Kövecses, Z. (2020). *Extended conceptual metaphor theory*. Cambridge : Cambridge University Press.

Kövecses, Z. (2004). *Metaphor and emotion: language, culture, and body in human feeling*. Cambridge : Cambridge University Press.

Kövecses, Z. (1991). *A linguist's quest for love*. *Journal of social and personal relationships*, 8, 87–97.

Kövecses, Z. (1986). *Metaphors of anger, pride, and love: a lexical approach to the structure of concepts*. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins publishing company.

Panasenko, N. (2012). Linguistic markers of emotional concept LOVE in literary texts. *US-China foreign language*, 10 (4), 1067–1084.

Pinich, I. (forthcoming). The HEART/SOUL domain in conceptual blending of Ukrainian «love» metaphors: A dictionary-based analysis. In V. Karandashev (Ed.), *Love and Relationship Studies Around the World* (Vol. 1). New York : Springer.

Slovník ukraïnskoi movy online [Dictionary of the Ukrainian language online]. (n.d.). Retrieved February 14, 2026, from

<https://sum20ua.com/?page=1926&searchWord=неподілений&wordid=24776>

Szelid, V. (2022). Poetic and visual metaphors in Hungarian folklore. In R. Benczes & V. Szelid (Eds.), *Visual Metaphors*. (pp. 117–146). Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins.

Олена Приходько
старший викладач
кафедри галузевого перекладу та іноземних мов
Херсонський національний технічний університет
Хмельницький, Україна

ПЕРЕКЛАД ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ МІЖКУЛЬТУРНИХ МОВНИХ БАР'ЄРІВ

Умови сучасного міжнародного простору характеризуються інтенсивною взаємодією представників різних мов і культур, що зумовлює зростання ролі міжкультурної комунікації у науковій, освітній, політичній та соціокультурній сферах. Розширення інформаційного простору, розвиток цифрових технологій і підвищення мобільності населення створюють нові можливості для комунікації, водночас актуалізуючи проблему мовних бар'єрів. Вони ускладнюють процес взаєморозуміння та можуть спричиняти комунікативні збої, викривлення змісту повідомлень і виникнення міжкультурних непорозумінь. Мовний бар'єр розглядається як сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, що обмежують здатність комунікантів ефективно використовувати мовні ресурси та адекватно реалізовувати власні комунікативні наміри (Моргунова & Приходько, 2020: 110).

У цьому контексті переклад постає ключовим засобом забезпечення міжкультурної взаємодії, створюючи умови для повноцінної комунікації між носіями різних мов і культур.

Мовні бар'єри в міжкультурній комунікації мають складний і багатовимірний характер. Вони зумовлені не лише різницею між мовними системами, а й відмінностями у мовленнєвих нормах, комунікативних стратегіях, культурних кодах і ціннісних орієнтаціях.

Навіть за умови володіння іноземною мовою комуніканти можуть стикатися з труднощами у сприйнятті підтекстів, іронії, метафор, фразеологізмів та культурно маркованих одиниць (Савицька, 2023: 288).

Науковці зазначають, що кожна мова характеризується унікальними граматичними та лексичними особливостями, які можуть становити труднощі для сприйняття й використання представниками інших культур. Окрім цього, різні культури відрізняються способами сприйняття та інтерпретації інформації, а також системами норм і цінностей, що безпосередньо впливають на розуміння та тлумачення повідомлень (Паничок & Царик, 2023).

У такому контексті переклад набуває значення не просто мовного відтворення, а процесу глибокої інтерпретації змісту з урахуванням культурної специфіки. Переклад у міжкультурній комунікації виконує функцію посередництва між культурами. Він забезпечує не лише передачу інформації, а й трансляцію культурних смислів, світоглядних установок і соціальних норм. На думку М. Бабаєва, переклад відіграє важливу роль у міжкультурній комунікації, забезпечуючи поширення загальноновизнаних творів шляхом поєднання традицій і інновацій. Увічнюючи художню творчість, переклад збагачує комунікативний простір новими ідеями, літературними формами та тематичними домінантами, а також розширює творчі ресурси мови. Крім того, він сприяє розвитку мотивації до читання та забезпечує доступ до фундаментальних творів загальнолюдської культури (Бабаєв, 2022).

Важливим чинником успішного подолання міжкультурних мовних бар'єрів є перекладацька компетентність, яка виходить за межі суто мовних знань. Вона включає міжкультурну обізнаність, здатність до інтерпретації культурних кодів, критичне мислення та етичну відповідальність. Перекладач виступає медіатором, відповідальним за забезпечення комунікативної рівноваги між автором оригінального тексту та його адресатом. У зв'язку з цим він має усвідомлювати міжкультурні відмінності, уникати етноцентричного підходу та враховувати очікування й комунікативні потреби цільової аудиторії.

У міжнародному контексті перекладацька діяльність набуває особливого значення, оскільки саме від якості перекладу часто

залежить успіх міжкультурного діалогу. Українські науковці справедливо відмічають, що перекладач має володіти культурною чутливістю та глибоким розумінням культур вихідного тексту й цільової аудиторії. Урахування культурного контексту забезпечує точність і адекватність перекладу, а також сприяє міжкультурній взаємодії, виконуючи роль посередника між мовами й культурами (Савицька, 2023: 289).

Таким чином, переклад відіграє провідну роль у подоланні міжкультурних мовних бар'єрів у сучасному міжнародному середовищі. Він забезпечує не лише обмін інформацією, а й сприяє взаєморозумінню між представниками різних культур, мінімізуючи комунікативні розбіжності та формуючи основу для конструктивного діалогу. Ефективність перекладацької діяльності визначається комплексом мовних, культурних та комунікативних компетентностей, що дає змогу адекватно інтерпретувати зміст повідомлень з урахуванням культурного контексту. За умов глобалізації саме такий підхід забезпечує успішне функціонування перекладу як інструменту міжкультурної взаємодії та культурного посередництва.

ЛІТЕРАТУРА

Babaev, M. T. (2022). The role of translation in intercultural communication. *Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture*, 3(6), 26–31. <https://www.academia.edu/86688766>

Моргунова, Н., & Приходько, С. (2020). Мовні бар'єри та можливості їх подолання в процесі вивчення іноземної мови студентами технічних ЗВО. *Інноваційна педагогіка. Теорія і методика професійної освіти*, 30(1). <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/30-1.22>

Паничок, Т., & Царик, О. (2023). Подолання мовних бар'єрів у контексті міжкультурної комунікації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*, 18(86), 101–104. <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/3899>

Савицька, Л. В. (2023). Вплив перекладу на міжкультурну комунікацію: аспекти філології та лінгвістики. *Вісник науки та освіти*, 8(14), 279–292. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-8\(14\)-279-292](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-8(14)-279-292)

Максим Сідор

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри англійської мови*

*Науковий керівник: д-р філол. наук, проф. Бялик В. Д.
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Чернівці, Україна*

КОГНІТИВНІ МЕХАНІЗМИ ТВОРЕННЯ ІНТРИГИ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ (на матеріалі роману Джеффри Арчера «Nothing Ventured»)

Інтрига в художньому тексті традиційно розглядається як інструмент утримання уваги читача, проте з позицій когнітивної лінгвістики та рецептивної естетики її природа є значно глибшою. Це складний когнітивний процес, що передбачає активізацію механізмів прогнозування, побудови ментальних моделей та заповнення так званих інформаційних лакун (Iser, 1978). У межах літературознавчої компаративістики та перекладознавства дослідження цих механізмів дозволяє виявити, як специфічні лінгвокультурні одиниці оригіналу трансформуються в процесі інтеркультурної комунікації, зберігаючи або втрачаючи свій напружений когнітивний потенціал.

Об'єктом нашого аналізу став роман Джеффри Арчера «Nothing Ventured», який є еталонним зразком сучасного британського детективного дискурсу, побудованого на динамічному розвитку сюжету та постійному інтелектуальному виклику для реципієнта.

Когнітивний механізм інтриги в романі Арчера реалізується через систему дозованої інформації. Автор свідомо створює когнітивні прогалини, які змушують читача добудовувати логічні зв'язки між вчинками головного героя, детектива Вільяма Ворвіка, та діями антагоністів. Як зазначає Умберто Еко (Еко, 1979: 50), текст є лінивим механізмом, який вимагає від читача виконання певної роботи. В аналізованому творі ця робота полягає у декодуванні професійного сленгу, юридичних реалій та специфічних британських культурних кодів.

Для структурування ми виділяємо три ключові когнітивні рівні, на яких функціонує інтрига в детективному тексті:

Рівень сюжетного прогнозування: конфлікт очікувань. Цей уривок демонструє зіткнення двох життєвих сценаріїв, що створює інтригу для читача щодо того, чи вдасться головному герою вирватися з-під впливу батька.

“But you’ve been offered a place at my old college at Oxford to read law, and after you graduate, you’ll be able to join me in chambers. What more could a young man ask for?” (Archer, 2019).

Тут Арчер використовує класичний літературний троп «батьки та діти», але переносить його в площину професійної самореалізації. Когнітивна інтрига полягає в тому, чи зробить Вільям вибір на користь власного «Я», чи піддасться соціальному тиску.

Рівень лінгвістичної імплікації: професійна настанова. Цей приклад чудово демонструє, як через мову персонажів (ментора Фреда) Арчер транслює професійну когнітивну установку, яка стає фундаментом.

“ABC,” was the first thing Fred said when he was introduced to the wet-behind-the-ears young sprog. He didn’t wait for William to ask. “Accept nothing, Believe no one, Challenge everything. It’s the only law I live by.” (Archer, 2019).

Абревіатура "ABC" (Accept, Believe, Challenge) є не просто правилом, а когнітивним фільтром, через який детектив має пропускати будь-яку інформацію. Це маркер фахової мови (slang: *sprog*), який створює ефект занурення в середовище Скотленд-Ярду. Аналіз цієї фрази показує, як перекладач повинен передати не лише лексичне значення, а й «інструктивний» тон.

Рівень культурної адаптації. Сцена першого самотійного «рейду» показує, як інтрига виникає не лише з великих злочинів, а й з буденних моментів навчання, де читач дізнається про поліцейську етику.

“Why just a caution,” asked William as the car drove slowly away, “when you could have booked him?” “Attitude,” said Fred. “The gentleman was polite, acknowledged his mistake, and apologized.” (Archer, 2019).

Фрагмент ілюструє «рецептивний» рівень інтриги: читач дізнається про неписані правила (*discretion* – розсудливість), які відрізняють «книжкового» поліцейського від реального. Перекладачеві важливо зберегти цей відтінок англійського *common sense* (здорового

глузду), який у британській культурі стоїть вище за сліпе дотримання букви закону.

Як зазначає теоретик перекладу Джірі Леви (Levú, 2011), переклад художнього тексту – це не пошук еквівалентів, а пошук рішень для збереження естетичної та когнітивної функції. У контексті роману Арчера, перекладач стикається з дилемою: чи використовувати функціональну заміну, що адаптує текст до цільової культури, чи зберігати чужорідність оригіналу, яка сама по собі створює атмосферу таємничості.

Тут інтрига будується на когнітивному дисонансі (парадокс непередбачуваного). Перекладач, обираючи стратегію відтворення, має зберегти цей інтелектуальний напружений момент, не спрощуючи його до банального твердження. Використання термінів із нижчим когнітивним навантаженням призводить до розмивання стилю та втрати динаміки наративу (Baker, 2018).

У романі «Nothing Ventured» інтрига часто тримається на лексичній багатозначності (наприклад, у назвах відділів або прізвиськах). Компаративний аналіз свідчить, що переклад таких одиниць вимагає застосування стратегії функціональної компенсації. Замість прямого перекладу, який може не мати аналогів у цільовій культурі, перекладач повинен створювати еквівалентну когнітивну лакуну, що змушуватиме читача перекладу так само активно працювати над розгадкою, як і читача оригіналу.

Отже, інтрига в художньому тексті – це не лише сюжетна функція, а стратегія управління когнітивними ресурсами реципієнта. Дослідження роману Арчера показує, що для успішної компаративної інтерпретації необхідно аналізувати текст як систему викликів для свідомості читача. Переклад у цьому контексті постає як мистецтво збереження цих викликів. Завдання перекладача полягає у тому, щоб, попри мовні та культурні відмінності, підтримувати той самий рівень інтелектуального азарту, який закладений автором в оригінальний текст. Подальші дослідження в цьому напрямку можуть бути спрямовані на експериментальне вивчення реакції читачів-носіїв української мови на переклади, що використовують різні стратегії відтворення культурно маркованих детективних реалій.

ЛІТЕРАТУРА

- Archer, J. (2019). *Nothing Ventured*. St. Martin's Press.
- Baker, M. (2018). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315619187>
- Eco, U. (1979). *The Role of the Reader: Explorations in the Semiotics of Texts*. Indiana University Press.
- Iser, W. (1978). *The Act of Reading: A Theory of Aesthetic Response*. Johns Hopkins University Press.
- Levý, J. (2011). *The Art of Translation*. John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/btl.97>

Віра Слінецька

кандидат філологічних наук

доцент, завідувачка кафедри практики англійської мови і

методики її навчання

Дрогобицький державний педагогічний університет

імені Івана Франка

Дрогобич, Україна

ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙ ПІД ЧАС СВАРКИ В ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУР (на матеріалі художніх творів І. Нечуй-Левицького «Кайдашева сім'я», Ч. Діккенса «Записки піквікського клубу»)

Вербалізація емоцій у художньому тексті здійснюється через відповідну систему мовних засобів, що виражають внутрішній світ персонажів й авторські інтенції. Мета дослідження – схарактеризувати граматичні засоби вербалізації негативних емоцій *зніву, люті* в українській, англійській лінгвокультурах під час сварки. Матеріалом дослідження слугують художні тексти І. Нечуй-Левицького «Кайдашева сім'я», Ч. Діккенса «The Pickwick Papers».

У сучасних вітчизняних дослідженнях простежується розширення проблематики конфліктного дискурсу. Зокрема, О. Черненко досліджує міжособистісні конфлікти персонажів, тобто

сварку, в сучасному англійському художньому дискурсі, комунікативні моделі конфліктної взаємодії (Черненко, 2024). Л. Чайка аналізує структурно-прагматичні характеристики вербального конфлікту в англійському дискурсі та виокремлює основні етапи його розгортання: ініціація конфлікту, ескалація, кульмінація, завершення (Чайка, 2018).

У художньому тексті твору І. Нечуй-Левицького «Кайдашева сім'я» простежуємо такі граматичні засоби вербалізації негативних емоцій *гніву, люті* під час сварки: (а) окличні конструкції, що слугують маркерами презентації афекту під час сварки, напр.: *Дай сюди, бо як пхну, то й ноги задереш!; Бреши сам!; Бий тебе сила Божя!* та ін. Окличні речення є формою експресивного синтаксису, що сигналізує про втрату емоційного контролю; (б) імперативні форми, напр.: *Дай сюди...; Одчепіться; Іди в волость; Не кидай...* та ін. В емоційно напруженій комунікації під час сварки імператив вербалізує прагнення мовця до домінування, демонструє владну позицію; (в) умовно-наслідкові конструкції з погрозою, напр.: *бо як пхну, то й ноги задереш!; бо я тобі голову провалю! Модель як..., то...* презентує синтаксичну структуру погрози. Це приклад афективного причинно-наслідкового синтаксису, де причинність слугує засобом залякування; (г) парцеляція, короткі репліки, напр.: *Бреши сам!; Ось я тільки що сама міряла...* та ін. Короткі, синтаксично ізольовані речення підсилюють категоричність учасників конфлікту; (д) інтонація перерахування, напр.: *і Карпо, й Лаврін, і Кайдашиха, й Мелашка.* Повтор сполучника *і* створює ефект динаміки й раптовості; (е) дієслова вияву фізичної агресії, напр.: *пхатися, провалю (голову), погналась, сіпала, тягла* та ін; дієслова руху й фізичного впливу, що відтворюють кінетичний код емоцій. *Гнів* омовлено за допомогою дієслів, що вербалізують тілесну агресію (*пхну, провалю, розіб'ю, тикнула, сунула, штовхнув, зачепив* та ін.), яка актуалізує вияв високого рівня афекту, вербалізує імпульсивність учасників конфлікту, указує на зниження самоконтролю (*кинувся, махаючи поламаним мотовилом* та ін.).

У тексті твору Ч. Діккенса «The Pickwick Papers» простежуємо такі граматичні засоби вербалізації негативних емоцій *гніву, люті* під час сварки: (а) емоційно марковані дієслова, напр.: *screamed* (укр.

кричали), *roared* (укр. *заревів*), *ejaculated* (укр. *крикнула*), *cried* (укр. *кричав*) та ін. слугують засобами кодифікації афекту. Ці дієслова виконують функцію акустичної візуалізації конфлікту, інтенсифікації сцени, драматизації мовлення під час *сварки*; (б) категоричні заперечення, що виражаються прислівниками, заперечною часткою, напр.: прислівник *never* (укр. *ніколи*), заперечна частка *no* (укр. *ні*); (в) імперативні конструкції, що виразно омовлюють волюнтативну та емотивну функцію, напр.: *Don't be a fool, Rachel!* (укр. *Не будьте дурепою, Рейчел!*); *Hold your tongue!* (укр. *Притримайте язика! / Замовкніть!*); *Leave the room!* (/досл. укр. *Залиште кімнату!*), водночас презентовано окличну тональність та ін. Імператив функціює як директивна агресія; (г) окличні конструкції, що слугують засобом вербалізації *гніву*, *люті* під час *сварки*, напр.: *Never!* (укр. *Ніколи!*); *More than one-and-twenty!* (укр. *Більше ніж один-двадцять!*) та ін.; окличні, еліптичні речення (*Never!* /укр. *Ніколи!*) вербалізують емоційне перевантаження, імпульсивність реакції під час конфлікту; (ґ) риторичні запитання, напр.: *What the devil the use of saying...?* (/досл. укр. *Який сенс до біса казати...?!*); *Who are you, you rascal?* (/досл. укр. *Хто ти, ти негіднику?!*) та ін. слугують засобами вербалізації негативно оцінної емоції *гніву* під час *сварки*; (д) ланцюгові структури, напр.: *I saw...* (укр. *...я бачив...*), *I observed...* (укр. *я спостерігав...*), *I noticed...* (укр. *я помічав...*) та ін. створюють модальність обвинувачення, актуалізують інтонаційний тиск, презентують наростання емоційної хвилі. Простежуємо поступове посилення конфлікту; (е) умовні конструкції, що вербалізують акт погрози у структурі конфлікту, напр.: *...or I shall order the officer to remove you* (укр. *...або я накажу офіцеру вивести вас*). Погроза подається граматично правильною англійською мовою, проте водночас актуалізована агресія.

Під час аналізу фрагментів повісті І. Нечуй-Левицького «Кайдашева сім'я» простежуємо домінування *афективного типу комунікації*, що актуалізований під час *сварки* – мовлення імпульсивне, неконтрольоване. Негативно оцінні емоції *гніву*, *люті* в повісті І. Нечуй-Левицького «Кайдашева сім'я» вербалізуються через: окличні конструкції, імперативні форми, умовно-наслідкові конструкції з погрозою, парцеляцію, короткі репліки, інтонацію

перерахування, дієслова вияву фізичної агресії. Конфлікт у повісті має соціально маркований характер – родинно-побутова *сварка*, що презентує типову модель народного емоційного спілкування в українській лінгвокультурі ХІХ століття з презентацією мовленнєвих актів погрози, звинувачення, образи, докору, порушення максими кооперації. Негативно оцінні емоції *гніву*, *люті* в тексті твору Ч. Діккенса «Записки Піквікського клубу» вербалізуються через: емоційно марковані дієслова, категоричні заперечення, імперативну й окличну граматичну організацію, умовні конструкції. Негативні емоції в англійській лінгвокультурі ХІХ ст. мають етико-моральний характер і часто оформлюються як осуд. Конфлікт розгортається в межах соціальної ієрархії та інституційної влади.

ЛІТЕРАТУРА

Нечуй-Левицький, І. (1990) *Кайдашева сім'я*. Бібліотека української літератури. Київ. <http://www.ukrlib.com.ua/books>

Чайка, Л. О. (2018) До типології вербальних конфліктів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія. Філологія*, 3(72), 159–162.

Chernenko, O. V. (2024) Intrapersonal and interpersonal conflictives in modern English fictional discourse: communicative aspect. *Messenger of Kyiv National Linguistic University*. 27(2), 154–164.

Dickens, Ch. (1994) *The Pickwick Papers*. London: Penguin Books.

Juho Suokas

Postdoctoral Researcher

ReTra-project University Lecturer

Esa Penttilä

Senior Lecturer of English Language and Translation

PI, ReTra-project

University of Eastern Finland

Joensuu, Finland

MULTILINGUALISM AND TRANSLATION IN RESEARCH WORK

English is the hegemonic lingua franca of (Western) academic research and in many cases being able to work and publish in English is a prerequisite skill for researchers. While English dominates as the language most research is published in, research topics span various linguistic and cultural contexts, creating a constant need for translation.

In our ongoing research project, we have noticed that translation permeates the research process from start to finish, from funding applications to data collection, analysis, and reporting – including communication within multilingual research teams and reading (and writing based on) previous research published in different languages. The majority of the translation work is done by the researchers themselves alongside their other professional activities.

Translation constitutes major methodological, epistemological, and research ethical questions, yet often such considerations are left invisible. For instance, we can consider a case where a research report on interview material fails to disclose what languages the interviews were conducted in and that the quotes presented in the article are translations.

In our presentation we will discuss the topic of research translation (or *translatoriality*): what is translated in research, by whom, what kind of features are characteristic to research translation, and what follows from the prevalent role translation in research work.

Михайло Тарапатов
старший викладач
кафедри англійської філології та прикладних студій
Маріупольський державний університет
Київ, Україна

КОГНІТИВНИЙ ТА ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ ПОСТРЕДАГУВАННЯ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Машинний переклад істотно трансформував сучасні підходи до мовного забезпечення бізнесу. Якщо ще десятиліття тому автоматизовані перекладацькі системи викликали скепсис у професійному середовищі через значну кількість помилок і обмежену здатність до інтерпретації контексту, то сьогодні ситуація зазнала принципових змін. Сучасні нейронні системи машинного перекладу, зокрема DeepL Translator, Google Translate, окрім того, системи штучного інтелекту, такі, як Chat GPT, Gemini тощо демонструють настільки високий рівень лінгвістичної адекватності, виявляючи тенденцію до сталого розвитку, що дозволяє отримувати тексти, формально придатні для сприйняття ще до етапу редагування їх людиною (Ольховська, 2020). Водночас така «прийнятність» не тотожна якості, необхідній для публікації або професійного використання.

Саме у цьому контексті особливої актуальності набуває постредагування машинного перекладу (англійською Post-Editing of Machine Translation, скорочено – PEMT) як специфічний вид перекладацької діяльності, що поєднує технологічну ефективність автоматизованого перекладу з когнітивними та аналітичними ресурсами людини-перекладача. Запропоноване дослідження спрямоване на уточнення сутності PEMT, визначення його відмінностей від традиційного редагування, а також на з'ясування прагматичних умов його доцільного застосування у професійній діяльності.

Перекладацька асоціація TAUS ідентифікувала постредагування у якості процесу «покращення результату машинного перекладу із

застосуванням мінімальних зусиль». Цікаво, що термін «постредагування» вперше з'явився ще у 1950-х роках у тісному контексті з машинним перекладом. Одну з перших згадок можна знайти в роботах, датованих 1951 роком, де постредагування описується як діяльність, що супроводжує машинний переклад, а постредактор виступає як «людський компаньйон» машини (Rico, 2022). В усіх перекладацьких міжнародних стандартах та підручниках, орієнтованих на практичну підготовку перекладачів, чітко закріплюється зв'язок між постредагуванням та проблемою забезпечення якості остаточного перекладу (Zhang & Torres-Hostench, 2022). На цьому наголошують і В. Ніньйо, Е. Алонсо, Л. Байвуд, додаючи, що «постредагування машинного перекладу є самостійною послугою зі своїми специфічними настановами та, віднедавна, міжнародним стандартом, при цьому з термінологічною нестабільністю поняття, оскільки інтеграція машинного перекладу у середовища CAT (Computer-Assisted Translation) розмила межі між тим, що належить машині, а що – перекладачеві» (Nunes Vieira, Alonso & Vywood, 2019).

Постредагування машинного перекладу є окремим видом перекладацької послуги, що суттєво відрізняється від традиційного перекладу чи редагування, яку можна схарактеризувати за певними ознаками когнітивних особливостей та прагматичних умов діяльності постредактора на основі сучасних наукових досліджень та міжнародних стандартів.

Когнітивний аспект постредагування перекладу, виконаного машиною, охоплює ментальні процеси, які суттєво відрізняються від тих, що задіяні при традиційному «людському» перекладі з нуля. Якщо при традиційному перекладові перекладач оперує двома системами – мовою оригіналу та перекладу і змушений весь час «перемикатися», то постредактори змушені постійно перемикати увагу між трьома системами: оригінальним текстом, машинним перекладом та вже відредагованим варіантом тексту перекладу. Це створює додаткове когнітивне навантаження, оскільки потрібно одночасно виявляти помилки в машинному перекладі на основі власного перекладацького досвіду та компетентності, зіставляти зміст з оригіналом, генерувати правильний варіант у цільовій мові.

Тож, когнітивні стратегії, що домінують у роботі постредактора, то, насамперед, міркування та вирішення проблем (Matiini, 2023), процес яких включає наступні кроки: швидке прочитання машинного перекладу для виявлення очевидних помилок; глибше осмислення проблемних фрагментів, часто із зіставленням з оригіналом; вибір оптимального варіанту виправлення з урахуванням контексту, стилю та мети перекладу.

Окрім загальних перекладацьких компетенцій, постредактору потрібні специфічні навички, що полягають у обізнаності щодо типових помилок, які може допускати конкретний машинний перекладач для специфічної мовної пари, володінні САТ-інструментами, здатності до стратегічного мислення.

Доцільність використання РЕМТ виправдане, коли наявне гармонійне співвідношення витрат часу та зусиль із отриманою якістю остаточного тексту, тому найкраще використовувати РЕМТ для великих обсягів однотипних некреативних текстів, ситуацій, де час є критичним фактором, де стиль або гра слів не є ключовими.

У контексті стрімкого технологічного розвитку системи машинного перекладу із використанням штучного інтелекту дедалі інтенсивніше інтегруються у практику письмового перекладу. Імплементация СМП на основі ШІ в перекладацький процес відкриває нові технологічні горизонти, однак одночасно актуалізує низку проблем, що потребують системного аналізу. До ключових переваг застосування СМП у перекладі належить істотне прискорення обробки текстових масивів. Сучасні нейромережеві архітектури демонструють здатність до оперативного перекладу значних обсягів інформації, що набуває особливого значення в умовах глобалізації та стрімкого зростання обсягів міжкультурної комунікації. Крім того, системи машинного перекладу здатні забезпечувати певний рівень уніфікації термінології та стилістичної послідовності, передусім у технічних та наукових текстах.

ЛІТЕРАТУРА

Бондаренко, О. & Бондаренко, К. (2024). Постредагування машинного перекладу як складова послуги локалізації. *Науковий*

вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія», 66, 216–219. <https://doi.org/10.3278/2/2409-1154.2024.66.48>

Дорофеева, М. (2021). Галузевий переклад, редагування і постредагування в системі компетентностей перекладача. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія», 52(2), 133–136.* <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.52-2.32>

Ігнатенко, В. (2025). Постредагування як важливий аспект навчання майбутніх перекладачів. *Studia methodologica, 59, 273–283.* <https://doi.org/10.32782/2307-1222.2025-59-23>

Ольховська, А. (2020). Машинний переклад та постредагування у фаховій підготовці майбутніх перекладачів. У А. Гудманян & С. Сидоренко (Ред.), *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика* (с. 268–274). Київ: Аграр Медіа Груп. <https://doi.org/10.24195/2616-5317-2020-30-7>

Ткаченко, О. (2021). Постредактор машинного перекладу – нова професія перекладача. Retrieved April 4, 2026 from https://style-and-translation.knu.ua/media/files/2024/6/18/_18_2022-1-8.pdf

Шилінська, І. Ф. & Кузів, М. З. (2022). Використання систем машинного перекладу під час навчання перекладу науково-технічних текстів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія ! Філологія», 53(2), 149–152.*

Matiini, G. (2023). Investigating the cognitive processes in post-editing activity using thinking aloud protocols. *Jurnal Bahasa Lingua Scientia, 15(1), 21–34.* <https://doi.org/10.21274/lis.2023.15.1.21-34>

Nunes Vieira, L., Alonso, E., & Bywood, L. (2019). Introduction: Post-editing in practice – Process, product and networks. *The Journal of Specialised Translation, 31,* 2–13. <https://doi.org/10.26034/cm.jostrans.2019.173>

Rico Pérez, C. (2022). Post-editing. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6623390>

Translation and Industry 4.0. Retrieved April 4, 2026 from <https://www.themanufacturer.com/articles/translation-and-industry-4-0/>.

Zhang, H. & Torres-Hostench, O. (2022). Training in Machine Translation Post Editing for Foreign Language Students. *Language Learning & Technology*, 26(1), 1–17. <https://doi.org/10.64152/10125/73466>

Ірина Цар

*кандидат педагогічних наук
доцент кафедри іноземних мов*

Тетяна Олендр

*кандидат педагогічних наук
доцент кафедри іноземних мов*

*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна*

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ІНШОМОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ НЕСПЕЦІАЛЬНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

У сучасному полікультурному освітньому просторі формування міжкультурної комунікативної компетентності набуває стратегічного значення не лише для майбутніх фахівців гуманітарного профілю, а й для студентів неспеціальних факультетів, чия професійна діяльність дедалі частіше передбачає взаємодію в міжнародному середовищі. Глобалізація ринку праці, розширення міжнародних освітніх і наукових обмінів, а також активний розвиток цифрової комунікації актуалізують потребу у здатності майбутніх фахівців ефективно взаємодіяти з представниками різних культур. Водночас традиційні методики іншомовної підготовки нерідко зосереджуються переважно на лінгвістичному компоненті, залишаючи поза увагою культурологічний та комунікативно-адаптивний аспекти навчання. Саме тому пошук інноваційних підходів до розвитку міжкультурної комунікації в іншомовній підготовці студентів неспеціальних факультетів є нагальним завданням сучасної лінгводидактики.

Міжкультурна комунікація розуміється як здатність ефективно взаємодіяти з представниками різних культур, спираючись на знання

культурних норм, емпатію, рефлексію та гнучкість поведінки (Ушакова, 2019). Вона охоплює вміння долати мовні бар'єри, декодувати невербальні сигнали, усвідомлювати власні стереотипи й упередження, розпізнавати прояви етноцентризму та з повагою ставитися до різних систем цінностей і світоглядів.

Серед інноваційних технологій, здатних забезпечити комплексний розвиток міжкультурної комунікації в іншомовній підготовці, особливої уваги заслуговує гейміфікація – цілеспрямоване використання ігрових механік у неігровому навчальному контексті (Moreno-Comellas et al., 2024). Як мультидисциплінарний інструмент, що поєднує психологію, педагогіку й технології, гейміфікація здатна одночасно впливати на емоційно-мотиваційну та когнітивно-поведінкову сфери студентів (Саган & Яковлева, 2024).

Мовний бар'єр є одним із найбільш відчутних перешкод міжкультурної комунікації. Для студентів неспеціальних факультетів, іноземна мова не є фаховою дисципліною, а відтак рівень мовної тривожності й психологічного опору під час комунікації іноземною мовою може бути значно вищим. Гейміфіковане навчальне середовище створює атмосферу «безпечного експериментування», у якій помилки сприймаються як природна частина навчального процесу, а не як привід для осуду (Balakrishnan, 2023). Це суттєво знижує рівень стресу та розблоковує комунікативну активність студентів. Інтерактивні ігрові завдання, від лексичних вікторин до комунікативних рольових ігор, стимулюють регулярну мовленнєву практику та поступово формують комунікативну впевненість у реальних міжкультурних контекстах.

Невербальна складова міжкультурного спілкування є культурно обумовленою і часто стає джерелом непорозумінь між представниками різних культур. Гейміфіковані ситуативні симуляції дозволяють цілеспрямовано інтегрувати невербальні аспекти комунікації у навчальний процес: студенти аналізують відеофрагменти міжкультурних взаємодій, виконують ролі у сценках з представниками різних культурних традицій, порівнюють невербальні коди та рефлексують над власними невербальними реакціями.

Стереотипи й упередження часто спотворюють сприйняття представників інших культур і перешкоджають ефективній

міжкультурній взаємодії. Комунікативні симуляції у мультикультурних групах формують уміння оцінювати поведінкові патерни в контексті, а не крізь призму стереотипних очікувань, що є критично важливим для розвитку справжньої міжкультурної компетентності.

Розуміння ціннісних відмінностей між культурами є фундаментом ефективної міжкультурної взаємодії. Ігрові сценарії, що включають порівняння культурних норм, бізнес-етикету, уявлень про час, простір допомагають студентам усвідомити, що різні системи цінностей є рівноправними. Командні ігрові завдання сприяють розвитку навичок досягнення консенсусу в умовах ціннісних розбіжностей, формують емпатію та толерантність, а також готовність адаптувати власну комунікативну поведінку відповідно до очікувань партнера з іншої культури. Це наближає навчальний досвід до реальних умов роботи у міжнародному середовищі та сприяє формуванню зрілої міжкультурної ідентичності.

Серед ефективних форм гейміфікації в іншомовній підготовці студентів неспеціальних факультетів виділяють: квест-технології (*quest-based learning*), що розвивають самостійність і пізнавальну активність у міжкультурному контексті; рольові симуляції реальних міжнародних ситуацій (ділові переговори, академічні обміни, міжнародні конференції); цифрові платформи для закріплення лексико-граматичного матеріалу та культурологічних знань; інтегровані в курс іноземної мови. Індивідуалізація гейміфікованих завдань з урахуванням стилів навчання та застосування інструментів штучного інтелекту дають змогу вибудовувати персоналізовані траєкторії розвитку міжкультурної компетентності, що підвищує ефективність навчання та забезпечує стійку внутрішню мотивацію.

Гейміфікація є ефективним комплексним засобом навчання, що сприяє інтеграції іншомовної підготовки та розвитку міжкультурної комунікативної взаємодії студентів неспеціальних спеціальностей. Її застосування сприяє подоланню мовних бар'єрів і зниженню комунікативної тривожності, розвитку чутливості до невербальних культурних кодів, критичному осмисленню стереотипів та упереджень і формуванню поваги до різноманіття цінностей і світоглядів. Ігровий формат забезпечує тісний зв'язок між теорією та практикою,

моделюючи ситуації реального міжкультурного спілкування у безпечному навчальному середовищі. Перспективами подальших досліджень є розробка комплексних моделей оцінювання ефективності гейміфікованого навчання, вивчення потенціалу технологій доповненої та віртуальної реальності, а також проведення емпіричних досліджень щодо довготривалого впливу гейміфікації на розвиток міжкультурної компетентності студентів неспеціальних факультетів.

ЛІТЕРАТУРА

Саган, О. В., & Яковлева, С. Д. (2024). Підготовка педагогів до реалізації гейміфікації в освітньому процесі. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*, (107), 56–63. <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2024-107-9>

Ушакова, Н. (2019). *Міжкультурна комунікація в університетському освітньому просторі: монографія*. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна.

Balakrishnan, N. (2023). Gamification in higher education: five key benefits for student engagement and employability. *Journal of educational technology*, 20(1), 55–68.

Moreno-Comellas, R., Murias-Closas, A., Evangelidou, S., Wylie, L., & Serre-Delcor, N. (2024). An innovative gamification tool to enhance intercultural competence and self-efficacy among healthcare professionals caring for vulnerable migrants and refugees. *International Journal for Equity in Health*, 23(1), from <https://doi.org/10.1186/s12939-024-02304-2>.

Tetiana Tsepeniuk

Ph.D. (Translation Studies)

*Associate Professor at the Department of Theory
and Practice of Translation*

Viktoriiia Nalysnyk

Bachelor's Student

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical Universit

Ternopil, Ukraine

ANTIQUUE REALIA AND MYTHOLOGICAL IMAGES IN THE UKRAINIAN TRANSLATION OF M. MILLER'S NOVEL «THE SONG OF ACHILLES»

Antiquity continues to exert a powerful influence on literature worldwide. Writers constantly draw inspiration from the myths, heroes and culture of Ancient Greece and Rome. The ancient heritage is particularly popular at present: authors are retelling old myths in new ways, giving a voice to those previously overlooked, and presenting ancient stories through a modern lens of ethics, psychology and society.

To authentically recreate antiquity in their works, authors require particular skills. It is important not to lose touch with the world of antiquity, its realia, culture and mythology, whilst at the same time making the text interesting and accessible to modern readers. Writers therefore strive to strike a balance between historical accuracy and modern storytelling, between the atmosphere of antiquity and the psychological depth characteristic of contemporary literature.

Translating such works is always a complex task. The translator is dealing not only with the original ancient text, but also with how the modern author has interpreted it. It is important to preserve both the ancient spirit, which the author has painstakingly recreated, and the modern style, as well as their personal touch. Furthermore, the translator must consider how antiquity is typically conveyed in their culture, how well readers are acquainted with the ancient world, and whether the language of the translation allows for the accurate reproduction of all cultural nuances.

The novel of the American author Madeleine Miller *The Song of Achilles* and its Ukrainian translation «Пісня Ахілла» (translated by Dariia Taradymenko) was selected for analysis.

The author does not seek to make the language entirely archaic; her texts are not overloaded with Greek and Latin terms, which would require constant reference to footnotes. On the other hand, she employs a selective use of ancient vocabulary, retaining significant names, place names and the names of important events, whilst rendering the rest in neutral modern language. This approach creates a text that is easy to read, without alienating the reader with its exoticism, yet simultaneously reminding them that it belongs to the ancient world. Names from myths that recur in the text serve as markers of antiquity. Names such as *Hermes*, *Athena*, *Prometheus*, *Odysseus* and *Penelope* immediately evoke a range of associations with myths in readers' minds. Place names such as *Olympus*, *Hades*, *Cronus* and *Ithaca* situate the stories within a specific cultural and temporal context.

In the text, mythological names are used as effective markers of antiquity, instantly evoking a sense of connection in the reader. The names of *Helios*, *Perses* and *Aeëtes*, mentioned by Circe, have many symbolic meanings, as well as family and mythological connections. Place names such as *Aeaea* (Circe's island), *Olympus* (the mountain of the gods), *Colchis* and *Crete* lend the story geographical specificity within the ancient world, situating it within a mythological setting. The names of mythical creatures, such as *nymphs*, *titans*, *furies* and *Scylla*, point to the bestiary of Greek mythology, which serves as a shared cultural code for the educated reader. Recreating them is the translator's main task. A study of the original reveals that Miller makes conscious choices about what to retain. She preserves mythological names, important place names and cultural terms, but does not clutter the text with exoticisms. The Ukrainian translator thus has to seek ways to reproduce antiquity in the text so that it sounds natural in Ukrainian and remains understandable to our readers.

The names of gods, demigods and mythical creatures mostly already have established translations in Ukrainian. They are transcribed and partly transliterated, just as in the classical translations of the *Iliad* and the *Odyssey*: *Achilles* – Ахілл, *Patroclus* – Патрокл, *Circe* – Цирцея.

Place names and geographical terms aren't as straightforward as they seem. Familiar ancient names have long had their Ukrainian equivalents: *Crete*, *Athens*, *Olympus*. But with lesser-known names, it is a little more complicated, as their Ukrainian translation, which exists thanks to translations of Homer's original works, still needs to be sought out: *Aiaia* – *Ея*.

Although the place name is less well-known, the method of translation remains the same: transcription with partial transliteration. The Greek diphthong *Ai* is often rendered as *E*, for example, *Aegina* – *Егіна*. However, the name of the island *Aiaia* has historically been rendered in Ukrainian as *Ея* to avoid an awkward repetition of vowels. As we can see, for the most part, the translation of proper names does not pose any particular difficulties for translators, thanks to existing established variants.

Miller also frequently inserts words transliterated from Ancient Greek. Let us consider the following example: «*Do you think Aristos Achaion fights in hopeless wars?*» (Miller, 2017: 244). – «*Ви думаєте, що Арістос Ахайон б'ється у безнадійних війнах?*» (Міллер, 2025: 248). Here the translator faces a dilemma: whether to retain this concept or replace it with a descriptive phrase *найкращий з ахейців*. The translator's decision to leave the phrase in transliterated form is justified, as it preserves the author's intention – to give the characters' speech a sacred, almost ritualistic tone. At the same time, it should be noted that the meaning can be understood from the context without further explanation.

Cultural realia are not just objects or items of clothing; they also include rituals, which must be translated with great care. It is here that the translator often has to strike a balance between two extremes: avoiding making the text sound too exotic, whilst also ensuring it does not become too mundane. If Greek words such as *amphora*, *chiton* or *peplos* are left in the text transcoded *амфора*, *хітон*, *пеплос*, it looks authentic. If, however, the translator simply writes *посудина* or *одяг*, then all the distinctive features are lost and the cultural context disappears. The best solution is to leave well-known terms unchanged, and to add a brief explanation to less common ones, for example: «*Вона любила свій пеплос, що вдало відкривав тендітні плечі*» (Міллер, 2025: 174). In

some cases, the use of footnotes is an acceptable option, as Dariia Taradymenko did in *The Song of Achilles*: «Фаланга – в античному війську тісно зімкнутий лінійний стрій піхоти для бою» (Міллер, 2025: 211). However, this should not be done if the meaning becomes clear from the context further on.

Another defining feature of M. Miller's texts is the use of solemn and elevated vocabulary, which must also not be overlooked in translation. If the author uses the word *wrath* instead of *anger*, it should not be translated as *злість*, as *гнів* or *лють* would be better options.

As we can see, when dealing with historical realia, the translator is constantly balancing authenticity and clarity. The translator strives not to lose sight of key markers of the ancient world: they retain mythological names, well-known place names and cultural details, at the same time seeking ways to ensure readers do not get lost in the text. Usually, they opt for a moderate approach to foreignisation: preserving uniqueness where it really matters, and where necessary, adding explanations or adapting phrases so that everything sounds natural. Even if there are occasionally unfortunate choices or something is inevitably lost, this does not detract from the overall sense of ancient flavour.

LITERATURE

Міллер, М. (2025). *Пісня Ахілла* (Д. Тарадименко, пер.). Харків : Віват.

Miller, M. (2017). *The Song of Achilles*. London : Bloomsbury Publishing.

Олександр Швець
кандидат філологічних наук
доцент кафедри іноземної філології, перекладу
та методики навчання
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
Переяслав, Україна

ПАРАДИГМАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДАЧА

У сучасних умовах стрімкої глобалізації та тотальної цифровізації професія перекладача зазнає докорінних трансформацій. Вимоги до фахівця сьогодні виходять далеко за межі простого мовного посередництва. Сучасний ринок праці потребує «мультифункціонального комунікатора» – фахівця, який здатен не лише віртуозно оперувати лінгвістичними одиницями, а й глибоко розуміти соціокультурні коди та впевнено володіти складними ІТ-інструментами. Саме тому інтердисциплінарний підхід стає не просто освітньою стратегією, а життєвою необхідністю у підготовці перекладачів нового покоління.

Інтердисциплінарність у ЗВО сьогодні розглядається як ключовий інструмент подолання вузької спеціалізації, яка часто обмежує можливості випускника. Цей підхід забезпечує інтеграцію знань із різних галузей, що особливо важливо для професій, які знаходяться на перетині науки, культури та технологій. Для майбутнього перекладача такий формат навчання означає розвиток здатності бачити проблему комплексно (Зуєнко, Шпак М., 2025). Це стимулює критичне мислення та креативність, дозволяючи знаходити інноваційні рішення там, де традиційні методи перекладу виявляються безсилими. Завдяки поєднанню різних аналітичних методів студенти стають гнучкими та адаптивними до викликів динамічного світу.

Попри технологізацію галузі, мовознавство залишається непорушним фундаментом перекладацької підготовки. Ґрунтовні знання з фонетики, морфології, синтаксису та стилістики формують науковий базис, без якого неможливий якісний аналіз вихідного

тексту. Практичне застосування цих знань проявляється у здатності перекладача розпізнавати найтонші мовні нюанси, приховані смисли та прагматичні інтенції автора. Наприклад, лексикологічна компетентність допомагає уникати дослівного копіювання (калькування) та точно добирати термінологічні відповідники, тоді як знання прагматики є незамінним під час ділових переговорів чи перекладу рекламних матеріалів, де головне – зберегти вплив на реципієнта (Хмелівська, Холод & Лемик, 2023: 307). Отже, лінгвістична підготовка – це не просто набір теоретичних правил, а щоденний інструмент, що гарантує точність і адекватність перекладу.

Переклад – це не лише заміна слів однієї мови словами іншої, це насамперед діалог культур. Культурологічна обізнаність дозволяє перекладачеві виступати «культурним медіатором». Розуміння традицій, цінностей та соціальних норм допомагає адекватно передавати ідіоми, алюзії та гумор, які часто не мають прямих еквівалентів. Особливої ваги набуває процес культурної адаптації або локалізації текстів. Це вимагає від фахівця вміння коригувати зміст відповідно до очікувань цільової аудиторії, змінюючи жарти, історичні посилання чи побутові реалії так, щоб текст сприймався природно. Без глибокого культурного бекграунду існує серйозний ризик спотворення смислу, що може призвести до комунікативного провалу в таких сферах, як дипломатія, маркетинг чи художня література (Шехавцова, 2024: 260).

У XXI столітті професійна спроможність перекладача напряду залежить від його ІТ-грамотності. Використання САТ-інструментів (систем автоматизованого перекладу), робота з термінологічними базами даних та хмарними платформами для колаборації стають обов'язковими навичками (Савка, 2021: 225). Основи ІТ-грамотності дозволяють фахівцеві бути автономним: працювати з різними мультимедійними форматами, автоматизувати рутинні процеси та навіть адаптувати програмне забезпечення під свої потреби. Це не лише підвищує швидкість роботи, а й гарантує термінологічну єдність у великих проєктах. Таким чином, інтеграція інформаційних технологій у навчальний процес є критичною умовою конкурентоспроможності випускника на глобальному ринку праці.

Успішне поєднання мовознавства, культурології та ІТ вимагає створення нових навчальних планів, де ці дисципліни не існують окремо, а взаємодоповнюють одна одну. Наприклад, через міждисциплінарні проекти, де студенти перекладають технічний текст, використовуючи спеціалізоване ПЗ та враховуючи культурні особливості локального ринку. Ключову роль у цьому процесі відіграє викладач, який сьогодні стає фасилітатором. Він має не лише передавати знання, а й навчати студентів мислити системно. Проте впровадження такого підходу стикається з певними труднощами (Школа, Богдан & Полуляхов, 2025: 230): складність координації між різними факультетами; необхідність постійного підвищення кваліфікації самих викладачів; потреба у сучасній матеріально-технічній базі та спеціалізованому софті.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що інтердисциплінарний підхід є єдиним шляхом до підготовки фахівця, здатного вирішувати складні комунікаційні завдання у цифровому середовищі. ЗВО рекомендується активно впроваджувати інтегровані курси, стимулювати використання інтерактивних методів навчання (кейс-стаді, проєктна робота) та інвестувати у професійний розвиток викладацького складу. Тільки через синергію лінгвістичної глибини, культурної чутливості та технологічної вправності можна виховати перекладача, який буде затребуваним у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

Зуєнко, М., Шпак, М. (2025). Current Issues of Training of Translators in Aspect of Getting Adaptive Skills. *Adaptive Management: Theory and Practice. Series Pedagogics*, 20(39).

Савка, І. (2021). Структура підготовки майбутніх перекладачів у закладах вищої освіти на засадах інтеграції. *Педагогічні науки*, 4 (108), 220–231.

Хмелівська, С. І., Холод, І. В. & Лемик, І. М. (2023). Інноваційні технології навчання майбутніх перекладачів. *Журнал «Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*, 4(22), 305–316.

Шехавцова, С. (2024). Сучасне розуміння поняття інформаційної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки.

Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти, 22, 257–270. <https://doi.org/10.31865/2414-9292.22.2024.330256>

Школа, І. В., Богдан, В. В. & Полуляхов, А. С. (2025). Теоретичні аспекти підготовки перекладачів у контексті сучасних освітніх викликів. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*, 1, 228–235. <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2025-PP-1-228-235>

Світлана Щербина

кандидат філологічних наук

доцент кафедри фінансів і маркетингу

ВПНЗ «Інститут екології економіки і права»

Київ, Україна;

*доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

Чернівці, Україна

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АМЕРИКАНСЬКОГО СЛЕНГУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ПАРАДИГМИ

Сучасна американська комунікативна система характеризується наявністю двох взаємопротилежних тенденцій: з одного боку, спостерігається диференціація мовного простору через існування різноманітних діалектів, соціолектів і регіональних варіантів, а з іншого – активні процеси уніфікації та взаємопроникнення мовних форм (Бацевич, 2004). Така багатоманітність мовних практик може спричиняти як культурне збагачення, так і комунікативні бар'єри між різними соціальними групами.

У цьому контексті особливого значення набуває дослідження сленгу як специфічного різновиду соціолекту, що функціонує поза межами літературної норми та виконує важливі соціальні й прагматичні функції (Клименко, 2015).

У статті досліджено соціолінгвістичну природу американського сленгу як динамічного компонента сучасної мовної системи. Проаналізовано його функції як маркера соціальної ідентичності,

інструмента групової інтеграції та засобу експресивного самовираження. Особливу увагу приділено взаємодії сленгу з літературною нормою, процесам його поширення та інституціоналізації. Розглянуто тематичні поля студентського сленгу, що відображають ціннісні орієнтації молодіжного середовища. Доведено, що сленг виступає важливим елементом неофіційної культури та відображає трансформації мовної картини світу.

У сучасній лінгвістиці мову розглядають як систему соціально маркованих варіантів, що відображають стратифікацію суспільства (Holmes, 2013). Соціолекти, за визначенням дослідників, виступають не лише засобом комунікації, а й індикатором групової належності та соціальної солідарності (Ковальчук, 2019; Holmes, 2013).

Сленг, як особливий шар лексики, характеризується відхиленням від нормативної мови та функціонує переважно в неформальному спілкуванні. Його використання пов'язане з прагненням до експресивності, емоційності та створення неофіційної атмосфери комунікації (Ковальчук, 2019: 42).

Дослідники також відзначають явище «colloquialization of English», що полягає у проникненні розмовних елементів у стандартну мову та їх поступовій легітимації (Holmes, 2013: 124). Це свідчить про зростаючу роль неформальних мовних практик у сучасному суспільстві.

Сленг трактуємо як лексичний пласт, що об'єднує слова й вирази, характерні для певних соціальних груп. Він функціонує як засіб неформальної комунікації, що забезпечує інтимізацію спілкування та сприяє встановленню міжособистісної близькості.

Його межі є надзвичайно рухливими: сленг виконує роль своєрідного «мовного експериментального поля», де апробуються нові значення та форми. У процесі поширення окремі сленгові одиниці можуть інтегруватися в загальнонародну мову, втрачаючи первинну експресивність.

Водночас варто розмежовувати сленг і табуйовану лексику. Хоча остання може функціонувати в межах певних субкультур, вона не є власне сленгом, а належить до окремого шару мовлення.

Сленг відображає специфіку неофіційної культури, яка репрезентує світ як динамічну й незавершену систему. На відміну від

офіційної культури, що ґрунтується на стабільних ієрархіях, сленг фіксує процеси трансформації та змін.

Це особливо помітно у сфері оцінної лексики. Наприклад, у той час як політично коректна мова прагне до нейтралізації негативних конотацій, сленг часто зберігає експресивність і навіть іронічність у позначенні фізичних або соціальних характеристик особи (напр., *skinny, jelly-belly*) (Green, 2010).

Аналіз студентського сленгу дозволяє виокремити низку домінантних тематичних полів (Eble, 1996), що відображають ціннісні орієнтації молодіжного середовища.

Фінансово-економічна сфера. Висока частотність лексем на позначення грошей (*bank, bread, funds, scrib*) (Green, 2010) свідчить про значущість матеріальних цінностей. Показовим є акронім CREAM («*cash rules everything around me*») (Green, 2010), що концептуалізує домінування фінансового чинника.

Алкоголь і наркотики. Сленгізми на позначення алкогольних напоїв (*brew, booze, nectar*) та станів сп'яніння (*blasted, zonked, mashed*) відображають інтеграцію відповідної субкультури в молодіжне середовище. Особливо розвиненою є лексика, пов'язана з наркотиками (*bud, Mary Jane, green*), що пояснюється їхньою роллю як елемента соціального досвіду молоді.

Емоційні та фізіологічні стани. Значна кількість сленгових одиниць описує фізичні та емоційні стани людини, часто з іронічною або гіперболізованою конотацією.

Соціальна оцінка поведінки. Сленг активно використовується для оцінювання міжособистісної поведінки:

- надокучливість (*to bug somebody*),
- підлабузництво (*brownnose, kiss-ass*),
- боягузтво (*NDS*),
- нерішучість (*chickenshit*).

Це свідчить про формування альтернативної системи моральних норм у межах молодіжних спільнот.

Проведене дослідження засвідчує, що американський сленг є важливим компонентом сучасної мовної системи, який відображає соціальну стратифікацію, культурні трансформації та ціннісні орієнтації суспільства.

Сленг виконує низку функцій: ідентифікаційну, експресивну, інтегративну та прагматичну. Його динамічний характер зумовлює постійне оновлення лексичного складу та взаємодію з літературною мовою.

Аналіз студентського сленгу показав, що він відображає ключові сфери життєвого досвіду молоді, зокрема матеріальні цінності, гедоністичні практики та соціальні оцінки поведінки.

Таким чином, сленг слід розглядати не лише як периферійне мовне явище, а й як важливий інструмент репрезентації неофіційної культури та мовної картини світу сучасного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

Бацевич, Ф. С. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики*. Київ: Академія.

Клименко, О. Л. (2015). Сленг і американський мовний стандарт: Особливості взаємодії. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*, (2), 246–251.

Ковальчук, О. В. (2019). Визначення сленгу у вітчизняній та зарубіжній термінологічних традиціях. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*, 36, 40–44.

Eble, C. (1996). *Slang and sociability: In-group language among college students*. University of North Carolina Press.

Green, J. (2010). *Green's dictionary of slang*. London: Chambers.

Holmes, J. (2013). *An introduction to sociolinguistics* (4th ed.). London: Routledge.

**МАТЕРІАЛИ
ІХ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
«МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО:
ТОЧКИ ДОТИКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

ЗБІРНИК ТЕЗ

Частина 1

8 травня 2026 року

(Переяслав, Україна)

Комп'ютерна верстка і дизайн – Є.В. Костик

Упорядковано на кафедрі іноземної філології,
перекладу та методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Підписано до видання 15.04.2026 р.
Електронна книга. Гарнітура Century Schoolbook.

Університет Григорія Сковороди в Переяславі (УГСП).
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 8284 від 02.05.2025 р.
08401, Київська обл., Бориспільський р-н, Переяславська громада, н.п.
Переяслав, вул. Сухомлинського, буд. 30, кв.